

КИПЪРСКА ХРОНИКА НА ГЕОРГИ БУСТРОН

ПЕТЪР ТИВЧЕВ

LA CHRONIQUE DE CHYPRE
PAR GEORGES BUSTRONE

PETĀR TIVTCHEV

Рецензент

ст. ас. *Георги Бакалов*

Редактор

проф. *Димитър Ангелов*

УВОД

Хрониката на Георги Бустрон (Διήγησις χρόνιαις Κύπρου ἀρχεύοντα ἀπὸ τῆν ἐχρονίαν φυνς Χριστοῦ) е един от важните извори за средновековната кипърска история през втората половина на XV в. Тя се явява продължение на хрониката на Леонтий Махера (1192—1458) и обхваща времето от 1456 до 1501 г.

За автора на тази хроника се знае твърде малко. Георги Бустрон (Bustrone, Τζορτζῆς Ποστρουῖς, Μπουστρουῖς) е един грецизиран кипърски франк от стар френски род Bustrone. Той бил верен спътник и приятел на кипърския крал Жак II (1460—1473). Взел е участие в редица събития от политическата история на Кипър и най-вече при споменатия владетел. Като привърженик на Апостол, незаконнороден син на Жан II Лузинян (1432—1458), бъдещия крал Жак II, Георги Бустрон е бил използван като пратеник и известно време задържан под стража в кастела на Левкозия (Никозия) от кралица Шарлота (1458—1460).

От неговата хроника научаваме, че през 1461 г. той бил управител (τῷβητάνος) на гр. Алики (Ларнака). Там той приел в собствената си къща, подпомогнал и препоръчал на краля Жан Перец Фабриций (Fabregues), който по-късно станал един от важните служители в кралството и получил титлата граф на Яфа и Карпаси. Очевидно Георги Бустрон се е радвал на доверието на крал Жак II.

Хрониката съдържа сведения за края на управлението на Жан II Лузинян, за възцаряването и краткото управление на Шарлота Лузинян, за управлението на Жак II и на Катерина Корнаро (1473—1489). В нея има и някои бележки за историята на Кипър до 1501 г. В своята Хроника Георги Бустрон описва развихрилите се династични борби и борбите сред различните групи от аристокрацията, инспирирани до голяма степен от домогванията на чужди сили (Неаполитанското кралство, Венецианската република и намесата на каирския султан), които искали да подчинят Кипърското кралство. След сложната политическа игра венецианците принудили кралица Катерина Корнаро да абдикира (1489) и с това да завладеят остров Кипър.

Съвременник и сам участник в много от събитията от това време, Георги Бустрон е бил много добре осведомен. Хрониката, която е написал, е наситена с богат фактически материал, като понякога стига до най-големи подробности. Тя е първокласен източник за историята на Кипърското кралство при последните Лузиняновци. В нея е отразена борбата между отделните аристократи за власт и материално облагодетелствуване, разложението, което се забелязва сред господстващата феодална класа в кралството през втората половина на XV в. Без да е такава забележителна и колоритна личност като своя предшественик, Георги Бустрон е оставил едно произведение, написано с по-голямо безпристрастие от това на Леонтий Махера.

Той пише без претенции за стил, в един спокоен тон, като рядко дава свои преценки от морално-етичен характер. Описанията за отношенията между хората са естествени и живи. Въпреки че изложението има някои недостатъци от езиково-стилен характер, много прилича на хрониката на Леонтий Махера. Той разказва по-гладко и по-лесно разбираемо от своя предшественик.

Георги Бустрон е написал своята хроника на народен кипърски диалект. Езикът му се отличава с простота. В неговата хроника се срещат много думи от френски и италиански произход, които очевидно са проникнали на широко в кипърския гръцки език от този период, а твърде е възможно известно отражение да е дал в тази насока и френският произход на автора. Така например той употребява думи като: *ὀπενιοὺν* — от фр. *opinion* — мнение; *μοβιάζω* — от фр. *promouvoir* — движа се; *προμυντιάζω* — от фр. *promettre* — обещавам; *πρεζουνιέριδες* — от фр. *prisonniers* — пленници; *ρεμέδα*, *ή* — от фр. *remède* — лек, лекарство; *τριζόρης, ὁ* — от фр. *trésor* — съкровище; *κουράσα, ή* — от фр. *cuirasse* — ризница, броня; *ρότζα, ή* — от итал. *roccia* — скала; *κρουδέλ* — от итал. *crudele* — жесток; *ποσχήδα, ή* — от итал. *imboscata* — засада; *παντιέρα, ή* — от итал. *bandiera* — знаме, и много други.

Хрониката на Георги Бустрон е била използвана от Антонио Колберталдо (Antonio Colbertaldo) в неговата история на Катерина Корнаро, кралица на Кипър, от неговия роднина Флорио Бустрон, който по поръчение на Венецианската република е превел на италиански важния юридически сборник Кипърски асизи, и накрая от Стефан Лузинян в неговата история на Ерусалимското и Кипърското кралство (Paris, 1579).

Хрониката на Георги Бустрон е запазена в следните ръкописи:

Cod. Marcian. class. VII 16; Cod. Marcian. VII 17; Cod. Arundel. 518 (British Museum), който допълва в края Венецианските ръкописи.

Издание:

Хрониката на Георги Бустрон е издадена от К. Σάθας. *Μεσαιωνική βιβλιοθήκη*. Том II. 'Εν Βενετίᾳ, 1873, σ. 411—543. Настоящият превод е направен по това издание.

Откъс от Хрониката на Георги Бустрон с гръцки текст и френски превод за времето от 26 юли 1458—1460 г. се намира у L. de Mas Latrie. *Histoire de l'île de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*. Vol. III. Paris, 1861, p. 82—85.

Текстът е взет от кодекса, който се пази в Лондон (Londres British Museum, Cod. Arundel. No 518, fol. 21 v°).

Хрониката на Георги Бустрон е преведена на английски език от Р. М. Доукинс (The chronicle of George Boustronios, 1456—1489. Trans. R. M. Dawkins. Univ. of Melbourne Cyprus expedition, publ. 2. Melbourne: University Bookroom, 1964).

Литература:

L. de Mas Latrie. *Histoire de l'île de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*. 3 voll. Paris, 1852, 1855, 1861; *Nouvelles preuves de l'histoire de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*. 2 voll. Paris, 1873—1874; 'Αθ. Σακελλαρίου. *Τα Κυπριακά*, том. πρώτος. 'Εν 'Αθήναις, 1890; том. δεύτερος, ἐν 'Αθήναις, 1891.

К. Кrumbacher. *Geschichte der byzantinischen Litteratur*. München, 1897², p. 900—903 и там пос. лит.; G. Hill. *A History of Cyprus*. Vol. III. The Frankish Period (1432—1571). Cambridge, 1972 и пос. там. лит.

Текстът на Хрониката на Георги Бустрон носи заглавието: Летописен разказ за Кипър, започващ от 1456 година от Христа. Други вътрешни заглавия липсват. За по-голяма яснота и прегледност преводачът разчлени текста на няколко части и постави съответни заглавия.

Преводачът се е стремил към един точен, научен превод, като се е потрудил да обработи текста така, че той да добие една приемлива за читателя езикова форма, без това да става за сметка на съдържанието.

Обяснителните бележки съдържат най-необходимите кратки сведения за събития, лица и имена, без претенция за изчерпателност.

В обикновени скоби са дадени допълнения от други кодекси, а в квадратни скоби — думи, добавени от преводача, които допълват мисълта на автора на хрониката.

В края на превода е прибавен хронологически списък на владетелите от династията Лузинян (1192—1489).

Чрез настоящата публикация (макар само в български превод и без гръцкия текст) българската научна и културна общественост ще се запознае с един от най-важните извори на средновековната история на Кипър от XV в.

ЛЕТОПИСЕН РАЗКАЗ ЗА КИПЪР, ЗАПОЧВАЩ ОТ 1456 ГОДИНА ОТ ХРИСТА

I. ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ ОТ УПРАВЛЕНИЕТО НА КРАЛ ЖАН II

В 1456 година от Христа принцът ¹пристигнал от Португалия, за да се ожени за дъщерята на крал Жан², по име Шарлота³. И нейна майка била кралица Елена Палеологина, дъщеря на деспота на Морей⁴, племенница на императора⁵ в Константинопол. И гореспоменатият принц се оженил за тяхната дъщеря — госпожа Шарлота. И майка ѝ била много мъдра, но винаги била болнава. И гореспоменатият принц се оженил в дома на рицаря месир Рико де Ла Бауме. Защото след като изгорили кралския дворец⁶, крал Янус⁷, когато се завърнал от Сирия⁸, взел резиденцията на сир Рико де Ла Бауме и заживял там и тя останала кралски дворец досега.

И както знаете, тъй като в кралските дворове се шири завист, защото наговорили толкова думи на принца, и той излязъл от своя тъст и отишъл в къщата на Пиер Лузинян, графа на Триполи⁹, която е срещу кастела. Този граф бил син на крал Жак¹⁰, брат на крал Янус и чичо на гореспоме-

¹ Става дума за португалския принц Жуан де Коимбра, който станал зет на кипърския крал Жан II. Жуан де Коимбра получил важната титла в Кипърското кралство — антиохийски принц.

² Кипърският крал Жан II Лузинян (1432—1458).

³ Шарлота — дъщеря на крал Жан II. Кипърска кралица през периода 1458—1460 г.

⁴ Има се пред вид деспотът на Морей Теодор II Палеолог.

⁵ Византийският император Йоан VIII Палеолог (1425—1448).

⁶ При своето нахлуване през 1426 г., след битката при Херокития, сарацините влезли в Левкозия и ограбили и изгорили кралския дворец. За събитията вж. L. M a k h a i r a s. Recital concerning the Sweet Land of Cyprus entitled "Chronicle", edited with a translation and notes by R. M. Dawkins. 1932. Vol. I. Oxford, § 694—695; G. Hill. A History of Cyprus. The Frankish Period 1192—1432. Vol. II. Cambridge, 1972, p. 480—485; Срв. също у Л. М а х е р а. Кипърска хроника, превод от гръцки, подбор и бележки от Петър Тивчев. С., 1974, с. 243.

⁷ Кипърският крал Янус (1398—1432) бил пленен от сарацините след битката при Херокития през 1426 г.

⁸ Става дума за завръщането на крал Янус от сарацински плен през 1427 г.

⁹ Титлата граф на Триполи в Кипърското кралство се давала обикновено на престолонаследника или на близък роднина на краля.

¹⁰ Кипърският крал Жак I Лузинян (1382—1398).

натия крал Жан. Този граф кръстил гореспоменатата Шарлота и ѝ подарил Лакатамия¹¹. И споменатият принц взел съпругата си и си излязъл от нейния баща, а баща ѝ и майка ѝ били обзети от голяма мъка, защото нямали друго дете.

И като минали малко дни, вдигнали се монаси от хоспиталиерите¹² и обикаляли една нощ, попаднали на един младеж по име Тцарра¹³, който бил телесно красив човек и го убили. Този младеж имал двама братя, добри хора, и те, виждайки, че убили брат им без причина, поставили убития на една стълба и го занесли в двореца на краля и поискали съд. И се намерили някои, които казали на братята му: Знайте, че монасите, които убили вашия брат, се намират в къщата на господин принца¹⁴! И те отишли в къщата на принца. А господин принцът стоял на верандата и виждайки хората, че тичат с голям устрем, заповядал и затворили портите. И станала голяма разпра и убили двама прислужници на принца, а от другите — един и мнозина били ранени. И принцът бил много недоволен. И той междувременно се разболял, когато някои дошли и му казали, че Тома, шамбеленът¹⁵, е накарал хората и те отишли в дома на принца. Принцът се оплакал за това. Този Тома го довела кралица Елена и той бил син на нейната дойка. И заради обичта на кралицата кралят го почел и му дал много приходи и го направил рицар и шамбелан на кралството. И Тома, чувайки, че казали на принца и че бил причина за свадата, отишъл във Фамагуста¹⁶ и генуезците¹⁷ му оказали голяма почит и го посрещнали добре.

Принцът след малко дни починал и го погребали в Сан Франциск¹⁸. И настанала голяма скръб, защото той бил красив и добър човек. И госпожа Шарлота останала вдовица и баща ѝ я взел в дома си с голяма скръб.

И след като принцът умрял, приятелите на шамбелана веднага съобщили това на Тома във Фамагуста и той, без да вземе никакви предохранителни мерки, дошъл в Левкозия¹⁹ и отишъл в къщата си. Тази къща била на един рицар — месир Ричио Теплан Текарди, точно срещу банята на Кокинос. Между това госпожа Шарлота се оплакала на Апостол²⁰, на своя

¹¹ Лакатамия (Λακατάμια) — село в околността на Левкозия, на около 5 км южно от Стровил. Срв. 'Αθ. Σακελλαρίου Τὰ Κυπριακά, ἐν 'Αθήναις, 1890, I, σ. 214.

¹² Хоспиталиери или йоанити — членове на военно-монашески католически орден, създаден в Палестина от кръстоносците в началото на XII в. Наречен е така по ерусалимската болница Св. Йоан. Този орден играл голяма роля в Ерусалимското кралство. През 1291 г. орденът се преместил в Кипър, а през 1306—1308 г. — на остров Родос. Срв. История на средните векове. Т. I. С., 1974, с. 248—249 (превод на История средних веков в двух томах. Т. I. Под редакцией академика С. Д. Сказкина и докторов исторических наук Е. В. Гутновой, А. И. Данилова и Я. А. Левицкого. М., 1966).

¹³ Името у различните автори е дадено различно (Тцарра, Zarra, Sciarra). Срв. G. Hill. A History, III, p. 535.

¹⁴ Става дума за Жуан де Коимбра, зетя на краля.

¹⁵ Шамбелан — дворцова служба, кралски камерхер. Шамбеланът бил началник на всички, които обслужвали кралските покои.

¹⁶ Фамагуста — един от главните градове на Кипърското кралство, важно пристанище с международно значение. По това време градът се намирал в ръцете на генуезците, които го завзели по време на войната между Генуа и Кипър през 1373—1374 г. Фамагуста останала в техни ръце до 1461 г.

¹⁷ Става дума за генуезците в гр. Фамагуста, където те държали силен гарнизон.

¹⁸ Т.е. в манастира на францисканците. Минорити или францисканци — членове на монашески орден, основан от Франциск Асизки в началото на XIII в. Уставът на ордена бил утвърден от папата през 1223 г. Този орден е използван за намаляване влиянието на еретическите движения и развивал мисионерска дейност. За дейността на францисканците в Кипър срв. G. Hill. A History, II, p. 28.

¹⁹ Левкозия (дн. Никозия) — столица на Кипърското кралство.

²⁰ Апостол — незаконен син на крал Жан II Лузинян (1432—1458). По-късно той станал кипърски крал под името Жак II (1460—1473).

брат, на незаконния син на баща си, че са убили мъжа ѝ.²¹ Този Апостол бил на 17 години и крал Жан му дал архиепископията с всички доходи и десетъци и той бил много великодушен. И жителите на столицата и много рицари, чувайки, че шамбеланът бил причината да умре принцът, говорили много на Апостол. И в онези дни били пристигнали в Кипър двама сицилианци и те стояли заедно с Апостол. И шамбеланът направил голям прием. Апостол, като чул, че този направил прием, възседнал коня и отишъл в къщата на шамбелана. Той взел и двамата сицилианци и им поръчал, когато им заповяда, да убият шамбелана.

И той отишъл при шамбелана и открил, че поканените си отишли и той бил сам. Шамбеланът, като чул, че Апостол е дошъл, слязъл долу на площадката на стълбата и го приел и го хванал за ръка и се качили горе. И след като разговаряли много, Апостол казал на шамбелана: Ако ти би пожелал, нека хората да излязат навън, да ни направят място, за да ти говоря! И шамбеланът наредил на прислужниците си и те излезли навън, а сицилианците останали. И Тома казал на Апостол да ги изкара навън, но той му отговорил: Те не знаят гръцки! И шамбеланът повярвал. И оставайки сами, той наредил на сицилианците и те го убили. И Апостол, когато слизал да си отиде, малко останало да бъде убит от един слуга на шамбелана.

И Апостол, яздейки, пристигнал в къщата на Карсеран Суарец, конетабъл²², и му казал как минала работата. Чувайки това, конетабълът се зарадвал много, но не го оставил да слезе [от коня], а му казал да отиде в архиепископията. И той веднага отишъл и се укрепил, докато се размине работата. И имало един рицар по име Джакомо Гурри и той бил висконт²³. Той бил много умен и слушал кралица Елена и за да направи интрига с майката на Тома, държал такова поведение пред краля, че да причини неприятности на Апостол. И кралят бил отседнал в къщите на госпожа Агнес, близо до Санта Катерина²⁴.

Когато крал Жан чул това, се разгневил много заради убийството на шамбелана и се уплашили много заради кралица Елена. Той веднага заповядал и наредили всички хора да се съберат в кралския дворец. И това станало така. Крал Жан обичал много Апостол, но поради страх от кралицата не посмял да покаже това. И кралят наредил и му отнели архиепископията. И Апостол не можал да понесе това и се мъчел по всякакъв начин да има архиепископията. И нямало средство да я получи. И го посъветвали да отиде при месир Джакомо Гурри и той ще намери лек. И той отишъл и му говорил и го карал, а той го посъветвал да отиде вън в Мангана²⁵ при изповедника на кралицата и той щял да уреди всичко с госпожа кралицата. И както го посъветвал, така направил. И той яхнал коня и отишъл в Мангана и разговарял с изповедника и не можал да направи нищо. Виждайки, че няма как да получи архиепископията, той решил да хване по-добрия път заради живота си и честта си.

²¹ Някои смятали, че Жуан де Коимбра, антиохийският принц, съпруг на Шарлота е бил отровен. Срв. G. Hill. A History, III, p. 534—535.

²² Конетабъл или конестабъл (от лат. comes stabuli, букв. началник на конюшната) — висока титла, давана обикновено на един от кралските синове. Конетабълът бил съветник на краля по военните въпроси и същевременно бил главнокомандуващ. В Кипър имало отделно конетабъл на Кипърското кралство и конетабъл на Ерусалимското кралство.

²³ Висконт — висше административно и съдебно лице в кралството. Висконтът изпълнявал и полицейски функции.

²⁴ Санта Катерина — църква в Левкозия (дн. Хайдар паша джами). Срв. G. Hill. A History, III, p. 1128.

²⁵ Мангана — манастирът Св. Георги в Мангана до Левкозия.

И в същата 1456 година той взел един свещеник от Св. София²⁶, сир Арно Моте, и неговия служител Мартинико де Лион²⁷ и през една нощ излязъл от Армения²⁸, от крепостта. И той имал отвън кон и го хянал и отишъл в Алики²⁹, и намерил каравелата³⁰ на Тафур³¹ и се качили горе и опънали платната. И докато пътувал, попаднали на една флорентинска галера³² и той решил да влезе в галерата, за да бъде по-сигурен. И той съобщил на капитана и той ги качил горе и им оказал голяма чест. И му предали галерата, като че ли била негова. И веднага опънали платната и пристигнали във Фамагуста заради работите, които имал да свърши. И научавайки това, че Апостол се намира във Фамагуста в галерата, веднага заповядали един рицар по име месири Бернард де Рийосек³³, който бил адмирал на Кипър, да отиде като пратеник при капитана, за да свали Апостол от галерата. И много говорил, но не успял да го свалят.

И те се вдигнали и той отишъл в Родос. И когато великият магистър³⁴ го видял, бил обхванат от голяма радост и му оказал голяма чест. И Апостол стоял в Родос пет месеца и великият магистър му поел разносните. И той чакал известие от Кипър да му съобщат, че му дават архиепископията, но такова известие нямало. И научавайки, че имало много рицари, които го мразели, той решил да избере най-доброто, което може да направи.

И по това време в Кипър се намирал един калугер по име фра Гийом Гонеме от Сан Августин³⁵, който бил много близък с крал Жан. И както знаете, понеже в дворците има голяма завист, така направили, че изгонили фра Гийом от кралския дворец и той от мъка отишъл в Родос. Виждайки го, там го приели с голяма радост. И Апостол, като го видял, му оказал голяма чест и всяко внимание.

И Апостол, като видял, че няма никакво известие от Кипър, решил да се посветва с гореспомнатия фра Гийом. И фра Гийом, чувайки оплакванията им, му казал: Никак не се ядосвай, аз ще направя всичко необходимо за твоята чест и твоето задоволство. И без никой нищо да знае в Родос, екипирали две галери в Родос — едната от Джовани Каларка и флорентинската галера, и каравелата на Жан Перец и каравелата на Жан Тафур. И Апостол и фра Гийом се качили на тях и пристигнали в Кипър, в Кериния³⁶, без никой нищо да знае. И Апостол наредил никой да не слиза на сушата.

И когато се стъмнило, той и всичките [му] хора слезли на сушата и всички въоръжени пристигнали пеша в Левкозия, на първи май 1457 г., преди да се съмне. И те влезли откъм крепостната стена откъм Армения. И арменците ги усетили и наскочали. И Апостол веднага говорил с тях и когато разбрали, че е той, не се помръднали. И Апостол взел тези,

²⁶ Св. София — катедралната църква в Левкозия.

²⁷ По-точно името е Мартиненго де Лион.

²⁸ Става дума за арменския квартал в Левкозия.

²⁹ Алики — така се наричал дн. гр. Ларнака през средновековието заради солта, добивана там.

³⁰ Каравела — вид морски платноходен кораб с три или четири мачти.

³¹ Жан Тафур (Тафурес, Тафорес, Тафоре), испански благородник, привърженик на Апостол (бъдещия крал Жак II), граф на Триполи.

³² Галера — вид голям боен кораб.

³³ Бернард де Рийосек или Риосико — адмирал на Кипър, племенник на графа на Триполи.

³⁴ Т.е. великият магистър на ордена на хоспиталиерите.

³⁵ Т.е. от августинския орден, монашески орден, създаден през XIII в., чийто устав се приписва на Св. Августин. Този орден е бил важна опора на папството. Под Сан Августин тук се подразбира църквата Св. Мария в Левкозия на монасите августинци.

³⁶ Кериния — град и важно пристанище в северната част на Кипър. Неговата силна крепост е играла голяма роля през средновековието.

които пожелал, и отишъл в къщата на месир Джакомо Гурри. И влезли от задната страна на фурната и се спуснали и отворили входната порта. И се качили всички горе и разбили вратите и влезли в стаята, където спял. Месир Джакомо бил много уплашен и мислел, че бил дон Педро, защото един слуга на месир Джакомо, по име Гавес, убил един слуга на дон Педро. И месир Джакомо мислел, че е дон Педро и че е дошъл да залови гореспоменатия Гавес — неговия слуга. И той не знаел, че бил Апостол.

И те открили бедния в леглото му. Енкамус и Тафур го хванали и го изкарали вън от лоджията, където стоял Апостол. И когато месир Джакомо видял Апостол, той коленичил пред него и му искал прошка. И онзи бил толкова жесток, че заповядал и го убили и разграбили къщата му. И Апостол докарал от Родос един калугер по име фра Салпус, от ордена Св. Августин. Той бил киприот и пристигнал като пратеник на папата³⁷ при крал Жан, за да вземе крал Жан племенника на папата, месир Бунчес³⁸, за свой зет, за дъщеря си Шарлота. И Апостол го изпратил в къщата на сир Томас Гурри, брата на гореспоменатия месир Джакомо. И калугерът, и Мартиник³⁹, и мнозина каталани, отивайки в къщата на сир Томас Гурри, извършили голям грабеж. И той влязъл в скривалище и се спасил по волята на Мартиник. И започнало да се разсъмва и дошла новината до краля, че Апостол пристигнал в Кипър и влязъл в столицата и убил месир Джакомо Гурри и брат му и иска да убие всичките рицари. Чувайки това, кралят се объркал и всичките рицари и той заповядал и камбаната забила тревога, и всички заедно се стекли в кралския дворец. И Апостол събрал всички духовници и хората, които докарал, и застанал твърдо в архиепископията, за да види как ще се свърши работата, защото бил много отчаян и не го е било грижа за смъртта. И извадили нещата, които взели от двамата братя, от месир Джакомо и от сир Томас, вътре в палата на архиепископията — пари, сребро, злато и фини стоки, и ги оценили на шест хиляди дуката. И бедния месир Джакомо го донесли в Св. София като някакъв просяк и го погребали на 1 май 1457 година от Христа.

И кралят, като видял, че Апостол пристигнал и разбил [крепостната стена] на столицата и влязъл и убил висконта, събрал всички рицари и васали и седнали да заседават в съвета. И той обвинил от Високата палата⁴⁰ Апостол, говорейки, че е докарал пирати и е разбил стената на столицата и влязъл и убил висконта на столицата, заради което искам да получа право, както нареждат асизите⁴¹. И веднага всички заедно, които знаели желанието на краля, защото той тайно обичал Апостол, започнали да говорят колкото може

³⁷ Папа Каликст III (април 1455 — август 1458).

³⁸ Бунчес (Пончес) — Балтазар Борджия, племенник на папа Каликст III.

³⁹ Става дума за споменатия вече Мартиненго де Лион.

⁴⁰ Високата палата (Haute Court) представлявала събранието или съвета на големите феодали. „Високата палата“ същевременно била и феодален съд и военнополитически съвет, където се обсъждали и решавали въпросите на войната и мира. Без нея кралят не можел да вземе нито едно важно решение. Срв. История на средните векове. I, с. 247—248.

⁴¹ Асизите представляват сборник от закони, кодифицирано западноевропейско феодално право. Законите на Ерусалимското кралство или „Ерусалимските асизи“ се прилагали в Кипър от XIII в., където се запазили дълго политико-юридическите порядки на Ерусалимското кралство. Чрез строги санкции, предвидени в асизите, аристокрацията бранела своето привилегировано положение спрямо потиснатите слоеве от местното население. В асизите били регламентирани и отношенията между краля и аристократите. Кралската власт била ограничена от т. нар. Висока палата. В случай, че владетелят нарушавал правата на някои от феодалите, те се смятали за свободни от своята клетва и имали право да се откажат да служат на краля. Срв. История на средните векове. Т. I, с. 247—248; Н. Е. М а у е r. Bibliographie zur Geschichte der Kreuzzüge. Hannover, 1960; Н. M i t t e l s. Zum Schuld- und Handelsrecht der Kreuzfahrerstaaten. Die Rechtsidee in der Geschichte, Gesammelte Abhandlungen und Vorträge. Weimar, 1957.

подобре. И имало мнозина рицари, които желаели злото на Апостол, виждайки многото злини, които направил. И съветът казал на краля — Височайши господарю наш, за обвинението, което отправяш към Апостол, не е малко престъплението, което е извършил. Заради това ние смятаме да изпратиш да го заловят, него и дружината му, и да ги докарат пред тебе. И другите рицари решили кралят да му съобщи да дойде пред него. Така и станало. И той заповядал трима рицари — сир Пиер Пилистри, сир Гийом де Рас и сир Паго Крок, да отидат да му наредят да дойде при краля. И те, отивайки, му казали това, което им заповядал кралят. И Апостол отговорил така: Господа, знаете, че аз бедният, не дойдох срещу моя господар, но дойдох заради онези, които ме мразят и се стремят да ме отчуждят от моя господар. И се учудвам много на негово величество моя господар, в случай, че неговата воля към мене е толкова зла, че той ми съобщава да отида при него. Заради това желая да ме препоръчат на негово величество и му кажете, че аз съм готов по всяко време да умра в негова служба, както съм задължен. Но под добър предлог и моите хора да не пострадат нека негово величество ме осигури и нека да ми даде онова, което ми е дал по свое желание. Той ме направи духовник и ми даде архиепископията с целия приход и десятъци, както я имаше блаженопочившият му чичо — кардиналт⁴². И като направи това, аз съм готов да живея и да умра в служба на него. И негово величество да не иска заради някои, които ме мразят, да ми отнеме онова, което ми е дал по своя воля. И като направи това, аз съм готов да дойда при него. Иначе по-добре да умра, отколкото да ми отнеме онова, което ми е дал по своя воля. И чувайки отговора на Апостол, рицарите се върнали и казали това на краля и на неговия съвет. И повечето рицари, знаейки волята на краля, защото той тайно обичал Апостол като свое дете, но кралят се боял много от кралицата и не смее да показва това, трябвало всички насила да изпълнят желанието на Апостол. И кралят направил един документ той да има архиепископията с целия приход и десятъци, както я имал неговият чичо кардиналт; и дал сигурност на хората му, и на корабите, които докарал със себе си, да нямат никаква неприятност, и всички да отидат на корабите. И той направил документа пред баила⁴³ на венецианците, месир Пиетро Аримондо, и пред целия свой съвет и го изпратил на Апостол. И Апостол, виждайки документа, дал нареждания в своя дворец, а той яхнал коня и отишъл в двореца на своя баща. И като влязъл в двореца, той намерил въоръжени хора и виждайки ги, той се разсмял. И кралят известил тайно онези, които обичали Апостол, да го пазят да не му причинят неприятност. И го вкарали над стаята, където спяла кралицата. И кралят, като го видял, започнал да му се кара и намръщен, показал открито, че се сърди, но скрито го обичал много и онова, което направил, направил го заради кралицата, защото тя мразела Апостол. И той уредил своите работи, както пожелал, и ония, които го мразели, искали да имат неговата обич.

Тогава Апостол трябвало да изпълни заповедта на своя господар, така че капитаните заедно с хората да отидат на корабите и да не остават под страх от смъртно наказание. И така било разгласено. И Апостол съобщил

⁴² Става дума за кардинал Хуго де Лузинян, брат на крал Янус, регент на кралството след поражението и пленяването на крал Янус (1426) от египетските мамелюци — чичо на крал Жан II.

⁴³ Баил на венецианците — венециански консул, на когото били подчинени венецианските поданици в Кипър. Тогава баил бил Пиетро Аримондо. Срв. G. Hill. A History, III, p. 540.

на висконта, на сир Францис Монтолиф, и взел коли и натоварили оръжието и дрехите им и плячката, която награбили от месир Джакомо и от брат му. И Апостол яхнал коня заедно с тях и байлът на венецианците го придружил до Св. Параскева.⁴⁴ И Апостол се върнал и отишъл в архиепископията заедно с хората си. И в това време се намерили някои, които правели много разпри помежду си и всеки ден търсели как да му навредят. И така направили, че поставили един служител на Апостол, Перин Тункес, който бил парик⁴⁵ на месир Симон Бернарди, и той извършил голямо предателство спрямо Апостол. Защото той спял в стаята на Апостол и една нощ ги оставил и си отишъл и оставил стаята усетена с шест слуги, които спели заедно с Апостол. И ако слугите не били усетили, щели да убият Апостол. И Апостол простил на Перин. И той го довел от Родос заедно със себе си и го обичал много. И пак извършил предателство спрямо него заедно със сир Томас Гурри и пак му простил. И Апостол го повикал и опростил сир Томас Гурри и го взел да управлява двореца му и църквата, очаквайки той да забрави смъртта на своя брат и ограбването на къщите им, и му показал голяма обич. Но сир Томас скърбял за своя брат и винаги търсел момент да причини вреда и всякакво зло на Апостол. И решил да направи това заедно с рицарите, за които знаел, че го мразят, и им казал: Знаете, че Апостол се е споразумял с месир Балтазар, с племенника на папата, да дойде да вземе за жена госпожа Шарлота. И толкова говорил на краля и той го взел в кастела и отседнал там заедно с кралицата и с дъщеря му Шарлота. Апостол, като научил за предателството, което му направили, веднага решил да разчисти цялата работа и изпратил своя служител Георги Бустрон⁴⁶ да отиде при рицаря месир Томас де Верни, тъй като жена му била една от дамите на кралицата и кралицата я обичала много. И като отишъл, казал това на гореспомнатия месир Томас, и му казал: Господарят Апостол поздравява твое господство и съобщава на твое господство, че някои, които го мразят, съобщили на краля, че се споразумял с племенника на папата месир Балтазар да вземе госпожа Шарлота за жена. И моят господар е много наскърбен от негово величество краля, защото вярва на думите на онези, които го мразят, и е много обиден. И той знае, че нейно господство твоята госпожа е близка с кралицата, и да каже това на госпожа кралицата, както и твое господство да го каже на господаря, на краля, за да се изяснят нещата по начин, по който реши твое господство. Защото в двореца на Апостол се намира калугерът фра Салпус и нека да заповядат да го хванат и ще научат всичко от самия него и ще узнаят откъде идва несправедливостта. Чувайки това, рицарят и неговата благородна съпруга веднага отишли при краля и при кралицата и им казали това, което искал Апостол.

И кралят заповядал на висконта и той заловил калугера съгласно желанието на Апостол. Той заловил и Джовани Грант, който бил каноник⁴⁷

⁴⁴ Църквата Св. Параскева в Левкозия. Имало и кула в крепостната стена с име Св. Параскева. Италианците я наричали *Santa Veneranda*, срв. L. M. A. K. H. A. I. G. A. S. *Recital*... Ed. Dawkins, II, p. 198.

⁴⁵ Парик (от гр. *Πέροικος*) — феодалнозависим селянин. Този термин, наследен от византийската епоха, продължавал да се използва и през периода на франкското владичество на Кипър. Париците били задължени да плащат поголовен данък, да работят два дни седмично ангария в имението на феодала, да дават част (една трета) от реколтата. Наред с париците, закрепостени в именията на отделни феодали, имало и т. нар. кралски парици, които били закрепостени към кралските имения. За парици срв. G. Hill. *A History*, II, p. 8—10; П. Т и в ч е в. Страници от социалната история на Кипър през XIV—XV в. — ИПр, XXVII, 1971, кн. 5, с. 22—23.

⁴⁶ Тук става дума за автора на хрониката, Георги Бустрон. Той бил на служба при Апостол, бъдещия крал Жак II (1460—1473).

⁴⁷ Каноник — главен свещеник при катедрална църква.

на Св. София и който също дошъл от Рим; и ги заловили вързани в Кериния и ако Апостол е знаел, че са ги заловили в Кериния, не би оставил да ги заловят, но щял да ги разпита той заедно с висконтата, понеже били духовници⁴⁸. Но той се осмелил и ги взели в кастела. Но за да се изяснят нещата пред краля, изпратили ги в Кериния. Бил и месир Жан де Норес. И висконтът ги сложил на уред за изтезание и ги подложили на големи мъчения и те не признали нищо за Апостол, че бил причина за месир Балтазар. И останали много учудени. Кралицата се разболяла от толкова страх, който сложила на сърцето си, и тя отишла и се настанила в Сан Доминик⁴⁹ и от яд се парализирала.

След като госпожа Шарлота останала вдовица, нейният баща я готвел да я ожени със сина на дукесата на Савоя, който бил син на неговата сестра и бил първи братовчед с Шарлота. Госпожа Елена, нейната майка, не искала и да чуе да остане такова зло. И когато щяла да умира, повикала дъщеря си и я помолила и заклела да не взема своя първи братовчед за мъж и ако го вземе, да има нейното проклетие, а ще загуби и кралството. Тя повикала и своя мъж, крал Жан, и го заклела да не извършва такова зло, понеже ще съедини двама първи братовчеди. Малко след това кралица Елена умряла на 11 април 1458 година от Христа.

И Апостол, когато научил, че кралицата е умряла, бил обхванат от голяма скръб и сложил черно и той, и служителите му. И той изпратил Антони Сулуан, викария⁵⁰ на Св. София, да отиде при краля и да му каже, че е научил за смъртта на госпожа кралицата, и да го препоръча, и ако има негова заповед, да се яви пред него. И той отишъл и казал това на краля. И някои рицари, които се намирали там и които мразели Апостол, не оставили краля да [разреши] Апостол да отиде на гроба на кралицата. И викарият се върнал и казал това на Апостол и той, като чул това, се ядосал много и два дни не излязъл от къщи. А кралицата я погребали в Сан Доминик.

И кралят веднага наредил като пратеници в Савоя да отидат месир Жан Монтолиф — маршал на Кипър, и сир Йод Бусат, за да доведат Луи⁵¹, племенника на крал Жан, сина на дукесата на Савоя, за да го ожени за своята дъщеря Шарлота.

И като минали малко дни, той съобщил на Апостол да отиде в двореца, защото го обичал много. И като научили това рицарите, всеки един търсел да има обичта на Апостол. И отишли и го довели, защото нямало никой, когото кралят да обича повече от Апостол, и против волята на рицарите изпратил и го довел чрез долуизброените — месир Бернард де Рийосек, адмирала, сир Хектор де Кивидес, сир Паго Крок, и баилът на венецианците, и много други служители. В два часа от нощта го завели при краля. И когато той влязъл в кастела, не оставили да влязат неговите слуги освен самия Апостол. След като научил това, Апостол казал: Ако бях знаел това, нямаше да вляза и аз. И след влизането си той отишъл при краля.

Кралят, като го видял, се зарадвал много и показал към него голяма обич. Рицарите, като го видели, всички останали изненадани и всеки един търсел да има обичта на Апостол. И той стоял със своя господар до третия

⁴⁸ Духовните лица били съдени от църковен съд, но в присъствието на висконтата като представител на светския съд. Срв. *Ἀσίζαι τοῦ βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Κύπρου*, ed. K. Σάβας: Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, VI, ἐν Βενετίᾳ, 1877, σ. 25—32.

⁴⁹ Сан Доминик — манастир и кралски кастел в Левкозия. Там били погребвани кипърските крале и членовете на династията.

⁵⁰ Викарий — заместник или помощник на висш духовник; заместник на главния свещеник.

⁵¹ Става дума за Луи де Савоя, бъдещия съпруг на кралица Шарлота.

час и тогава се сбогувал с него. И го придружили и дошъл в архиепископията с голяма радост. И всеки един търсел да му прави компания, виждайки благоразположението, което кралят показал към него. И като влязъл вътре в къщи, той влязъл в стаята и се веселил с хората си и им казал за обичта, която му показал неговият господар. И на сутринта всички рицари дошли при него и се представили като на дете на техния господар. И той всички ги обичал и забравил какво искали да му сторят. И той яхнал коня и те го придружили и отишъл при краля. Когато кралят го видял, го прегърнал и го целунал и предоставил всички дела на кралството в неговите ръце. И той обядвал с него. Той се сбогувал с него и дошъл в архиепископията.

По обяд влязъл в кулата на архиепископията заедно със служителите си. И както седнал, пристигнал Хектор де Кивидес и почукал на портата и му отворили. Като влязъл при него, намерил Апостол да играе табла със Сулуан. Апостол, като видял сир Хектор, прегърнал го и го целунал и го сложил да седне при себе си за дълго време. И тогава месир Хектор хванал Апостол за ръката и му казал: Господарю, искам да говоря нещо за твое господство! И започнал да му се препоръчва и да го моли да уреди с краля да го направи висконт и като го направи, ще бъде винаги на неговите заповеди. Апостол казал на месир Хектор: Недей да мислиш, ще оправя цялата работа с моя господар. Месир Хектор, като чул това, той имал един черен кон, и му го подарил. А Апостол не искал да го вземе. И месир Хектор му благодарил, сбогувал се и си отишъл.

На сутринта Апостол яхнал коня и отишъл при краля и се явил пред него. Кралят го посрещнал много приветливо и му показал голямата си обич. И била голяма жега и той махнал връхната си дреха и останал по риза. Кралят, виждайки го по риза, бил обхванат от голяма радост, защото имал красиво тяло. И както разговаряли, той коленичил пред него и му поискал да направи висконт Хектор де Кивидес. И кралят го изслушал, изпълнил желанието му и дал службата висконт на Кивидес и освободил от нея Монтолиф. Месир Хектор бил в къщата си и изпратили и го довели и му предали жезъла. И той (Апостол) направил и много други добрини, а ония му сторили много злини. И Апостол забравил това, което му направили, и всички ги обичал.

И един ден той направил един голям пир върху кулата с всякакви развлечения. И ония помежду си търсели да направят скандал и повикали Маркиос, вуйчото на Апостол, и му казали: „Знай, че ние научихме, че месир Марко Корнаро⁵² е взел архиепископията на Кипър за своя брат месир Андреа⁵³. Чувайки това, Маркиос⁵⁴ веднага се ядосал, отишъл и намерил своята сестра, майката⁵⁵ на Апостол, и ѝ казал: Знаеш ли какви новини научих от господата, които ядоха с господаря, с твоя син, и от месир Томас Гурри, и ми стана много неприятно? Защото месир Марко Корнаро взел архиепископията за своя брат — месир Андреа. И ако знаех, че е истина, щях да го убия. А сестра му му казала: „Маркие, имай пред вид, че ония, които са ти казали това, не са го казали поради голяма обич, която имат

⁵² Марко Корнаро — венециански благородник, баща на кралицата Катерина Корнаро.

⁵³ Андреа Корнаро — чичо на кралицата Катерина Корнаро. За него срв. M. L. de Mas Latrie. *Nouvelles preuves de l'Histoire de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*, deuxième livraison. Paris, 1874, p. 428, 600; G. Hill. *A History*, III, p. 545, 563, 632, 636, 665, 671—3.

⁵⁴ Маркиос, умалително от Маркос, брат на майката на Апостол. срв. у M. L. de Mas Latrie. *Histoire*, III, p. 83.

⁵⁵ Майката на Апостол била гъркиня от Патрас и се казвала Маргарита. Срв. у M. L. de Mas Latrie. *Histoire*, III, p. 83.

към сина ми. Но са го казали ония, които го мразят, поради лицемерие, за да се разгневи на месир Андреа и да стане голямо зло. Затова имай малко търпение да узнаем истината. И освен месир Томас Гурри рицарите като видели, че цялата обич на краля била насочена към Апостол, ония, които го мразели, мислели как да му сторят зло. И така Маркиос замълчал и работата преминала. И след като се нахранили, те влезли в архиепископията и играли на арбалет. И тогава всички яхнали конете заедно с Апостол и отишли при краля. И го намерили болен. И след малко дни той починал в манастира на 26 юли 1458 година от Христа.

II. УПРАВЛЕНИЕТО НА КРАЛИЦА ШАРЛОТА

И сир Карсеран Суарец, конетабълът, веднага наредил на един прислужник на краля и той извадил пръстените от ръката му и ги изпратил на госпожа Шарлота. И веднага Апостол отишъл по-рано от който и да е и положил клетва на госпожа кралицата — да живее и да умре по всяка нейна заповед. След това отишли всички рицари и васали и направили клетва съгласно обичая. И тогава свалили краля и го погребали в същия манастир.⁵⁶ И като го погребали, всички рицари яхнали конете и придружили Апостол, за да отиде в архиепископията. И минавайки през кастела, конетабълът сир Карсеран Суарец, който бил вътре в кастела, не го оставил да мине, но го накарал да слезе от коня и го вкарал горе в стаята, където спял, и се разпоредил за една хубава вечеря, и да спи в неговото легло. И той задържал за негова компания онези, които той решил — вуйчо му Маркиос, месир Жан де Верни, Пиер Тункес, Жан Аттар и Георги Бустрон. И Апостол от яд не вечерял. И Пиер Тункес малко останало да умъртви Апостол, ако бил вечерял. И вуйчо му се почувствувал неразположен и му казал да се пази. И когато се разсъмвало, конетабълът наредил да приготвят да яде закуска. И така станало. И някои отишли при майката на Апостол и ѝ съобщили, че конетабълът иска да отрови сина ѝ. И когато чула това, майка му се разпоредила за храната му и я изпратила в кастела. Конетабълът, когато чул, че Апостол не желае да яде от яденето, което наредил, освен онова, което му изпратила неговата майка, това му се видяло много лошо и той се намръщил много. И Апостол, когато видял намръщението му лице, веднага яхнал коня си и много ядосан, отишъл в архиепископията. И от този ден започнало всяко зло между тях. Истина е, че от време на време си подобряваха отношенията, защото госпожа Шарлота му казала да го обича, както го обичал нейният баща, и да се грижи за кралството, тъй като нямала по-близък от него. И когато се съмвало, той яхнал коня и отишъл при госпожа кралицата. Тя, като го видяла, показала към него внимание и му казала: Необходимо е да екипираме нашата галера,⁵⁷ за да изпратим да поздравят владетелите и да им съобщим за смъртта на добрия наш господар.⁵⁸ И аз нямам по-близък в моите работи освен тебе и искам да се погрижиш малко, за да бъде екипирана галерата. Чувайки нейната заповед, той веднага отишъл в архиепископията и поставил маса. И разгласил, ако някой желае да вземе заплата, да отиде на галерата. И хората отишли в архиепископията да получат заплата. И ако бяха го оставили, за пет-шест дни щеше да я екипира.

И конетабълът, сир Хектор де Кивидес и Тристан де Жиблет, които мразели Апостол, като видели, че хората от столицата го обичали толкова

⁵⁶ Т.е. в манастира Сан Доминик в Левкозия.

⁵⁷ Става дума за кралската галера.

⁵⁸ Да съобщят за смъртта на крал Жан II Лузинян.

много, веднага махнали масата от двора на Апостол. Апостол, като видял, не пожелал да обърне никакво внимание, разбирайки, че онези, които го мразели, пак започнали разприте. И той дал вид, че малко го е грижа. И всяка сутрин той отивал в Св. София, слушал литургията и тогава яхвал коня и отивал при кралицата, и кралицата показвала към него голяма обич.

Виждайки вниманието, което кралицата показвала към него, намислили да завземат пътя към кралицата и да не го оставят да идва в двореца. И се събрали малки и големи в Сан Доминик, месир Карсеран Суарец, месир Бернард де Рийосек — адмиралът, който бил племенник на конетабъла, сир Йод де Ланглоа, и шамбелан⁵⁹, сир Хектор де Кивидес, Тристан де Жиблет, сир Томас Пардо, който бил незаконен син на Марано, сир Францис Монтолиф, маестро Пиер Вриона — лекарят и сир Томас Гурри. Тези били, които раздвижили останалите, които не съм в състояние да назова по име. И те отишли и седнали в съвета. И те издали наредба помежду си повече да не оставят Апостол да идва в двореца с някой свой човек освен самичък. И Апостол, като не знаел, яхнал коня и тръгнал да отиде при кралицата. Когато стигнал до портата на графа на Яфа, дошъл сир Томас Пардо и му заповядал от страна на кралицата и от господарите в съвета ѝ да не влиза в кастела с никой свой слуга и ако желае да влезе, да влезе само той. Апостол, когато чул това, и не знаейки нищо, останал много изненадан и се завърнал в архиепископията много отчаян. И той поискал да удари камбаната на архиепископията за тревога, за да се съберат всички духовници. И ако беше го направил, щеше да стане голям скандал. Но като човек разумен, за да подобри състоянието на нещата, съобщил на своя викарий, на сир Антони Сулуан, и го изпратил и той отишъл при кралицата, за да се представи на нейно величество и да ѝ каже за срама, който му нанесли рицарите, и дали това е станало по нейна заповед. И той отишъл при госпожа кралицата и ѝ казал, както му заповядал Апостол. А кралицата отговорила и му казала: Поздрави го от моя страна и му кажи, че онова, което е решил моят съвет, и на мене ми се струва, че е добро. И викарият, като чул това, се завърнал и го казал на Апостол. А той, като чул отговора на кралицата, се ядосал много и сам се успокоявал, че тази работа не била от кралицата. И [тя] решила да му съобщи да отиде. И нейните хора така направили, че не я оставили да му съобщи да отиде при нея.

И като минали малко дни, наредили кралицата да бъде коронясана. И разпореждайки се за коронясването, извели я от кастела и я завели в двореца, който държал нейният баща. Тези къщи били на Рико де Ла Бауме. И наредили рицарите да отидат в кастела, за да придружат кралицата, когато отива в двореца, а на Апостол не му съобщили да отиде. И като се струпали всички в кастела и когато се стъмнило, извели кралицата и я докарвали в двореца, докато минат четиридесет дни от смъртта на баща ѝ. И когато минали четиридесетте, дали нареждане да бъде коронясана. Апостол, когато научил, бил обзет от голяма радост, очаквайки като глава на църквата да му съобщи и той да отиде на коронясването ѝ. И в събота, когато било навечерието на нейното коронясване, сир Пол Джапо дошъл от страна на кралицата и казал на Апостол: Нашата госжожа, кралицата, те поздравява и тя утре отива в Св. София, за да бъде коронясана, и нейната заповед е да не мърдаш от твоя дворец нито ти, нито служителите ти. Освен това ти известява да съобщиш на този, който ще бъде начело, да му заповядаш

⁵⁹ Името на шамбелана се среща Йод, Одет и Хуго де Ланглоа. Истинското му име било Хуго де Ланглоа. Срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 85, 124, 126.

да пригответи църквата, както трябва. И тази е нейната заповед! И когато чул заповедта, която му предал сир Пол Джапо, той му казал: Чух заповедта на нашата господарка кралицата и ти ме препоръчай пред нейно величество. А за заповедта, която ми дава нейно величество, да не отида на нейното коронясване и да не излизам от моята къща нито аз, нито слугите ми, ако заповедта ѝ бъде да отида на шест мили от столицата, аз съм готов.

В неделя сутринта всички рицари и целият народ закарали кралицата в Св. София и тя била коронясана и настанала голяма радост. И когато тя отивала в двореца, конят се подплашил при влизането в портата и короната паднала от главата ѝ. И всички имали това за лош знак.

Сега да се върнем към работите на Апостол, които онези, които го мразели, му правели ежедневно и той не можал да търпи и намислил да направи, каквото може. И в къщата на Апостол бил Ричио ди Марино⁶⁰, който бил сицилианец, бил и Николо де Морабит, и той сицилианец, и вуйчо му Маркиос, и Пиер Тункес и мнозина други. И те казали на Апостол да отиде една нощ в двореца на кралицата и да убият конетабъла и останалите, които се намират в двореца. Така и станало. И той изпратил и довел онези, които той решил, и им разкрил и им казал цялата работа. Дали им нареждания.

И на 15 декември 1458 година от Христа в петия час на нощта той взел 85 души, всички въоръжени, и отишли и влезли в Св. Константин,⁶¹ близо до сир Томас де Верни. И той дал на Ричио 25 души и му казал да отиде от другата страна на кралския дворец. И им дал заповед да нападнат оттам, а той да нападне с останалите откъм портата, за да залови онези, които е решил. И ако беше изпълнено, щеше да стане голямо зло. Защото дворецът имал една голяма група, която охранявала кралицата, и бил сир Карсеран Суарец, сир Бернард де Рийосек, сир Антон де Клес, Тристан де Жиблет, Хектор де Кивидес и един конетабъл каталан, и сир Жуан де Навара, и мнозина други. И бог попречил. Защото Пиер Тункес останал в архиепископията и го издал. И той бил болен и като видал, че Апостол излязъл, слязъл от задната страна на архиепископията и отишъл в къщата на маестро Пиер Вриони, лекаря, и му казал всичко, което наредил Апостол. И той чувайки това, изпратил веднага в двореца и съобщил това. И майка му на Апостол останала заедно с фра Гийом в архиепископията и стояли на стълбата. И фра Гийом, виждайки, че Пиер Тункес излязъл от стаята си, разбрал, че е отишъл да събщи, и фра Гийом веднага отишъл и казал това на Апостол. И те чули шум в двореца и затворили портите, и разбрали, че са им съобщили, и Апостол, се върнал в архиепископията. Когато се съмнало, дошъл един служител на кралицата, по име Фанис, в къщата на Георги Бустрон и му казал: Хубави работи направи снощи Апостол? Искаше да влезе в двореца на кралицата да я убие! И нашата господарка заповяда да слезе, за да бъде обвинен във Високия съвет. И помолил Бустрон да пази това в тайна.

А Бустрон, като чул това, веднага отишъл и казал това на Апостол. Чувайки това, Апостол отишъл при гръцкия епископ Николай и го взел със себе си в архиепископията. И събрал всички духовници и стоял в архиепископията, за да види как ще свърши работата.

И на 17 декември⁶² кралицата изпратила сир Пиер Пилистри, сир Паго Крок, канцлера сир Салаха и те отишли при Апостол, за да го заварят

⁶⁰ Ричио ди Марино от Неапол — привърженик на крал Жак II, шамбелан на Кипър. След неговата смърт бил един от най-активните привърженици на т. нар. неаполитански (испанска) партия в Кипър, т. е. привърженик на Неаполитанския крал Фердинанд, който се домогвал до Кипър. По-късно Ричио бил заловен и тайно ликвидиран от венецианците. Срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 418—419, 435, 439, 440; Nouvelles preuves de l'Histoire de Chypre, deuxième livraison, p. 487.

⁶¹ Т. е. в църквата Св. Константин в Левкозия.

⁶² На 17 декември 1458 г.

и да го пресрещнат. И като дошли, казали на Апостол онова, което им заповядала кралицата. А той им казал: За това, което ми говорите, че съм отишъл в двореца на нейно величество, за да я убия, няма ли никой да провери това, че съм поискал да извърша такава работа и такава предателство! И рицарите, като чули, се върнали и съобщили на кралицата, както им казал Апостол. Кралицата и рицарите, като чули отговора му, веднага седнали да заседават, какво мислят за обвинението на кралицата към Апостол и решили да изпратят да го заловят и да го докарат пред нея. И без да вземат нищо под внимание, малки и големи се въоръжили, за да отидат и да го заловят, и него, и хората му. И Апостол, като научил това, събрал всички духовници, 300 души, и застанал твърдо. И те имали готовност да умрат заради Апостол.

И имали подозрение към Георги Бустрон, защото бил служител на Апостол. Кралицата заповядала и му написали едно писмо, което гласяло, че който е феодал, веднага да се яви пред госпожа кралицата, иначе ще бъде смятан за предател. И виждайки писмото на кралицата, той го взел и го показал на Апостол. Когато Апостол чул това, казал му: Можеш да вървиш, но само внимавай как ще отговаряш, и ти знаеш причината. И Георги Бустрон отишъл в къщата си и съобщил на сир Тристан де Жиблет и на месир Бернард де Рийосек, адмирала, и те взели Бустрон с голям плач, и отишли в кастела и го въвели пред кралицата. И кралицата заповядала на графа на Яфа, месир де Жак Флори, да го вземат и да го разпитат за работите на Апостол, какво е намислил да прави. И той му казал: Господарю, съобщавам на твое господство, тъй като аристократите и госпожа кралицата наредили да отидат и да го заловят, той е отчаян, и понеже има събрани триста души, без слугите си, той е решил да бие камбаната на архиепископията за тревога и да умре, отколкото да го заловят. И ако има нейна заповед да отиде с хората си пред нея, той е готов. И кралицата издала заповед да се разгласи хората да се разоръжат. Апостол, като научил това, разпуснал и той всичките [си] хора. И кралицата и нейният съвет решили и изпратили баила на венецианците месир Пиетро Аримондо, месир Пиер Плистри и месир Паго Крок и те отишли от страна на кралицата и му казали: Госпожа кралицата те поздравява и ни изпрати да придружим твое господство да дойдеш в двореца. И той веднага яхнал коня и отишъл при кралицата. А тайно изпратили Балиан Фрасес и той отишъл в архиепископията с много хора, за да вземат каквото има. И отивайки, слугите, които останали в къщата, като ги видели, всички избягали. И те взели каквото имало в къщата на Апостол, защото го задържали много време в двореца. И каквото имал, взели го и не се сетили да вземат и конете. И когато Апостол влязъл пред кралицата, говорила му и тя и нейният съвет. И тогава го освободили и той отишъл сам в архиепископията, слязъл от коня и се качил горе. И намерил къщата си разграбена и видял, че слугите са избягали. И когато те научили, че Апостол е пристигнал, дошли в къщата. А той, като ги видял, започнал да им обяснява как е минала работата. И като чули това, всички го успокоявали. А кралицата издала заповед за него да не мърда от къщата си, докато му нареди. Съгласно нейните заповеди той така направил и стоял в къщата си, и се притеснявал, и не се грижел за нищо.

В ония дни имало един младеж по име Калогир, който бил парик от Тримитусна⁶³ и когото сир Никол де Ла Тур освободил. Той стоял като слуга на Апостол и той го направил домакин и имал цялата къща в ръцете си.

⁶³ Тримитусна — село в областта Месаория. Срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 217.

И той тайно извършил големи предателства спрямо Апостол и наговорил много думи на рицарите за това, какво той е намислил и решил да прави. Чувайки думите на момчето, рицарите му повярвали. И той им дал указание да отидат една нощ в архиепископията да го заловят жив или мъртъв. И тъй те последвали съвета. Но когато Балиан Фрасес научил това, отишъл една нощ откъм задната страна на архиепископията, влязъл и съобщил на Апостол.

Когато Апостол чул това, накарал един слуга с коне и му казал да отиде в Св. Георги Аглангиас⁶⁴ и да го чака. И когато паднала нощта, гореспоменатият Калогир отишъл при Карсеран Суарец, конетабъла, и му казал: Ако искате да хванете Апостол, тази вечер е времето. И елате през четвъртия час на нощта. А Апостол във втория час на нощта взел фра Гийом, вуйчо си Маркиос, Жан де Верни, Николо Морабит, Ричио ди Марино и Асархус и се спуснали от Армения и отишли в Св. Георги Аглангиас. Яхнали конете и отишли в Алики, намерили каравелата на Николо Галимберто и се качили.

Според указанието, което дал младежът Калогир, малки и големи излезли и отишли в архиепископията, за да заловят Апостол. Те влезли в стаята, където спял, разсекли мрежата против комари и дрехите, надявайки се, че спи. И не го намерили и претърсили цялата къща, търсили и вътре в цистерната и хвърлили огън, а който хвърлил огъня, бил Жак де Хими. И като видели, че не могли да го открият, нито другарите му, се върнали много огорчени. Когато настъпил денят, оставили вратите на столицата затворени, надявайки се, че той е в столицата. И пристигнали рибари от Алики и [поискали] да влязат, но намерили портите затворени и запитали, и им отговорили, че това е заради Апостол. А те им отговорили: Него го видяхме в Алики и той се качи в каравелата на Галимберто. И когато чули това, били много недоволни и не разбрали, че той отива в Сирия, а решили, че отива, за да бъде приет от крал Луи⁶⁵.

И след като Апостол заминал от Кипър, след малко дни пристигнал един търговски кораб от Сирия и съобщил, че Апостол е в Кайро и води преговори да вземе кралството на Кипър. И казали на султана, че той е син на краля и мнозина са на мнение, че ще го вземе.

Научавайки новината в столицата, се разтревожили и започнали да подготвят Кериния и останалите [крепости]. След малко дни пристигнал друг кораб от Сирия и той дошъл от Кайро. И той съобщил, че видели Апостол в Кайро и той е там да вземе Кипърското кралство, но му пречи един емир който е кипърец от Флатриде⁶⁶.

Кралицата и нейният съвет, като чули тази новина, решили да изпратят пратеник в Кайро. А една част от съвета решили да почакаат и да научат по-добре [нещата]. И били много угрижени.

В 1459 година от Христа пристигнали пратениците, които изпратил крал Жан, и довели крал Луи, негов племенник от Савоя, за да се ожени за госпожа Шарлота. И той довел със себе си месир Унтас и месир Иниун де Лорнес⁶⁷ и мнозина савойци. И когато те дошли в Левкозия, оказали им голяма почит. И след малко дни той се оженил за братовчедката си Шарлота в Св. София.

⁶⁴ Св. Георги Аглангиа (Гланкиас) — църква в Аглангиа (дн. Ейленджа) — село близо до Левкозия, отдалечено на пътя за Ларнака. Срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 178.

⁶⁵ Т.е. от Луи де Савоя.

⁶⁶ Флатриде — неидентифицирано селище.

⁶⁷ Много от имената са изопачени в хрониката. За тези имена срв. у G. Hill. Histoire, III, p. 555.

След няколко дни седнали на съвет и издали нареждане да изпратят пратеник при султана. И наредили на месир Унтас, месир Ниур де Лорнес и месир Монат и те отишли в Кайро и взели и много подаръци. И те отишли при султана и както имали заповед, изпълнили своята пратеническа мисия. Султанът ги приел любезно. И те се върнали там, където били отседнали. И в Кайро имало голям мор и заради многото грехове, които имали в Кипър, пратениците умрели — сир Унтас и групата му. И като умрели, цялата работа се развалила. А от групата на Апостол починал месир Жан де Верни и един младеж от Родос.

Когато новината дошла в Кипър, били много недоволни. И седнали на съвет, за да изпратят друг пратеник. И определили месир Пиер Подокатаро⁶⁸. Той отишъл в Кайро и се представил пред султана⁶⁹, представил и подаръците и изпълнил пратеническата си мисия, както му било заповядано. След като изпълнил пратеническата си мисия, той отишъл там, където бил настанен. И веднага изпратил с подаръци при емирите. И това било тяхното желание — да бъде госпожа Шарлота кралица на Кипър заедно с мъжа си⁷⁰, като законни наследници на кралството. И според обичая наредили и облеклото, което да изпратят на кралицата. И Апостол, като научил това, не знаел какво да прави. Той повикал фра Гийом и му казал това. А той му отговорил: Имай надежда в бога и не се бой, защото друг крал няма освен тебе. Спи спокойно и ме остави да действам. И през нощта той се сбогувал с Апостол и взел Асархус, понеже знаел езика, и преговарял цяла нощ с емирите и направил това, което искал. И когато се разсъмнало, той дошъл при Апостол и му казал така: Знай, че сега при султана отива пратеникът на кралицата, да му дадат и неговото облекло, и дрехите на кралицата, за да отиде в Кипър. Заради това иди и ти при султана и ще видим какво ще стане.

И Апостол веднага яхнал коня и отишъл при султана. И намерил пратеника на кралицата и дали нареждане да му дадат облеклото и заповед да дойде в Кипър. Носейки облеклото на кралицата и на пратеника, мамелюците веднага извикали: „Да живее крал Жак!“⁷¹ и грабнали облеклото и го донесли на Апостол. И му дали и пратениците на Шарлота, и дрехите на първите пратеници в ръцете на крал Жак. И му дали и пратеника на Родос, и всички савойци. И султанът веднага определил флотата, която да го закара в Кипър. Като научили това, крал Луи и кралицата отишли в Кериния, а мнозина — по селата. И столицата се опразнила и мнозина отишли във Фамагуста.⁷²

III. БОРБА ЗА ПРЕСТОЛА. УПРАВЛЕНИЕТО НА КРАЛ ЖАК II

На 18 септември⁷³ армадата се появила откъм Фамагуста и той слязъл на сушата при Света Напа⁷⁴ в Констанца; [имало] кораби малки и големи — осемдесет и великият Тантарис⁷⁵ бил капитан на армадата. И когато слязъл

⁶⁸ Пиер Подокатаро (Аподохатор) — представител на гръцка фамилия, която била приобщена към латинската аристокрация. Срв. у М. L a t r i e. *Nouvelles preuves*, p. 614.

⁶⁹ Египетски султан по това време бил Ашраф Сейф-ад-дин Инал (1453—1461 г.).

⁷⁰ Т.е. с Луи де Савоя.

⁷¹ Апостол бил обявен за крал под името Жак II.

⁷² Т.е. отишли при генуезците, които владеели Фамагуста.

⁷³ На 18 септември 1459 г.

⁷⁴ Света Напа — нос, известен и с името Сапо Греко, югонзточно от гр. Фамагуста.

⁷⁵ Великият тантарис — изопачено от диодар, дивитдар, девадар — длъжност в кайрския двор. Диодартът държал прибори за писане и бил задължен да представя и чете молбите до владетеля. Първият диодар, който носел титлата „велик диодар“, бил едно от най-важните длъжностни лица при двора на египетските султани. Срв. у М. L a t r i e. *Histoire*, III, p. 342; L. M a k h a i r a s. *Recital*... Ed. Dawkins, II, p. 215.

на сушата, хората дошли и се поклонили на Апостол като на крал и той ги посрещнал любезно и освободил мнозина. И веднага наредил на Ричио и му дал 50 мамелюци⁷⁶, да отиде в Амасария⁷⁷ и в Алики, да вземе коли, за да докарат артилерията. И когато го направили крал в Кайро, той веднага свалил месир Пиер Подокатаро и направил Николо Морабит рицар и висконт на Левкозия; той направил и Ричио ди Марино рицар и го направил шамбелан на Кипър. И той подарил на Морабит Ниса⁷⁸ и проастиите ѝ, а на Ричио — Йенагра⁷⁹. А фра Гийом той направил архиепископ на Левкозия. И изпратил вуйчо си Маркиос с много мамелюци и отишъл в Сикури⁸⁰. И в крепостта капитан бил сир Томас Махес. Повечето от хората на конетабъла⁸¹ се намирали във от кастела и сарацините го обградили. А хората на конетабъла и другарите им, които се намирали във от крепостта, отишли с крал Жак и се предали. И вътре в крепостта имало много савойци. И капитанът, като видял, веднага се предал и поискал да спаси себе си, жена си и имуществото си. И те, когато му обещали безопасност, отворили портите и влезли вътре. И когато влезли, потърсили савойците, които били вътре. А капитанът и офицерите извели навън, а придружителите им оставили, както били. И той поставил за капитан венецианеца Филип да Пезаро. Защото същият Пезаро, когато Апостол бил в Кипър, бил голям негов приятел, а когато отишъл в Сирия, съветът на кралицата го хвърлил в затвора на Кериния. И той прекарал няколко дни в тъмницата и му помогнали и той избягал. И отишъл в Кайро, намерил Апостол и пристигнал заедно с него.

На 26 септември 1460 година от Христа кралят изпратил фра Гийом заедно с 50 мамелюци и пеши халфусиди⁸², за да дойде в Левкозия и да обезопаси хората, които останали в столицата, и ако може да залови висконта — месир Хектор де Кивидес. Висконтът винаги имал добри стражи. И една жена дошла от Левкомиати⁸³ и донесла хляб и му казала: Като идвах, чух голям шум, викове и думкания и ми се струва, че са сарацините. Висконтът не повярвал и отишъл долу към портата с пет-шест души и с Махтасип. И след малко се появили сарацините. Той, като ги видял, влязъл в столицата, излязъл от горната порта и отишъл в Кериния. И те заловили Махтасип⁸⁴ и сина на Георги Хатит и искали да убият Махтасип, смятайки, че бил вискон-

⁷⁶ Мамелюци (от араб. мамелюк — роб, особено бял роб) — гвардейци при последните султани от династията Еюбиди. Мамелюкските емири издигали от своята среда султана. Мамелюците управлявали самостоятелно Египет от 1250 до 1517 г. При мамелюците се наблюдава развитие, а от края на XIV в. — упадък на военнопленната система. През 1517 г. държавата на мамелюците, която се намирала в икономическа и политическа криза, е завладяна от турците. Номинално мамелюците били подчинени на турския паша, но фактически запазили своята власт до началото на XIX в. Срв. Советская историческая энциклопедия, т. 9.

⁷⁷ Амасария (Месаория, престоноародно Месарка) — равнинна област в централната част на Кипър, отличаваща се с голямо плодородие. Срв. у Σακελλαρίου. Τὰ Κυπριακά, I, σ. 16—17.

⁷⁸ Ниса (Нисо) — селище близо до гр. Дали (Идалион).

⁷⁹ Йенагра (Γέναρα) — село на около 8 км южно от Левконико.

⁸⁰ Сигурис, Сивури — селище и крепост на около 15 км западно от Фамагуста. Срв. у L. Makhai'as. Recital... Ed. Dawkins, II, p. 170.

⁸¹ Т.е. хората на конетабъла Карсеран Суарец.

⁸² Халфусиди, харфусиди (Χαλφούσιδες, Χαρφούσιδες) — букв. чауши, чавуши, на турски означава сержант. В случая става дума за вид пеша войска за разлика от мамелюците, които били конници.

⁸³ Левкомиати — укрепено селище, от което са останали само развалини между Левкозия и Аския. На турски се наричало Ески шехир.

⁸⁴ Махтасип или матхесеп (думата е от арабски произход — мухтасиб) — служебно лице, което контролирало мерките и теглилите на пазара. Срв. у G. Hill. A History, II, p. 54; III, p. 768.

тът. И те го пуснали. Сарацините влезли в Левкозия и наредили Махтасип да бъде какъвто бил. И поставили Николо Морабит за висконт.

На 26 септември 1460 година крал Жак влязъл в Левкозия с част от сарацините, а капитанът от флотата останал на палатка вън до Св. Димитрий⁸⁵ и стоял три дни.

И на 29 септември капитанът се вдигнал със сарацините, за да отиде в Кериния. А кралят останал назад, за да вземе християните, които бил наел. А крал Луи поставил хора и те дошли до Монади⁸⁶, за да развалят пътищата, за да не могат сарацините да вървят, нито колите, на които била артилерията. И малко останало да ги настигнат и ако бяха успели, никой нямаше да се върне в Кериния. И те имали стража и избягали. И открили седем души и ги убили. И веднага поставили халфусидите и те оправили пътищата и колите преминали. И войската отишла към Каза Пифани⁸⁷.

В последния ден на септември 1460 година от Христа кралят дошъл до Кериния с част от сарацините, които имал, и с християните и разпънал палатка заедно със сарацините. След три дни дошъл капитанът и той разпънал палатка до Кериния, към страната на Камуза⁸⁸. Кралят взел пленниците, които водел от Сирия, Подокатаро и фра Христофор.

И когато флотата пристигнала в Кипър, крал Луи изпратил фра Христофор с подаръци при капитана на флотата. И той му дал подаръците, волове, овце, птици, хляб, захар и много други неща. И когато ги представил, капитанът дал всичко на халфусидите, а гореспоменатия фра Христофор предал в ръцете на краля. И кралят веднага му надянал вериги и го сложил при останалите и ги придружавали добре. И вътре в селото Регатико⁸⁹ се разположил на палатка емирът Кун Джаркас. И той определил една бомбарда, която взели от Сивури, и я поставили вътре в предното укрепление. И към страната на Католики⁹⁰ се разположили на лагер двама емири и поставили две бомбарди, които биели страната на Камуза. А откъм страната на Спируниу⁹¹ се разположил на лагер друг емир и поставили две бомбарди. А върху една гръцка църква кралят поставил една серпентина⁹² и причинявал голяма загуба — убил в Кериния 23 души. И кралят заповядал за една голяма бомбарда в Каза Пифани и един сарацин я направил. И заради тази бомбарда отсякъл 500 питомни маслини и много други дървета в Каза Пифани. И тя излязла повредена. След това направили стълби и много стенобойни машини. А Кериния била силна и имала и много артилерия и трудно било да се превземе. Имали в пристанището си и една хубава флота — галерата на Родос с една хубава дружина от монаси, две галери на Сор де Новес⁹³, добре въоръжени, Бунес с галерите си и други кораби, които се намирали в пристанището. Крал Луи и кралицата и аристократите, които ще чуете, графът на Яфа — месир Жак де Флори, графът на Руха Морфо де Грениер, месир Жан де Монтолиф — маршал на Кипър и господар на Тир, сир Пиер Пили-

⁸⁵ Св. Димитрий — вероятно църква до Левкозия.

⁸⁶ Монади — проход към Кериния. G. Hill. A History, III, p. 562.

⁸⁷ Каза Пифани (Казафани) — село на около 6 км югоизточно от Кериния. Срв. у L. M a k h a i r a s. Recital. . . Ed. Dawkins, II, p. 58.

⁸⁸ Камуза — селище близо до Кериния.

⁸⁹ Регатико — село близо до Кериния.

⁹⁰ Католики — село близо до Кериния.

⁹¹ Спируниу — неидентифицирано селище близо до Кериния.

⁹² Серпентина (σέρπεντινα, serpentina) — вид артилерийско оръдие (топ).

⁹³ Сор де Навес (Наве) — капитан на сцилиански кораб, на служба на Шарлота де Лузинян, отбранявал Кериния като комендант през цялата 1462 г., капитулирал през 1463 г. Преминал на служба на крал Жак II. Срв. у M. L a t r i e. Histoire, III, p. 117.

стри, Феб де Лузинян и господар на Арсуф, месир Гатьер де Норес, месир Сасон де Норес, месир Жан де Норес, дон Педро Палмас, португалец, сир Хектор де Кивидес, сир Бернард де Рийосек, адмирал на Кипър, Менико де Жиблет, сир Одет де Клес, сир Томас де Верни, маршал на Ерусалим, месир Францес де Монтолиф, месир Ниур де Мартирес, савойски рицар, месир Ниур де Сунас, сир Йотин де Норес, сир Анри Пезарте, сир Пиер Ембало, сир Джакомо Пели Крок, сир Гийом де Рас, сир Жан де Рас, сир Симон Бергантис, сир Жан Бергантис, сир Антон де Мус и друг венециански рицар, Андреа Корнаро; всички гореспоменати рицари, споменатият Андреа Корнаро — аудитор⁹⁴ на Кипър и много граждани, които не ги записах. И крал Луи и неговата дружина седнали на съвет, каква заповед да направят за положението в Керния, и които решили, както ще чуете:

Първо: поставили Сор де Навес за капитан на хората, които да обикалят крепостната стена на Керния.

Второ: наредили фра Чели да охранява вътре в кастела заедно с всички монаси, които той имал в дружината си.

Трето: подредили всеки рицар и му дал необходимите хора, за да бъдат готови.

Четвърто: определили местата, които са най-важни, и да се намира всеки на мястото си.

И когато наредили всяко нещо, седнали на съвет, какво да правят. И всички заедно решили да изпратят вън при капитана латинския епископ фра Николо. И той излязъл и отишъл в палатката на капитана на флотата, който седял на един бор и близо до него крал Жак. И като влязъл в неговата палатка, паднал и му се поклонил, а след това поздравил краля и му казал: Господарю, моят господар и моята господарка поздравяват твое господство. И кралят благодарил. Епископът получил заповед да изложи пратеническата си мисия пред капитана и да представи и подаръците. И когато ги представил, той му казал: Господин емир, моят господар се препоръчва на твое господство и казва, че след като ти си дошъл, добре дошъл. И за разходите, които е направил нашият господар, султанът, за да направи Апостол крал и да го изпрати тук, добре е дошъл. Ако заповядаш, да кажа моята пратеническа реч, както ми е заповядано. И капитанът му казал: Говори, каквото имаш да кажеш, и аз ще те изслушам. Той му казал: Господарю, знай, че Кипър е владение на господаря, на султана и ние сме негови роби. И заради това, ако господарят Апостол е дал на негово величество да чуе неща, които не е трябвало, и негово величество е изслушал и направил разходи и направил тази армада и я изпратил в Кипър, не е право — той да го отнеме от онези, които са негови и не са се провинили никога по отношение на него, и от всички е най-пряк наследник, и да го даде на друг! И ако султанът, нашият господар, би пожелал, моят господар крал Луи е готов да изпрати на негово величество разходите, които е направил за армадата или нещо друго. И той му отговорил: Чух това, което ми каза, и ми се струва, че говориш добре. Но искам да ти кажа — с този, когото султанът е изпратил за владетел, какво ще стане? И пратеникът му отговорил: За това, което заповядва твое господство, какво да стане, уведомявам твое господство, че неговият господар крал Жан⁹⁵ го направил духовник и му дал архиепископията, която струва всяка година 12 хиляди дуката, и ако той пожелае, тя винаги ще бъде негова. Но в случай, че не желае да бъде духовник, да го направят принц и да има един голям приход, който ще му дават, и да бъдат двамата братя в мир. И правейки това,

⁹⁴ Аудитор — висша административна длъжност в Кипърското кралство с контролърски функции, контролър, ревизор на кралските финанси.

⁹⁵ Става дума за кипърския крал Жан II Лузинян.

ще се хареса на нашия господар султана. И капитанът му казал да се върне при своя господар и да му съобщи от неговата страна, че ще оправи работата. Пратеникът, чувайки отговора на емира, се сбогувал, отишъл в Кериния и съобщил всичко, което му казал емирът.

Рицарите, които били в Кериния, като чули това, седнали да се съвещават какво да направят за делата на господарите. И всички решили да внимават много, преди да решат. И те не се страхували от друго освен от това да не превземат Кериния откъм сушата. И мнозина били на мнение, че трудно ще я превземат, защото цялата е върху скала. Разбира се, били много смутени.

След като минали осем дни от отиването на пратеника, видели, че капитанът вдигнал палатките, хвърлили огън и изгорили всички обсадни машини и заминали като хора пропаднали и оставили всички хранителни припаси, които имали. Защото до капитана на лагера дошла заповед от капитана на флотата, че започва зима и се разбили два кораба, и той не иска да загуби флотата и иска да си замина. И той взел войската, за да отиде на корабите. Когато в Кериния научили, че армадата се вдигнала и че поставили и огън, това им се сторило много странно и говорили — да не би да са направили това нарочно, за да ни направят зло? И вътре в крепостта били много учудени и никой не смее да излезе вън от Кериния. И двама сарацини избягали от лагера. Те били две християнски момчета от Митилин⁹⁶. Тях ги хванали и ги направили сарацини.⁹⁷ И те влезли в Кериния и съобщили причината, поради която лагерът се вдигнал. И когато научили истината, те излезли навън, намерили много хранителни припаси, които вкарали в Кериния. И след това се страхували да излизат.

Когато вдигнали лагера от Кериния, те дошли в Левкозия и опънали палатки вън от Св. Димитрий и стояли до сутринта. И тогава се вдигнали и потеглили, за да преминат отвъд.

Кралят,⁹⁸ виждайки, че сарацините потеглили, започнал да плаче и да пада в краката на сарацините и да моли капитана да не го изоставя и да не си отива, без да го утвърди в кралството, както имал заповед от султана. Но нямало полза. И той му отговорил: За което ми говориш, че султанът ни е изпратил, за да те затвърдим за крал на Кипър, истина говориш. Но зимата дойде и капитанът съобщи и аз трябва да изпълня заповедта му. Кралят, като чул това, започнал да плаче и паднал в неговите крака и в краката на всички емири. А те яхнали конете всички заедно и отишли да влязат в галерите. Кралят останал в Левкозия и останал много опечален заедно със своите хора и не знаел какво ще стане. Той свикал съвет с тези малцина, които имал, и им казал: Знайте, че аз дойдох с помощта на бога и на султана за крал на Кипър, а капитанът вдигна лагера и замина. И не зная какво да правя. И ви моля всички заедно да ме посъветвате какво да направя! И фра Гийом му казал: Недей да се сърдиш, по всичко виждаме, че всички ние сме загубени. И лекът е да приготвим провизии, за да спасим първо нашия живот, второ — заради нашата чест и нашето имущество. Нашето решение е сега да яхнеш коня и да отидеш и завариш флотата. И да се срещнеш с капитаните и да паднеш в краката им с големи молби, да те съжалят и да ти оставят един капитан с 200 мамелюци и 200 халфусиди. И ако те те съжалят и направиш това, надяваме се в бога да останеш господар на Кипър. И както му казал фра Гийом, така направил. Отишъл и намерил капитана на армадата, паднал в краката му и плакал много. И като го видели, капита-

⁹⁶ Митилин — главен град и пристанище на остров Лесбос.

⁹⁷ Т. е. помохамеданчили ги.

⁹⁸ Подразбира се крал Жак II.

нът и останалите, го съжалили много. Капитанът веднага повикал един емир, по име Джани бег⁹⁹, и го поставил за капитан и му дал 200 мамелюци и 200 халфусиди. А флотата веднага заминала.

И крал Жак повел сарацините и халфусидите. Идвайки до Сивури, той заповядал и извадил всички затворници, които изпратил в кастела — месир Пиер Подокатаро, фра Христофор, Раме де Дженеви и мнозина савойци и ги отвел в Левкозия. И кралят довел сарацините и пристигнал и на 7 ноември осъмнал в Каламули¹⁰⁰ заедно със сарацините. Новината дошла в Левкозия. И забили камбаните на Св. София за тревога, за да излязат християните, които нищо не подозирали и които били в столицата и да отидат срещу него.

Кралят отишъл да доведе сарацините и казал на фра Гийом да съобщи на Георги Бустрон в Алики, тъй като бил управител, да доведе париците и елевтерите в столицата. И съгласно неговата заповед той направил така. Той довел париците и елевтерите¹⁰¹, които дошли с арбалети и лъкове, 225 души, с коне и пешаци. И те пристигнали и отишли в архиепископията и на сутринта отишли пред краля. И кралят, като ги видял, ги посрещнал много любезно.

Кралят, влизайки в столицата заедно със сарацините, ги настанил — капитана в кастела, друг един емир — у графа на Триполи, други — в къщите на сир Ричио Сута, други — в къщите на сир Джовани Рендулфо, други — у Бенет Паравичини, трети в други къщи, а кралят отишъл в своя дворец. И на 9 ноември¹⁰² пристигнали колите с пленниците и ги взели да отидат в кастела. Кралят, като научил това, яхнал коня и отишъл и ги върнал, и ги закарал в двореца, и ги поставил в една стая. И същия ден вечерта кралят взел мамелюците, които решил, и християните, които имал, за да отиде в Кериния. Той стигнал във втория час на нощта в Каза Пифани и останал до разсъмване. И когато слезли от конете, Ричио¹⁰³ взел един мамелюк по име Али и се качил на едно бадемово дърво и стояли на стража, да не би да излязат хора от Кериния. И ония станали безгрижни и излезли навън. И Ричио ги открил и съобщил. И яхнали конете, настигнали бедните селяни и ги избили. В Камуа заловили един добър човек. Той бил отишъл в Лапитос¹⁰⁴ да мели и го докарали пред краля; и държал сабя и щит и той коленичил и целунал коляното му и му казал: Господарю, най-много за което излязох, излязох, за да ме залови твое господство. Но ако и да искам нещо да каже, той нямам милост. Но заповядал на един мавър¹⁰⁵ и той му отсякъл главата. В същия ден сарацините хванали попадията на поп Фанти от Лапитос и двете ѝ деца, момчета, и ги качили на камила и ги закарали в столицата. Сарацините сложили момчетата да учат сарацинско писмо и след малко дни ги помохамеданчили. И в този ден сарацините отсекли 27 глави, които взели от Кериния и ги закарали с чували в столицата. И кралят не бил там освен стоте сарацини. След това излезли от Кериния 500 души и дошли до Регатике, но нямали кураж да излязат навън.

⁹⁹ Джани бег — става дума за Джани бег ал-Аблак, арабски емир. Името му е дадено различно в отделните извори: Τζανή Πέκ, Gianu-bei, Zanibech, Giovanni Pec, Jehan Pec, Jean Pec. Допуска се, че е бил ренегат. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 564.

¹⁰⁰ Каламули — село на около 6 км южно от залива Хризохоу.

¹⁰¹ Елевтери или франгомати (франкомати) — освободени феодално зависими селяни (парици). Господарите им ги освобождавали срещу откуп. Те били задължени не към феодалите, а към краля и кралската администрация. Срв. у G. Hill. A History, II, p. 8—10.

¹⁰² На 9 ноември 1460 г.

¹⁰³ Става дума за Ричио ди Марино.

¹⁰⁴ Лапитос — град на около 12 км западно от Кериния. Епископски център.

¹⁰⁵ Мавър, т. е. арабин.

На 20 ноември 1460 година фра Гийом отишъл в Карпаси¹⁰⁶ и се срещнал с баила¹⁰⁷ на Карпаси — Александър Тарантин. И направили една засада и убили 35 души генуезци и жители на Фамагуста¹⁰⁸, които излезли от Фамагуста и били излезли, за да грабят. И той се завърнал в столицата.

На 25 ноември 1460 година Ричио отишъл в Карпаси и отишъл към Фамагуста и имал със себе си 100 сарацини. И се срещнал със жителите на Фамагуста и убили 40 души. И той докарал сарацините и се върнал в столицата.

На 6 декември¹⁰⁹ Ричио излязъл и отишъл в Карпаси, тъй като получил едно писмо от баила на Карпаси, че един генуезки кораб излязъл от Фамагуста и отишъл да граби онази област. И имало на него един генуезец, когото кралят бил хванал и го държал на служба при себе си, но той избягал и отишъл във Фамагуста. И Ричио, като отишъл, заловил го и го изпратил в Левкозия на краля. Той му изпратил и нещата, които заловил — 25 кантара сапун, много жито и много други неща. И като докарали капитана, кралят го изпратил долу на моста и го обесили за краката. И на 12 декември¹¹⁰ докарали Джовани — момчето на шамбелана, и него го обесили за краката.

На 15 декември 1460 година кралят изпратил и разбили къщата на Никола Кандиа и взел долупосочените неща, които държал в ръцете си Стефан Кудунас: желязо, което му взели, широки и тесни парчета, 450 броя.

В същия ден отворили къщата на Митран, на бащата на сир Пиер де Петра, и му взели 5 табли обработени тъкани, необработени вълнени дрехи — 125, бяла вълна — 20 чувала, обикновена вълна — 1 чувал, мебели и други на стойност 500 дуката.

И в същия ден отворили къщата на Никола Халефе и взели следните неща: бяла вълна — 1 чувал, обикновена вълна — 2 чувала, вълна от Сук — 1 чувал, на стойност 500 дуката.

В същия ден отворили къщата на Сава Венецианеца и му взели следните неща: стомана — 250 парчета, друго желязо — 60 плочи и други неща, на стойност 1500 дуката.

На 29 декември¹¹¹ отворили къщата на сир Антони Хатит и взели следните неща: коли — 12 (натоварени) и много други, които му взели, които стрували хиляда и петстотин дуката. И той бил скрил парите и те не ги намерили.

В същия ден отишли у Симон Бергантин и намерили в ямата желязо на плочи, малки и големи — 230, и на пръчки — 60, и в къщата му — на плочи (други) 200.

На 4 юни отворили къщата на Глими Метакса и му взели боядисана коприна и на пашкули — 3 литри¹¹², непречистена коприна — 1 литра и други фини стоки, на стойност 500 дуката.

Кралят, пристигайки в Кипър, изпратил сир Жак Салаха, Никола де Клес, Асархус и един мамелюк и те отишли в Пафос¹¹³. И те отишли в кастела

¹⁰⁶ Карпаси — нос в североизточната част на Кипър. Селище, което е епископски център.

¹⁰⁷ Баил — управител. Този термин е разнозначен на капитан със значение управител, началник. И двата термина се използват в хрониката в този смисъл.

¹⁰⁸ Фамагуста все още се намирала в ръцете на генуезците.

¹⁰⁹ На 6 декември 1460 г.

¹¹⁰ На 12 декември 1460 г.

¹¹¹ На 29 декември 1460 г.

¹¹² Литра, либра или фунт — мярка за тежест = на 12 унции. Тежестта на една литра варира (обикновено един фунт се равнява на около 1/2 кг). Срв. у L. M a k g a i - g a s. Recital. . . Ed. Dawkins, II, p. 175.

¹¹³ Пафос — важно пристанище в югозападната част на Кипър. Средище на епархия.

на Пафос и говорили с капитана сир Жак Махес и му казали за пристигането на флотата, която докарала крал Жак. И му казали да им предаде кастела на страната на краля. А той им отговорил: Господа, дайте ми сигурност лично на мене, за моето имущество и за другарите, които се намират в кастела, и аз ще направя всичко за господаря, за краля. И те му обещали сигурност и той веднага отворил портите и се предали. Те влезли вътре и оставили гореспоменатия капитан в кастела, както бил. И той се заклел пред тях да бъде верен на краля и накарал и хората от кастела и те се заклели.

И отишли към областта на Хризохоу¹¹⁴ в манастира Гиалиан¹¹⁵ и направили на един калугер много злини. Оттам отишли в Пелендрия¹¹⁶ и заловили Сатени и го притиснали да им изкаже имането си и той ги завел в един склад и им показал една делва, пълна с грошове;¹¹⁷ тя събирала три товара вино. Те ги взели помежду си и от ония пари не занесли на краля освен 15 хиляди. Тогава те отишли в Маратаса¹¹⁸, на графа на Руха, в Йеракиес¹¹⁹, и заловили протопопа и го притиснали и взели имуществото му. И него го закарали в столицата и го измъчвали много. Тогава те отишли в Пендайа¹²⁰ и взели имуществото на управителя, на Жак де Милан, и му взели две хиляди дуката. И тогава пристигнали в резиденцията на Кареси в Св. Деметий¹²¹ и му взели 16 сандъка захар и много други неща. Тогава отишли в Хрисиди¹²² у сир Гийом Дакре и взели имуществото му — сребро, злато, на стойност две хиляди дуката.

През февруари 1460 година от Кериния избягали Карсеран Хими и Антони Синклитик и дошли в Левкозия при краля и му се представили. Кралят ги приел любезно и ги запитал за Кериния как са хората вътре. Той ги запитал за Хектор де Кивидес и за останалите и дали излизат вън от Кериния. А те му казали: Господарю, крал Луи пожелал да яде теле и месир Хектор, като чул, обещал да му донесе; и в сряда той ще излезе да отиде към околността на Лапитос, за да му вземе (теле). Кралят, като чул това, излязъл от столицата, взел дружина и спал в Монади. И когато се разсъмнало, както бил уведомен, яхнал коня и го настигнал вън и го убили; и отсекли главата му и я донесли в столицата и я окачили на моста на Като Меса¹²³.

И в ония дни излязла галерата на фра Бусула от Кериния, за да отиде в Родос, но в Пендайа тя се разбила. И заловил сир Гатиер де Норес, сир Томас Карери и двете момчета на кир Гатиер, и много други кипърци и ги докарали в Левкозия. И Джани бег, капитанът, като научил това, яхнал коня и отишъл и ги намерил в Св. Деметий. И ги открил, че ги карат в окови и с вериги на шията. И емирът отишъл да им отсече главите, но фра Гийом

¹¹⁴ Хризохоу — залив в западната част на Кипър.

¹¹⁵ Гиалиан — манастир. Може би става дума за манастир в село Γαλιά (Αγάλια) в околия Пафос.

¹¹⁶ Пелендрия — град в Кипър, в планината на Лимасол.

¹¹⁷ В текста е употребена думата „карджа“, която е равнозначна на грош (денарий) — сребърна монета.

¹¹⁸ Маратаса — долина на север от пл. Троодос, към залива Морфу. В нея са разположени няколко селища. Една част от долината Маратаса и Соля (на север от Олимп), наречена „Маратаса на графа“, принадлежала на графовете де Руха (или на Едеса). Другата част, наречена „Кралска Маратаса“ била домен на короната. Срв. у M. Latrie. *Histoire*, III, p. 262, 505; L. Makhairas. *Recital*. — Ed. Dawkins, II, p. 66.

¹¹⁹ Йеракиес — селище в Маратаса.

¹²⁰ Пендайа (Пентагия) — град на залива Морфу. За етимологията на името срв. у L. Makhairas. *Recital*. — Ed. Dawkins, II, p. 107.

¹²¹ Св. Деметий (дн. Αἷς Δεμέτις) — предградие на Левкозия на около 2 км западно от Левкозия.

¹²² Хрисиди — има две села (Горна и Долна Хрисиди — Ἀνω καὶ Κάτω Χρυσίδα) в околия Китрия. За коя точно се споменава тук не е известно.

¹²³ На моста на Пилори, място за публични екзекуции.

го молил много и той не ги посякъл. Момчетата харесали на емира и той пожелал да ги вземе и да ги направи сарацини. И кралят успял с много молби да ги спаси и ги закарал в столицата всички пеша. И сарацините ги взели в Като Меса и им показали главата на Хектор де Кивидес и те, като я видели, ги обзела голяма скръб. И ги докарали в кралския дворец и сложили сир Гатиер и Карери горе в една стая, а останалите — в едно мазе. И те прекарвали няколко дни и тогава ги извел и ги докарал пред себе си, за да му се поклонят като на крал. И кралят поискал от сир Гатиер да положи клетва пред него. А той не пожелал да се поклони, казвайки: Една верност имам и я дадох! И той имал 36 села и кралят ги отнел. След това, за да живее, дал му по една номизма на ден. А Карери му се поклонил.

В 1460 година от Фамагуста излязла една галиаца¹²⁴ и отишла към околността на Карпаси, за да граби. И там се намирал баилът на Карпаси, Александро Тарантин и той ги заловил всичките, и капитана, и отсякъл главата му, а останалите ги закарали в столицата¹²⁵. И в същия ден излязъл месир Джеймс Заплана¹²⁶ в околностите на Карпаси, за да граби, и за негово щастие галиацата се разбила и баилът на Карпаси го заловил, него и цялата му дружина. И кралят се намирал на лагер пред Фамагуста и той ги взел всички при себе си пеша и им се представил и направил за всеки един това, което решил. Той изпратил месир Джеймс в палатката си в ръцете на Стефан Хиотис. И кралят му изпратил една червена велурена дреха и му махнал оковите, докарал го при себе си и го обичал много.

На 22 март 1461 година кралят излязъл да отиде към Фамагуста и взел стълби и много обсадни машини, за да може да я превземе. И към страната на Трапеза¹²⁷ поставил за капитан Пиетро де Навес заедно с 50 души със стълби и 30 сарацини, и кралят заедно с останалите, всичките пеша, и само той бил на кон. И всички капитани, свършвайки със стълбите към страната на арсенала¹²⁸, където била кулата, намерили една дупка и започнали да я разширяват с кирки. И стълбите се намирали наблизо и ги усетили и не могли нищо да направят и се върнали; те нанесли голяма вреда на лозята и изгорили много жилища.

Уведомявам ви, че когато кралят дошъл, нямал какво да харчи и той направил медна монета и взел медните съдове от баните. И тази била причината да пострадат баните. Той взел медните съдове на стопаните и направил карджа¹²⁹ и сизимии¹³⁰ и всяка сизимия вървяла по 6 карджа. И изтекли три години. Тогава я изхвърлил и направил сребърни номизми, на които той бил изобразен на кон. И направил и монета „карджа“.

¹²⁴ Галиаца — вид боен кораб (голяма галера), понякога използвана и за търговия.

¹²⁵ Т. е. в Левкозия.

¹²⁶ Джеймс (Жак) Заплана (Zaplana, Zamplana, Saplana, Semplana) — генуезец от Фамагуста от испански произход. При едно от нападенията срещу крал Жак II той бил заловен през 1461 г. Той бил освободен от него и привлечен на кралска служба. След смъртта на крал Жак II той не се подчинил на венецианците. Влязъл в заговор с архиепископа на Левкозия, с Ричио ди Марино, за да поставят на кралския трон Алонзо (Алфонсо), сина на неаполитанския крал Фердинанд. Бил принуден да избяга от Кипър заедно с архиепископа Ричио ди Марино, Луис Алберик и Карсеран Суарец. Той бил заловен и хвърлен в затвора от венецианците. Съдбата му е неизвестна. Срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 165.

¹²⁷ Трапеза — сега местност с развалини на около 8 км западно от гр. Фамагуста.

¹²⁸ Арсенал (τρασινάλλιν или τζαρδαχάνα от венецианското Zardachana). По-подробно за произхода на тази дума срв. у L. M a k h a i r a s. Recital... Ed. Dawkins, II, p. 271, 272.

¹²⁹ Карджа (карτζά) — вид монета, грош. Вместо номизма през този период се употребява терминът грош. Вж. бел. 127.

¹³⁰ Сизимии (σιζίμια) — монети, които се равнявали на 6 гроша. За тези монети срв. у П. Α δ μ π ρ ο υ. Ἀνέκδοτα νομίσματα τοῦ Μεσαιωνικοῦ βασιλείου τῆς Κύπρου. Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, ed. К. Σάβας, II, σ. 557—558.

На 15 април 1461 година кралят отишъл към Кериния, за да направи засада. Там бил и Никола Морабит. И той препуснал от Католики към рова на барбикана¹³¹ и вътре хората на крал Луи имали скривалище. И както препуснал, Диего де Качорлас го хванал за юздите. И Жак на месир Марти изтеглил сабята да убие Морабит, но му помогнал — той прерязал юздата, която държал Качорлас, и конят веднага го взел и го отнесъл навън; и той отишъл при краля и му разказал случая. А кралят, когато пристигнал в столицата, му подарил три имения — Визакия¹³², Кавкалон¹³³ и Атасин¹³⁴, и две лозя и го направил маршал на Кипър. И той го оженил за дъщерята на сир Луи де Норес и след малко дни жена му починала.

На 15 май 1461 година от Христа пристигнали две галери на Сур де Навес в Алики, за да останат в служба на краля, както му съобщил. И когато той крал Жак, пристигнал в Алики, и емирът отишъл от Левкозия и говорил с него. И му дал всякакви хранителни припаси. И му дал писма, за да отиде в Триполи¹³⁵, за да докара сарацини и друго, каквото му поръчал. И кралят се върнал в столицата, за да вдигне лагера и да отиде към Фамагуста. И отишъл и разпънал палатка към страната на Св. Николай¹³⁶, а емирът — към портата за Лемесо¹³⁷ заедно с всички сарацини.

На 2 юни 1461 година пристигнали храни от Генуа за Фамагуста — един кораб и една „фуста“¹³⁸; корабът бил на Леонардо де Гримал. И той докарал и капитана във Фамагуста — месир Вавила Джентиле Паравичини. Пристигнал и месир Империале Дориа заедно с „фустата“ с 22 гребци, придружавайки същия кораб, и един критски кораб, натоварен с хранителни припаси. Кралят, като научил това, веднага отишъл и ги настигнал в околността на Алики и те нямали попътен вятър. И той веднага насочил корабите, които имал, и ги нападнал и заловил кораба и неговите придружители с много храни, които отивали във Фамагуста. И след като ги заловил, във Фамагуста загубили смелост.

На 7 юни 1461 година пристигнал Сур де Навес, когото кралят изпратил в Триполи. Той извършил към краля голямо предателство. Той докарал 6 мамелюци и 50 халфусиди, и стрели и лъкове, една делва пурпур, една „фуста“ и две бомбарди. Тази „фуста“ била на Перет Картезина. И той влязъл в пристанището на Фамагуста и бомбардите подарил на генуезците, а всичко останало взел и закарал в Кериния.

И когато крал Жак видял предателството на Сур де Навес, той вдигнал лагера си от Фамагуста. И генуезците от Фамагуста седнали на съвет заедно с капитана, за да изпратят и докарат хранителни припаси за Фамагуста. И изпратили Луке Мелин като търговец да докара храни.

На 28 септември¹³⁹ излезли от Фамагуста 25 души, въоръжени, и отишли в Кастели¹⁴⁰, отишли в Стили¹⁴¹ и заловили овце, волове и свине около хиляда глави.

¹³¹ Барбикан (парпакана, ъ от фр. barbasque) — предно укрепление.

¹³² Визакия — село в околия Морфу.

¹³³ Кавкалон — неидентифицирано селище.

¹³⁴ Атаси — неидентифицирано селище.

¹³⁵ Триполи — важен град в Сирия.

¹³⁶ Св. Николай — най-голямата латинска църква във Фамагуста. В нея ставала коронацията на кипърските владетели за крале на Ерусалим (след 1291 г.). Превърната е в джамия след завладяването на острова от турците (1571 г.).

¹³⁷ Т. е. по посока на гр. Лемесо, дн. Лимасол, важен пристанищен град в южната част на Кипър. Епископски център.

¹³⁸ Фуста (от старофренски foust) — малка галера.

¹³⁹ На 28 септември 1461 г.

¹⁴⁰ Кастели — неидентифицирано селище, някъде около Фамагуста.

¹⁴¹ Стили (дн. Стилос) — селище на около 13 км северозападно от Фамагуста.

На 2 октомври 1461 година излезли от Фамагуста 25 въоръжени души и отишли в Акротир¹⁴² и заловили трима души и те признали, че са убили много хора, след като е започнала войната. В събота ги обесили.

На 9 октомври 1461 година корабът на месир Импераале излязъл от Фамагуста, за да отиде в Горигос¹⁴³ и да докара жито, и поставили за капитан Антони Лимпардо, гражданин на Фамагуста. И на 5 декември той пристигнал във Фамагуста, натоварен с всякакви храни.

На 30 октомври¹⁴⁴ капитанът на Фамагуста изпратил каравелата на Францис Кето, за да отиде в Анкона и да докара жито. И генуезците изпратили като пратеник в Генуа Лазаро Халко, гражданин на Фамагуста и Жан д'Андриа. Гореспоменатите, като пристигнали в Генуа, върнали се в Анкона и намерили каравелата натоварена с три хиляди модия жито и пристигнали във Фамагуста.

В тези дни пристигнал в Алики един каталански кораб на Бундже Джиниел и една галиота¹⁴⁵ на Микел де Марти и в галиотата пристигнал Жан Перец. И в Алики управител бил Георги Бустрон и той го изпратил в къщата си в Ларнака¹⁴⁶ и се нахранил и се наспал. И той го помолил да напише писмо на краля и да го препоръча на негово величество и ако има неговата заповед, да му даде разрешение да изнесе хиляда модия жито, за да го вземе в Родос. И той му написал писмо и този пристигнал при краля и кралят не му обърнал никакво внимание. Виждайки, че не му обърнал никакво внимание, той отново се върнал назад в Алики да се качи в галиотата. А управителят го задържал и му казал: Имай търпение и ще бъдеш доволен от краля. И той останал в Кипър.

И в същия ден пристигнали две галери в Пафос — едната на сицилианеца Муцио де Костанцо и другата искала разрешение да влезе в пристанището на Пафос. А в Пафос капитан бил месир Жан Мистахиел и той му направил документ и писал писмо до краля. Кралят, като чул това, веднага яхнал коня, отишъл в Пафос и унищожил документа, който направил Мистахиел — за да охранява, докато той пристигне в столицата да определи капитан. И като дошъл в столицата, той докарал и двамата капитани на галерите в столицата. И определил за капитан на галерите Жан Перец и го изпратил в Пафос и той получил и двете галери.

След малко време той дал една хубава рента на месир Муцио де Костанцо — Вавла¹⁴⁷, Корнокипон¹⁴⁸, Лимпия¹⁴⁹, Какотригити¹⁵⁰, Арсос¹⁵¹ на Месария и други; направил го адмирал на Кипър и го оженил за дъщерята на сир Томас де Верни. Подарил му и къщите на Бенедето Паравичини.

¹⁴² Акротир — местност южно от Лемесос. По-вероятно е да е до нос Еля в Карпаси. За повече подробности срв. у L. Makhaïgas. *Recital...* Ed. Dawkins, II, p. 203.

¹⁴³ Горигос (старият Корикус) — град в югоизточната част на Мала Азия, намирал се между Селевкия и Мерсина. Градът е минал под властта на Пиер I Лузинян през 1361 г. и останал в кипърски ръце до 1448 г. Крепостта на Горигос оказвала дълго време съпротива на турците. Развалините на града се виждат и до днес. Срв. у L. Makhaïgas. *Recital...* Ed. Dawkins, II, p. 96—97.

¹⁴⁴ На 30 октомври 1461 г.

¹⁴⁵ Галеота (итал. galeotta) — вид галера (галиаца).

¹⁴⁶ Ларнака — важен град с пристанище в югоизточната част на остров Кипър.

¹⁴⁷ Вавла (Βάβλα, Βαύλα) — село в околия Ларнака.

¹⁴⁸ Корнокипон — неидентифицирано селище.

¹⁴⁹ Лимпия (от стария град Ὀλυμπία) или Лимения — близо до залива Морфу. По-точно вж. у Σακελλαρίου. Τὰ Κυπριακά, I, σ. 130.

¹⁵⁰ Какотригити — неидентифицирано селище.

¹⁵¹ Арсос — малко село в Месария, северно от Мелухия. Срв. у Σακελλαρίου. Τὰ Κυπριακά, I, σ. 192.

Той обичал и другия капитан, французин, и искал и него да го ожени и да му даде приходи, но той не пожелал да остане, защото бил женен и му по-искал разрешение да си замине в своята страна. Кралят, като чул това, му подарил много дарове за много дукати и му дал разрешение и той си заминал.

Това, което забравих да напиша преди:

След като лагерът на сарадините се вдигнал от Кериния и те отишли да преминат отвъд, мамелюците и халфусидите останали заедно с краля; аристократите, които били в Кериния, седнали на съвет заедно с крал Луи и решили щото Шарлота заедно с мъжа си да отиде в Родос при великия магистър да докара войска и ако може да вземе кралството. И те взели галерата на Родос и на Сур де Навес и отишли в Родос. И веднага великият магистър и всички аристократи им оказали голяма чест и голямо внимание и ги придружавали добре. След малко дни те се завърнали в Пафос и ги приели в крепостта. Капитанът, месир Жан Мистахиел, като ги видял, веднага върнал крепостта в ръцете на кралицата. И кралицата веднага поставила за капитан месир Пиер Палол. А месир Жак Махес го взела в Кериния. И тя предала крепостта на Пиер Палол заедно с една хубава дружина. А крал Луи и кралицата се завърнали в Кериния и когато пристигнали, направили големи празненства. И като минали малко дни, Сур де Навес потеглил заедно с галерите си от Кериния и взел със себе си Пиетро де Навес. И той отишъл в Пафос, за да махне Пиер Палол и да сложи Пиетро де Навес. И когато Сур де Навес минавал покрай Пендайа, Деметриос де Корон, който бил управител, видял галерите. Деметриос веднага яхнал коня заедно с онези хора, които имал и отишъл към морето. И направили една хубава битка и били убити от кораба седем души, а от другите — трима, а били ранени мнозина и от едната, и от другата страна. И когато от галерите видели, че нямали полза, вдигнали се и отишли в Пафос, свалили Палол и поставили Пиетро де Навес. И той се върнал в Кериния. Крал Жак, като научил това, че Сур де Навес отишъл в Пафос и направил капитан Пиетро де Навес, махнал Деметриос де Корон от Пендайа и го направил капитан на Пафос. И заминавайки, той издал една заповед и пристигнали всички туркопули¹⁵² и елевтери при него и той обкръжил крепостта и ги притеснил много. А Пиетро Навес имал вътре в крепостта франки и много кипърци и те излезли от крепостта и се сражавали с Деметриос. В онези дни месир Жан Мистахиел се намирал в Пафос и виждайки, че Пиетро де Навес бил капитан, дошъл при краля и взел от него разрешение, ако той иска да отиде да говори с Пиетро де Навес. И той му дал разрешение и му написал писмо до Деметриос де Керон да го остави да разговаря с Пиетро де Навес. И Мистахиел, отивайки в Пафос, говорил с Пиетро де Навес дали би желал да му даде охранна грамота да разговаря с него и че той има разрешение от крал Жак. И той веднага му дал охранна грамота. И Мистахиел отишъл към кастела, а Пиетро де Навес излязъл отвътре и разговаряли и след това всеки един се сбогувал и си заминали. И на сутринта двамата се срещнали. И с много обещания, които Мистахиел дал на Пиетро де Навес, той върнал крепостта на крал Жак.

И Мистахиел изпратил писмо на краля чрез Балиан Салаха. Крал Жак, като видял писмото, се зарадвал много. И кралят веднага написал писмо

¹⁵² Туркопули (името букв. означава потомци на турците) — местни военни части, сформирани предимно от лица с турски или арабски произход, използвани от латинците като лека кавалерия. Командирът им, наречен туркопулиер, бил винаги франк. Срв. L. Makhairas. *Recital*. . . Ed. Dawkins, II, p. 77.

и го изпратил в Пафос. И той подарил на Балиан Салаха селата на сир Алесандро Кападока — Кука¹⁵³ и Мониати¹⁵⁴. И след малко време той му ги отнел и ги дал на Бенет от Морей. И онези от Пафос пристигнали в столицата. И всички мамелюци и много християни отишли и посрещнали дон Педро в столицата с голяма почит и го отвели при краля и го настанили в къщите на Паравичини. И кралят му подарил един голям приход.

В 1463 година от Кериния изпратили като пратеник в Константинопол графа Флорин де Яфа¹⁵⁵. И сестрата на неговата жена била женена за един паша и била от Кантакузините¹⁵⁶. Пашата се договорил с графа да съобщи да отиде неговата жена в Константинопол, за да я види сестра ѝ, или да изпрати децата си. И графът съобщил, а жена му не пожелала да отиде, нито да изпрати своите деца. И жена му, като не пожелала да отиде, нито децата ѝ, пашата се разпоредил и хвърлил графа в затвора. След малко дни го извели и го умъртвили, сложили го в огъня и го изгорили.

В 1463 година крал Жак притиснал Кериния толкова много, че повече живот нямали. И ядели кучета и котки, и едно яйце струвало една номизма. И вътре капитан бил Сур де Навес. Крал Жак се договорил и го взел за зет на незаконната дъщеря на вуйчо си. И той веднага взел Кериния.¹⁵⁷

В 1464 година, на 24 август, той превзел Фамагуста¹⁵⁸, както разказах това преди. И като я взел, поставил вътре за капитан Конела¹⁵⁹ и му казал: „Виж какво ще ти кажа, ако пристигна през нощта и ти река да отвориш крепостта, ти да не я отваряш и да я държиш здраво. И това ти говоря под страх от смъртно наказание!“ А капитанът замислил да вземе Фамагуста, за да убие краля и да завладее Кипър. И кралят разбрал това и отива през нощта в кастела заедно със сарацините и извикал към крепостта Конела да му отвори. И той му казал: „Имам заповед от краля под страх за живота си, когато лично той дойде през нощта, да не му отварям крепостта.“ И сутринта се оплакал на краля, а той го успокоил с добри думи.

И кралят съобщил в Левкозия да намерят посред нощ колкото войници има и франки и гърци, и те да отидат добре въоръжени във Фамагуста. А сарацините той ги изпратил и те отишли и останали в Амасария. И той задържал двама сарацини — Жак, когото покръстил, и Куркума. И хората му отишли навреме съгласно заповедта му и той ги изпратил и те избили всичките сарацини.¹⁶⁰

И Джанибег имал сестра и тя, научавайки, че кралят убил брат ѝ, и сарацините, отишла при султана¹⁶¹ и поискала той да направи съд над крал Жак. Тя била голяма господарка. И кралят веднага изпратил пратеник при султана с големи подаръци, казвайки, че искали да го убият. И тя всекидневно ходела при него, плачела и му говорела: „Господарю, заради

¹⁵³ Кука (Κουκά, Koukã) — село в околия Килани.

¹⁵⁴ Мониатис (Μονιάτης, Moniátēs) — село в околия Килани.

¹⁵⁵ Става дума за Жак де Флори, граф на Яфа.

¹⁵⁶ Кантакузини — известна аристократична фамилия във Византия, която е дала и един император. Д. Ангелов. История на Византия. Ч. III. С., 1972⁴, с. 86—94.

¹⁵⁷ За падането на Кериния срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 128; G. Hill. A History, III, p. 618—620.

¹⁵⁸ За хронологията на това важно събитие срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 128; G. Hill. A History, III, p. 618.

¹⁵⁹ Конела е едно от имената на Никола де Морабит.

¹⁶⁰ От избиването на мамелюците искала да се възползува Шарлота де Лузиня, тъй като султанът бил недоволен от Жак II. За събитията срв. М. L a t r i e. Histoire, III, p. 128—130; G. Hill. A History, III, p. 591—592.

¹⁶¹ Султан в Египет бил Захир Сейф-ад-дин Хушкадам (1461—1467).

едно прасе да загине такава армада и да бъде убит и моят брат!“ И той не я послушал никога, защото кралят имал в Сирия мнозина, които го обичали. И султанът изпратил много оплаквания на краля.

И сестрата на Джанибег, виждайки, че султанът нямало да отмъсти, решила да изпрати да го убият. И тя подкупила един сарацин и той пристигнал в Кипър във Фамагуста като търговец. И той намерил краля долу до морето и отива близо до него и го удря с една кама по шията. А кралят го изпреварил и го ударил леко. Той веднага паднал в морето и го нападнали и го убили.¹⁶²

В 1469 година настанал голям глад в Кипър, затова стана голям мор. Житото се продавало по десет [номизми] за модий. И от глад умрели мнозина. И кралят направил голяма доставка и той изпратил и докарал жито, толкова, колкото стигнал приходът и помогнал на острова.

В 1470 година дошъл един мор и траял две години и половина и умрели трите части на острова. И кралят взел онези, които той решил, и отишъл в Акаки¹⁶³. И взел предпазни мерки и никой от тях не умрял.

Освен това съобщавам ви, че от чужденците, които пристигнали на служба на краля, пристигнал и някой си Джакомо Мартези. И когато той дошъл в Кипър, бил бос, с една светлосива дреха. И той взел един лък и отишъл в лагера при Фамагуста заедно с останалите и нямал никакво оръжие. И му дали заплата заедно с останалите. Като минало малко време, се намерил Никола Палермос, който бил парик на графа на Триполи и бил освободен, и той бил кръчмар и спечелил някои пари, и той взел гореспоменатия Джакомо за зет, за дъщеря си; и гореспоменатият Джакомо станал гражданин. И кралят го направил управител на Пендафа. И Педро Давила¹⁶⁴ бил причина за неговото преуспяване, а той тайно винаги говорел лошо за Педро Давила.

И по време на мора Педро Давила отишъл в Морфу¹⁶⁵ и същият Джакомо и Карсеран Хими и мнозина други заради мора. Този Карсеран бил служител на краля и негов тъст бил месир Жан Мистахиел. И той намерил въоръжени хора, които имал Педро Давила, и бил там и заповядвал на ескадрата. Бил и гореспоменатият Джакомо и той имал голямо приятелство с Карсеран Хими и в голямото приятелство, което имали, единият се открил на другия. И Хими му казал това, което имал на сърцето си. И те се побратимили. И както е известно, кралят причинявал много злини и много срам на кипърци и имало много наскърбени, и Карсеран бил много обиден. И както се разхождали заедно с Джакомо, Карсеран му казва: „Джакомо, ти ще смееш ли да направиш това, което аз бих направил?“ И Джакомо му отговаря: „Месир Карсеран, дано твоята душа изтърпи това, което търпи моята! Кажми ми каква работа ще направиш и ще ме разбереш мене, както я правиш ти!“ И Хими му отговорил и му казал: „Ако кралят ти нанесе позор, какво ще ще да направиш с него?“ Джакомо отговорил и му казва: „Щях да го убия.“ И много други неща говорили и замлъкнали.

И след като морът преминал, всички се завърнали в столицата. И един ден Карсеран Хими се намира с мнозина, които били оскърбени от краля, и един бил обиден, защото отнел селата му, други били обидени, че той нанесъл позор на къщите им, трети заради роднината си. И един се оплак-

¹⁶² За събитията срв. у G. Hill. A History, III, p. 592.

¹⁶³ Акаки — село на около 12 км югоизточно от Морфу.

¹⁶⁴ Педро Давила (наричан още д'Авила, д'Аквила), от испански произход, конетабъл на Кипър, взел активно участие в политическия живот от това време. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 701.

¹⁶⁵ Морфу — град близо до брега, на запад от Левкозия.

вал на друг и говорели: По-добре да бяхме умрели, отколкото срама, който имаме от нашия господар! И Хими, като чул техните оплаквания, се направил, че нищо не забелязва. И през септември за негова зла участ Карсеран се намерил с гореспоменатия Джакомо и му казал: Утре сутринта направи така, че да се намерим и да разговаряме! И той му казва: С радост. И се сбогували един с друг. И когато се съмнало, Джакомо отишъл в къщата на Карсеран Хими и те яхнали конете и отишли в Сан Джовани¹⁶⁶, влезли в църквата и слушали литургията. И Хими казал на Джакомо: Какво смяташ за срамовете, които кралят ни нанася ежедневно и ни позори? Необходимо е да намерим лек! А Джакомо отговорил и му казал: Смяташ ли, че имам по-голяма радост от това? И Хими му разкрил, каквото имал на сърцето си, и за всички другари, които разговаряли с Хими. И той му казал: Аз съм готов и съм пръв! Излизайки от църквата, Хими казал на Джакомо: Брате, моля те, като верен приятел, думите, които казахме, да останат между нас, защото нищо не се знае! Защото скръбта много прави и ако някой каже, това би било достатъчно, и заради това те моля пази ги в тайна! А Джакомо му казал: Карсеран, не ме ли познаваш! Не е за пръв път, когато се оплакваме един на друг. И те се сбогували.

Джакомо веднага отишъл при краля и казал на краля каквото знаел и истина, и лъжа. И кралят му заповядал под страх от смъртно наказание да не узнае никой това, че той е ходил при него. В неделя кралят наредил и направил общ военен преглед зад Тухиана¹⁶⁷ и намерил 700 коня. И след два дни той изпраща и залавя синовете на Хими, и тримата, и Никола Константин, Димитри Бустрон¹⁶⁸, Жан де Сепан, Жак Салаха, Балиан де Норес, Марчело и ги докарали един по един пред него и той им казал: Така ли ми се отплащате за това, което направих за вас! И Никола Константин бил обиден, защото кралят за радост на пира накарал музикантите да свирят в двореца и накарал споменатия Никола да играе, защото бил майстор и ловък човек. И когато играл, на краля му се сторило, че той е танцувал лошо и заповядал да го набият с пръчки. И той имал оплакването, че го посрамил вътре в цялата столица. И кралят носел кинжал и го вижда, че погледът му бил в кинжала на краля, и кралят веднага го завъртял зад себе си. А мисълта на Никола била да го грабне и да убие краля. И той му казал: А бре, това е, задето ви почетох! И всички тях ги поставил в затвора и в окови, добре охранявани.

И настанал голям плач и голямо зло. Техните роднини, жените им, всички барони и рицари пристигнали, и майка му, и нямало никакво средство да бъде склонен кралят и той взел решение всички да ги посече. И той заповядал колите да ги вземат. И взели Никола, Марчело и Димитри и ги посекли. И колите се върнали да вземат и останалите. А кралят, за да не му причиняват безпокойство, влязъл и се затворил в стаята си. И дошла неговата майка и жените и роднините им, облъскани, дрипави, боси. И майката на краля почукала на вратите и влязла, и коленичила и тя и всички заедно и искали прошка от него. И той, виждайки толкова плач и своята майка, ги простил. И излязъл навън и попитал дали са посекли Никола Константин, и му отговорили, че са го съсекли. А той казал: Бог да го помилва! И онези, които останали, заповядал и ги издигнали и те били подбудители, и кралят умрял, защото позволил да ги извадят от затвора.

¹⁶⁶ Сан Джовани — църквата Св. Йоан Богослов в Левкозия.

¹⁶⁷ Тухиана — неидентифицирано селище.

¹⁶⁸ Димитри Бустрон — някакъв родственик на Георги Бустрон, но от текста не става ясна родствената връзка с автора на хрониката.

В 1471 година той изпратил архиепископа¹⁶⁹ в Рим и го изпратил да се договори с папата да бъде коронясан за крал на Кипър, и второ — да уговори женитбата му с дъщерята на деспота на Морея,¹⁷⁰ която се намирала в Рим под грижите на кардинала на Никея¹⁷¹. И той се представил на папата и изпълнил пратеническата мисия. И колкото и да действувал, папата не пожелал да го короняса, защото прекият наследник бил жив.¹⁷² А за женитбата с дъщерята на деспота той уредил всичко с кардинала и с останалите; и като си идвал, архиепископът довел със себе си един епископ, за да бъде извършена венчавката. И след това папата не искал да го короняса, нито пожелал да бъде направена сватбата.

И той изпратил месир Филип Мистахиел във Венеция, за да уговори женитбата с кралица Катерина¹⁷³. И я докарали в 1472 година от Хреста и се оженил във Фамагуста и станал голям празник. Кралят, след като се оженил, живял една година, а след като станал крал, живял в кралството 12 години и осем месеца. И починал на 33 години.

Неговото завещание: И той паднал на легло на 27 май 1473 година и чувствайки се зле, поискал да направи завещание. Докарали неговия секретар месир Томазо Фикардо и той го написал. И определил за изпълнители на завещанието в кралството графа на Триполи, Жан Тафур, който бил капитан на Фамагуста, месир Жан Перец¹⁷⁴, граф на Яфа и на Карпаси и капитан на галерите, Морфо де Грениер, граф на Руха, месир Андреа Корнаро — аудитор на Кипър, който бил чичо на кралицата, месир Жуан Аронио, месир Ричио Марино — шамбелан, Педро Давила — конетабъл, които определил за изпълнители на завещанието и казал: „Ако бог изпълни своята воля по отношение на мене, жена ми да бъде господарка и кралица на Кипър, която сега е бременна. И в случай, че роди наследник, искам синът ми да има кралството. Ако той умре, искам незаконният ми син Джениос да има кралството. И ако умре Джениос, да го получи Джиаас. И ако никой не е жив от тях, да го получи моята незаконна дъщеря. Ако и тя умре, да го получи най-близкият наследник на Лузиняновци.¹⁷⁵ И такава

¹⁶⁹ Става дума за новия архиепископ на Левкозия Луис Перец Фабриций (Fabregues).

¹⁷⁰ Става дума за втората дъщеря, Зоя или София, на Тома Палеолог, деспот на Морея, брат на последния византийски император Константин XI Палеолог. Тома Палеолог избягал в Рим и починал на 12 май 1465 г. Срв. у Г. Острогорски. История Византије. Београд, 1959, с. 525.

¹⁷¹ Кардинал Висарион — става дума за Висарион Никейски, византийски църковен деятел, хуманист (1403—1472), никейски архиепископ. Той бил привърженик на латинофилската партия сред византийската аристокрация и се стремил към сключване на съюз със Запада. Спомогнал за сключването на Флорентийската уния (1439). Преселил се в Италия и станал кардинал, като дори се кандидатира за папския престол. Агитирал за нов кръстоносен поход срещу турците. Има заслуги за пропагандиране на гръцката култура в Италия. За него срв. у З. Удалцова. Борьба византийских партий на Флорентийском соборе и роль Висариона Никейского в заключении унии. — ВВр, III, 1950, с. 106—132; История Византии. Т. III. М., 1967, с. 179—182; Советская историческая энциклопедия. Т. 3, с. 508—509; Д. Ангелов. История на Византия. Ч. III. С., 1972⁴, с. 116—117.

¹⁷² Става дума за Шарлота де Лузинян.

¹⁷³ Т. е. с Катерина Корнаро. За подробности около тази женитба и първите стъпки на Венецианската република към подчиняване на остров Кипър срв. у M. Latrìe. Histoire, III, p. 174 sq.; G. Hill. A History, III, p. 634.

¹⁷⁴ Жан Перец Фабриций — граф на Яфа и на Карпаси, пратеник на Жак II във Венеция да уговори брака му с Катерина Корнаро. По-късно Катерина Корнаро му отнела графството на Яфа и го дала на своя братовчед Джорджио Контарини. Срв. у M. Latrìe. Nouvelles preuves, deuxième livraison, p. 443, 449, 604.

¹⁷⁵ За наследниците на Жак II срв. у G. Hill. A History, III, p. 654—656.

е моята воля. Освен това оставям едно голямо съкровище, което натрупах по различни начини. И галерите, които държали въоръжени и на които хората били много измъчени, всички да ги разоръжат.¹⁷⁶

Той умрял на 5 юни 1473 година¹⁷⁷ от Христа. И не му направили погребение, защото въськ не се намирал в Кипър. И го разпорили, извадили вътрешностите му, балсамирали го и го погребали в Св. Никола¹⁷⁸. И извадили хората от галерите и началниците, които били поставени.

IV. УПРАВЛЕНИЕТО НА КАТЕРИНА КОРНАРО

(СЪВМЕСТНО С ЖАК III, 1473—1474 г.

И САМОСТОЯТЕЛНО 1474—1489 г.)

На 19 юни¹⁷⁹ кралицата изпратила в Левкозия хиляда модия жито, защото още било скъпо, и го продали по две и половина [номизми] модия.

И когато кралят починал, изпратили пратеник в Сирия, един гражда-нин от Фамагуста, Андреа Казоли, за да каже на султана¹⁸⁰ за смъртта на краля. И венецианците изпратили една галера от флотата във Венеция, за да каже за смъртта на краля и да съобщят какво да правят.

И на 6 юли 1473 година пристигнало в Левкозия съобщение, че кралят е умрял, и се събрали всички конетабли, баилът на венецианците, месир Муцио де Костанцо — адмиралът на Кипър, който бил вицецрал¹⁸¹ в Левкозия, сир Пол Джапо — когото крал Жак го направил сенешал¹⁸², сир Гийом де Рас, който бил висконт в Левкозия, епископът Николай Ромей, викарият на голямата църква¹⁸³ Антони Сулуан, месир Жан де Рас, който пристигнал от Фамагуста и разгласил за кралицата в Левкозия и във всички крепости, и взели клетва от Николо Морабит, който бил капитан на Пафос, и му съобщил, че кралицата пристига. И изпратили Куртеси и Жан Аттар и всеки феодал положил клетва на кралицата.

На 29 юли 1473 година пристигнал графът на Руха, Морфо де Гриниер от Фамагуста в Левкозия и успокоил жителите на Левкозия и им казал, че госпожа кралицата отлага идването си в столицата, защото е в месеца, когато ще роди, и „аз пристигнах да ви кажа от нейна страна, че тя ви обича много и ще ви подкрепя във всяка работа“. Хората, като чули това, благодарили и му казали: Господарю, препоръчай ни на нейно величество и ѝ кажи, че ние сме покорни на нейните заповеди — да живеем и да умрем за нейното име. И господарят, графът, останал в Левкозия от нейно име. И адмиралът и Педро Давила отишли във Фамагуста и след малко дни се върнал в Левкозия. Него го определили да има службата на кралските покои, както я имал по времето на краля. Педро Давила останал във Фамагуста и взел и жена си. И поставили на неговото място Пиетро Картезина.

¹⁷⁶ За положението на хората от галерите по-подробно вж. у G. Hill. A History, III, p. 653.

¹⁷⁷ От какво точно е починал Жак II, не се знае. Някои от изследователите смятат, че е бил отровен. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 651—652.

¹⁷⁸ Църквата Св. Николай във Фамагуста.

¹⁷⁹ На 19 юни 1473 г.

¹⁸⁰ По това време египетски султан е бил Ашраф Сейф-ад-дин Каитбай (1468—1496).

¹⁸¹ Муцио де Костанцо, адмирал на Кипър, бил определен за вицецрал в Левкозия. В текста на хрониката фр. *viscoi* е дадено изопачено (*viscores*). Срв. у G. Hill. A History, III, p. 657, п. 3.

¹⁸² Сенешал — висша дворцова служба, управляващ кралския дворец.

¹⁸³ Т. е. на църквата Св. София в Левкозия.

На 30 юли¹⁸⁴ кралицата изпратила в Левкозия да вземат пурпурния ковчег от Св. София, за да сложи краля вътре. Като чули това, духовниците се объркали и седнали на съвет. И те направили ковчегът да не излиза от Св. София и ако някой би пожелал да го изнесе и да го вземе, да бъде отлъчен. И те съобщили това на кралицата и кралицата наредила да се изпрати [човек] при папата, за да донесе заповед.

И в последния ден на юли пристигнала една бригантина¹⁸⁵ от Родос, за да разузнае за смъртта на краля. Този кораб го изпратила кралица Шарлота. И той пуснал котва към страната на Хризохоу. И те свалили един младеж, син на месир Жан де Монтолиф, по име Валентин, за да научи всичко, както се знае, и да се върне веднага. След като слязъл на сушата, той дошъл в Пендайа и като го познали, заловили го и го отвели при управителя на Пендайа. Разпитвали го по каква причина е пристигнал. И той им казал, че е дошъл от една бригантина, за да проучи за смъртта на крал Жак. Тази бригантина има на себе си един рицар, кипърец, който е месир Жан де Жиблет, и един служител на кралицата — Одет Бусат, и мнозина други и те носят много писма. Управителят веднага изпратил споменатия Валентин във Фамагуста заради бригантината. И незабавно въоръжили един кораб и на него като капитан се качил Жан Перец и той отишъл, търсейки бригантината, но не я намерил и се върнал. И на 11 август¹⁸⁶ отсекли главата на споменатия Валентин и го направили на четири парчета.

А на 12 август¹⁸⁷ заловили Фока¹⁸⁸ заради парите, които били изгубени. Той бил в поканите на краля и кралят много го обичал. И защото той познавал работите на краля, заловили го, за да научат нещо от него.

На 16 август¹⁸⁹ отишъл графът на Триполи Жан Тафур и секретарят в кастела на Фамагуста, за да разпитат гореспоменатия Фока. И го измъчвали много пъти и той нищо не признал. Тези пари били 60 хиляди дуката.

На 17 август¹⁹⁰ дошло едно писмо от Фамагуста в столицата от страна на кралицата до сир Гийом де Рас — висконта. Той да намери Марин де Бонавентура и да му покажат писмото на кралицата, за да заловят един човек, който бил слуга на месир Ричио. И те го заловили и го изпратили във Фамагуста. И го притиснали заради парите на краля, които били изгубени, и той не признал и го пуснали.

В същия ден висконтът отишъл в къщата на Маргита Бриганти и заповядал на брат ѝ Лука, от страна на кралицата, да отиде веднага във Фамагуста и ако не желае да отиде, да го изпратят насила. Като чул това, Лука тозчас яхнал коня и отишъл във Фамагуста.

И той взел привилегиите на своята сестра Маргита и на сестра си Клара, и своите привилегии. И като отишъл във Фамагуста, той направил оммаж¹⁹¹ пред кралицата заради себе си и заради всички гореспоменати.

На 18 август починал Жуан Аронио. И когато той пристигнал в Кипър, този каталан дошъл беден, но бил от добър род и кралят му сторил много

¹⁸⁴ На 30 юли 1473 г.

¹⁸⁵ Бригантина — вид малък двумачтов кораб.

¹⁸⁶ На 11 август 1473 г.

¹⁸⁷ На 12 август 1473 г.

¹⁸⁸ Фока — един от камерхерите на Жак II. В текста е даден като Фулко. Св. за него у G. Hill. A History, III, p. 659.

¹⁸⁹ На 16 август 1473 г.

¹⁹⁰ На 17 август 1473 г.

¹⁹¹ Оммаж (от фр. homage) — една от церемониите в средновековна Западна Европа (имащи символичен характер), оформящи сключването на васален договор. Оммажът бил съпроводен от клетва за верност (фуа).

добрини и го оженил за дъщерята на Франциск де Сантес — за госпожа Маргарита, и им дал хубава рента. И той умрял във Фамагуста и го докарали в столицата и го погребали в Сан Франческо отшелника¹⁹².

И в същия ден Андреа де Лортес¹⁹³ [бил изпратен] като пратеник при султана¹⁹⁴.

В същия ден изпратили Константин де Хио в Сирия, за да докара Андреа Казоли.

И в същия ден пристигнала венецианската флота¹⁹⁵ от Родос във Фамагуста, 60 галери, които пристигнали с печалба от Мавритания и взели много турци и ги избесили, взели и много жито. А турците убили 26 души от корабите. След като стигнали в Родос, кралица Шарлота веднага изпратила двама рицари, монаси французи, като пратеници при капитана на венецианската флота, казвайки: Че след като умрял крал Жак, който бил незаконен син и владял несправедливо кралството, защо наследникът да е жив и други да вземат кралството? Поради това, че законната наследница на кралството е жива, да би желал негово господство да ѝ даде всякаква помощ, за да вземе своето кралство; защото предходните крале ви обичаха много и заради вашите дела и приходите, които имате в Кипър, по право сте задължени да ѝ помогнете. А капитанът им отговорил: За това, което говорите, че незаконният син владял кралството несправедливо и сега кралицата като наследник го иска. — той владял кралството като крал, който го е направил султанът. Прочее аз съм длъжен да помогна на моето правителство, отколкото на нейно величество. И това е моят отговор! И пратениците си отишли. Флотата пристигнала в Кипър. И когато тя пристигнала във Фамагуста, кралицата веднага изпратила всичките рицари на брега. Капитанът на флотата слязъл на сушата и много благородници, и всички отишли в палата, където се намирала кралицата. Капитанът я поздравил и бил много внимателен към нея. А кралицата му благодарила и той се завърнал на корабите.

На 19 август 1473 година флотата се вдигнала от Фамагуста и отишла в Горигос; тя оставила във Фамагуста 6 галери и 50 войници и двама капитани гърци, единия Рали, а другия — Димитрий.

В същия ден пристигнал пратеникът на крал Фердинанд¹⁹⁶, по име Северо. И той разговарял с регентите на кралството и разговарял с голяма горделивост и много грубо. И като го чули, изгонили го и го изпратили вън от Фамагуста, в Паралимни¹⁹⁷.

На 20 август 1473 година от Христа заловили магистъра стотник по име Матео и неговата група, а Дезидерий и един каноник и един калугер — Франтонис, Георги Лагударис, и ги взели в кастела и ги изтезавали. И Матео, Дезидерий и Франтонис признали и казали, че на 15 август става поклонение в Псития¹⁹⁸ и в Ахиропийтон¹⁹⁹ и цяла Кериния отива на спомена-

¹⁹² Сан Франческо Отшелника — църква на монаси францисканци в предградията на Левкозия. Срв. у G. Hill. A History, II, p. 28.

¹⁹³ Андреа де Лортес или Антони де Лорсас.

¹⁹⁴ Става дума за султана на Египет Ашраф Сейф-ад-дин Каитбай (1468—1496).

¹⁹⁵ Венецианската флота, състояща се от 60 галери, начело с адмирала Пиетро Мочениго, действувала в турски води в подкрепа на караманските владетели срещу Мехмед II. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 660.

¹⁹⁶ Крал Фердинанд, представител на Арагонската династия, крал на Неаполитанското кралство (1458—1494).

¹⁹⁷ Паралимни — село на около 4 км южно от Фамагуста. Името си е взело от близкото езеро.

¹⁹⁸ Псития — селище близо до гр. Кериния.

¹⁹⁹ Ахиропийтон — манастир близо до Лапитос.

тите поклонения и те искали да завземат кастела за Шарлота. И ги докара-
рал пред епископа на Лемесо и той им отнел духовното звание и на тримата.
И им отсекли главите и ги разсекли на четири парчета.

И в същия ден обесили и младежа, който дошъл от Родос, за да
разузнава.

В същия ден графът на Руха изпратил Жан Невер в Кериния заедно
с 15 души с конете им, и от Фамагуста — други 25, за да закарат други,
за които казали, че са предатели в Кериния. Показвайки писмото от кра-
лицата на капитана, той веднага заловил Димитрий Психисти и неговия
син и зет му и други 5 чужденци и ги отвели във Фамагуста. И единият
избягал. Отвели ги и ги изтезавали и те не признали и ги освободили.

В същия ден пристигнало едно писмо от Фамагуста да заловят един
французин, който е от Св. Никола Сулуански, и общаря на крал Луи и
да ги изпратят във Фамагуста. И намерили, че те са невинни и ги освободили.

И в същия ден пристигнал пратеникът Андреа Казоли²⁰⁰, когото кра-
лицата изпратила в Кайро, и той казал, че султанът го приел любезно и
му облякъл една златоткана дреха. И той съобщавал да му изпратят
данъка.²⁰¹

И в същия ден кралицата направила месир Пол Контарини капитан в
Кериния, а месир Пиер де Валес — кастелан²⁰².

И в ония дни кралица Шарлота изпратила пратеник при султа-
на, Репезарте и Николо де Миlias. И султанът не го приел и ги задържал
в Кайро.

В същия ден пристигнала от Родос една венецианска галера. В нея
имало едно момче по име Никола и той докара с със себе си едно момиче
от Родос. Той бил брат на онова момче, което посекли. И когато слязъл
на сушата, хванали го и го отвели във Фамагуста. И го разпитвали защо
е дошъл от Родос и е довел и момичето, а той им казал: Господа, обикнах
я, откраднах я и я докарах! И ги сложили в тъмницата, за да научат точ-
но за какво са дошли.

И на 21 август²⁰³ докарали от Фамагуста французина и му отсекли гла-
вата. А другия го изпратили в Кериния и отсекли и неговата глава.

В същия ден пристигнал един пратеник от папата и той донесъл много
новини от Италия.

На 23 август²⁰⁴ пратеникът се завърнал от Сирия и когато слязъл на
сушата, избягал, защото научил, че искали да го заловят.

В същия ден освободили Никола и момичето, които пристигнали
от Родос.

И в същия ден направили капитан на Кериния месир Пол Контарини.

На 27 август започнали родилните болки на кралицата и на 28 август
тя родила момче и го нарекли крал Жак²⁰⁵. Той живял една година и умрял.

На 29 август пристигнала новината в столицата и празнували три но-
щи и пуснали всички затворени.

На 3 септември от Родос пристигнал един кораб във Фамагуста и до-
шъл месир Луис Алберик. И когато той пристигнал в Кипър, кралят му

²⁰⁰ Андреа Казоли, гражданин на Фамагуста, бил изпратен като пратеник в Кайро.
По-късно той станал висконт във Фамагуста. Вж. Γεωργίου Βουστρωπίου χρονικόν
Κύπρου, σ. 492.

²⁰¹ Султанът искал ежегодния данък, който получавал от Кипърското кралство.
Срв. у G. Hill. A History, III, p. 658.

²⁰² Кастелан — комендант или управител на крепост или замък.

²⁰³ На 21 август 1473 г.

²⁰⁴ На 23 август 1473 г.

²⁰⁵ Жак III Лузинян, който починал през 1474 г.

оказал голяма почит заради обичта на месир Джеймс²⁰⁶, неговия чичо, и му дал приход от хиляда дуката (годишно). Този месир Луис, виждайки, че работите на крал Жак не са стабилни, върнал целия приход, който той му дал, и се завърнал отново в Родос. Заплана, научавайки за смъртта на краля, го изпратил в Кипър, защото месир Джеймс се намирал в Родос по някакъв спор, който имал с първия си брат; и го изпратил, за да (му) съобщи как е станала работата.

На 6 септември²⁰⁷ пристигнал един кораб от Сирия и донесъл писма, и султанът приел пратеника на кралица Катерина и му дал и пратениците на Шарлота и той ги докарал в Кипър. И той изпратил и един мамелюк като пратеник.

На 10 септември²⁰⁸ графът на Руха потеглил и отишъл във Фамагуста и кралицата му съобщила и той оставил на своето място адмирала.

И в същия ден назначили Николо де Морабит за висконт и уволнили сир Гийом де Рас.

В същия ден байлът на венецианците потеглил от Левкозия и отишъл, като го превозили до Фамагуста.

В същия ден пристигнали две галери от флотата, от страна на капитана, корабите, които са налице, да отидат при него. И било разгласено всеки един да се качи на корабите и всички войници да отидат заедно с конете си. Корабите на Фамагуста, които тя имала, били 18 кораба и те веднага заминали.

И на 14 септември²⁰⁹ пристигнал един кораб от султана и той донесъл писмо на кралицата веднага да му изпрати сандъка на краля и всичките неща, които се намерят, защото са негови. И султанът не знаел, че кралицата е родила наследник²¹⁰.

В същия ден починал фра Гийом и го погребали в Сан Августин. Той направил много добрини за същия манастир и направил странноприемница и оставил и едно село. И той оставил за опекуни байла на венецианците, ефимерия²¹¹ на великата църква²¹² и викария на великата църква.

На 22 септември²¹³ месир Жан Мистахиел²¹⁴ станал рицар във Фамагуста и го назначили за пратеник във Венеция от страна на кралицата.

В същия ден капитанът на венецианската флота заедно с много благородници слязъл във Фамагуста.

На 2 октомври флотата се вдигнала от Фамагуста. И когато излизала, пристигнали два кораба от Запад и разговаряли с капитана и веднага се завърнали във Фамагуста. И в същия ден пристигнал един кораб на Маруфо²¹⁵ във Фамагуста, натоварен с жито. И в пристанището имало един кораб на папата, натоварен с жито, и го заловили. И в същия кораб бил патриархът, който владее Псимолофу²¹⁶. И когато дошъл крал Жак, той отнел всичките села, отнел и това. И когато патриархът научил това, изпра-

²⁰⁶ Подразбира се Джеймс (Жак) Заплана, чичо на Луис Алберик.

²⁰⁷ На 6 септември 1473 г.

²⁰⁸ На 10 септември 1473 г.

²⁰⁹ На 14 септември 1473 г.

²¹⁰ Т. е. Жак III.

²¹¹ Ефимерий — свещеник, който отговаря за ежедневното богослужение.

²¹² Т. е. Св. София в Левкозия.

²¹³ На 22 септември 1473 г.

²¹⁴ Жан Мистахиел (името му се среща и като Мистахел, Мистахиели, Мустахиели) бил изпратен като пратеник във Венеция (1473). Той бил известно време управител на Пафос и висконт на Левкозия.

²¹⁵ Маруфо — капитан от италиански произход. За генуезеца Никола Маруфо се споменава около 90 години по-рано. Срв. у G. Hill. A History, II, p. 434—435.

²¹⁶ Псимолофу — село на юг от Левкозия, северно от Пера (Тамасос).

тил един пратеник, за да го вземе, и не можал. Кралят го взел под наем за двеста дуката годишно от патриарха. И по тази причина взели корабите. Кралицата, като научила това, изпратила месир Джеймс²¹⁷ в Алики, открила корабите и патриарха, дала му 400 дуката и върнала галерата във Фамагуста заедно с хранителните припаси.

В същия ден докарали Жан Перец болен от Фамагуста в архиепископията, защото неговият брат бил архиепископ²¹⁸.

И в същия ден републиката съобщила (от Венеция пристигнало съобщение) да задържат 15 кораба за охрана на острова и ако е необходимо да съобщим на капитана да задържи цялата флота.

На 12 октомври извадили оня, когото държали в затвора заради парите на краля — Георги Лагударис и Филип Халинара, които били невинни заради Кериния.

И в същия ден направили рицар Педро Давила във Фамагуста и станал голям смут. И ако Педро Давила не бил успял да затвори вратите към морето, щяло да стане голямо зло.

На 21 октомври висконтът Морабит накарал да разгласят всички проститутки да отидат в Камиларион²¹⁹ и в Амаксарион²²⁰ и нито една да не бъде намерена в съседство и която бъде открита, ще бъде изгонена във от столицата.

На 24 октомври²²¹ починал Жан Перец, графът на Яфа, и го погребали в Св. София.

И на 26 октомври²²² пристигнало писмо от кралицата до адмирала и до висконта да отидат в къщата на графа на Яфа и да запечатат имуществото му и къщите му вътре в столицата, и селата и приходите, и селата на архиепископията. И те така направили и взели писаното от него. А жена му, като видяла, веднага яхнала коня и отишла във Фамагуста. Кралицата, виждайки я, я оставила във владение.

В същия ден пристигнал Антони де Лорса от Кайро и донесъл новината, че султанът има добър мир с Кипър и да му изпратят 24 хиляди дуката заради три плащания, които му дължат, и голям подарък, защото кралицата е взела кралството.²²³

И в същия ден кралицата направила Соасон де Норес конетабъл на Ерусалим.

На 30 октомври донесли в Левкозия три запечатани писма, със свети Марко²²⁴, които изпратила кралицата. Те пристигнали от венецианското правителство и ги прочели в Св. София. И те гласели: Научихме за смъртта на краля и скърбим много, и научихме, че островът е мирен и всички аристократи те искат за кралица и ние много се зарадвахме. И колкото се може пази своя живот и живота на детето си. И за останалите неща недей да имаш съмнение, ние ще ти помогнем, ако има нужда. И написахме на капитана на флотата да ти изпрати 6 галери, за да стоят на твоя служба. И ако има нужда от нещо друго, съобщи ни.

²¹⁷ Т. е. Джеймс Заплана.

²¹⁸ Става дума за неговия брат архиепископа Луис Перец.

²¹⁹ Камиларион — квартал на Левкозия.

²²⁰ Амаксарион — квартал на Левкозия.

²²¹ На 24 октомври 1473 г.

²²² На 26 октомври 1473 г.

²²³ За това по-подробно у G. Hill. A History, III, p. 660.

²²⁴ Т. е. с емблемата или с печата на Венецианската република.

И на 5 ноември 1473 година пристигнал архиепископът фра Луис²²⁵, когото крал Жак изпратил като пратеник, за да сватоса незаконната му дъщеря²²⁶ с незаконния син²²⁷ на крал Фердинанд, и водел със себе си един пратеник.

На 14 ноември 1473 година Педро Давила яхнал коня, и всички франки и гърци с оръжието си, които получавали заплата, и Педро Давила, техният капитан, и отишли във Фамагуста, за да им дадат заповед какво да правят. И както вървели, попаднали на един [човек] по име Ринго и го запитали какви новини има във Фамагуста. А той казал: Знайте, че в събота, преди да се съмне, в три часа, убили месир Андреа Корнаро, чичото на кралицата, лекаря Габриел Джентиле и сир Пол Джапо. Педро Давила, като чул, запитал как е станала работата и той му отговорил: Не зная да ти кажа освен това, което чуваш. И се сбогувал с него и си отишъл. В един часа от нощта пристигнал от Фамагуста месир Луис Алберик и казал работата на Николо Морабит, на месир Муцио де Костанцо и на сир Жан де Рас и им разказал как се случила работата и им казал: Господа, папата изпратил едно писмо по архиепископа до кралицата и до всички рицари: „Знайте, че сте опозорени по целия свят, защото научихме за смъртта на краля, и че сте оставили месир Андреа Корнаро, Марко Бембо²²⁸, сир Пол Джапо и лекаря Джентиле и те са станали господари на кралството.“

И когато регентите получили писмото, то им съобщавало да направят това, което те извършили. И те не внимавали никак. След това, прочитайки писмото, те се събрали всички заедно в къщата на Заплана и измислили нещо дяволско. И той им казва: Знайте, че научих истината, че месир Андреа Корнаро определил един капитан, Жан Висконти Италиано с дружината му, да бъдат готови, когато чуят камбаната да бие тревога, всички заедно да нападнат къщата на конетабъла и на графа на Руха, и на графа на Триполи и къщата на Ричио и да ги убият! И казали на жителите на Фамагуста да бъдат готови всички заедно, когато удари камбаната, всички да се намерят въоръжени в палата. И така станало. Преди да съмне, в събота, в 3 часа, на 15 ноември, камбаната забила тревога. И рицарите, и всички хора, като я чули, всички изтичали в палата и най-напред отишли в двореца на кралицата. И дошъл сир Пол Джапо на кон и отзад на коня му сир Пиер Гурри. И когато влезли в двореца на кралицата, намерили Ричио с хората му. И когато Ричио видял Джапо, ударил го с едно копие и го промушил от едната страна до другата. А Гурри избягал. И хванали Джапо за краката и го хвърлили в ямата. И Джентиле, лекарят, влязъл вътре в стаята на кралицата и стоял близо до нея, за да се спаси. И дошъл архиепископът и го намерил близо до нея, че стои въоръжен, и не го познал и му казал: Стой тук за другар на кралицата! След това влязъл Ричио и го открил и му казал: Тук ли си, предателю! И тя му казала: Месир Ричио, остави го тук! И той не се подчинил на заповедта ѝ, но го хванал за гърдите и му ударил две ками. И го намерил въоръжен и го хванал за косите и го измъкнал навън и изтеглил сабята от ножницата ѝ. И онзи избягал от тях и влязъл в помещението на готварницата, а те влезли и го убили. И месир Андреа избягал и отишъл в кастела и не му отворили. И дошли и убили и него, и месир Марко Бембо. И работата се свършила. И като свър-

²²⁵ Става дума за архиепископа Луис Перец Фабрегес, ръководител на каталанската партия в Кипър. Заедно с брат си Гаспар Фабрегес той бил изпратен с тайна мисия в Неапол. Междувременно Жак II починал. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 669.

²²⁶ Става дума за Шарлота или Карла, незаконна дъщеря на Жак II.

²²⁷ Става дума за Алонзо или Алфонсо, незаконен син на крал Фердинанд.

²²⁸ Марко Бембо — братовчед на Катерина Корнаро.

шил смутът, изпратиха ме да отида в Кериния със заповед на кралицата, за да ми предадат Кериния.

И месир Луис се сбогувал и отишъл в Кериния. И гореспоменатите рицари стоели в столицата с добри стражи.

На 15 декември²²⁹ адмиралът и висконтът яхнали конете и разгласили от страна на кралицата всеки човек да си стои в къщи и да си върши работата и след пет-шест дни кралицата ще бъде в столицата и ще оправи всичко; и никой да не смее да носи оръжие, нито малък, нито голям, под страх от обесване. И в същия ден пристигнаха от Фамагуста тридесет души сицилианци и научихме по-добре новините. Те казаха така: Господа, знаете, че конетабалът и останалите от неговата група — графът на Триполи, месир Жан Тафур и Ричио, че дяволът е влязъл в техните сърца и те заговорничели и станало голямо предателство. Защото конетабалът и останалите от групата му наредили, преди да се разсъмне, в три часа камбаната да бие за тревога, и както наредили, тя започнала да бие. И рицарите и всички жители на Фамагуста чули и направили така, че да се намерят в палата на кралицата. И месир Пиер Гурри, като чул, се въоръжил и отишъл в къщата на сир Пол Джапо, намерил го в леглото и му казал: Господарю, не чуваш ли камбаната? Безредие, да отидем в двореца да видим каква е работата, както сме задължени! И той станал и яхнали коня, и Джиас Кападокиецът пеша, и отишли в двореца. И Луис Алберик ги посрещнал и казал на Джапо: Влез вътре да ти говоря. И влизайки, той намерил Куртеси в двореца и му казал: Хвани ме за ръка, за да слеза. А той му отговорил: Не е нужно да слизаш! И Пиер Гурри, който бил зад него, слезъл от коня. И онзи го убил Ричио и хората му, и убивайки го, хванали го и го хвърлили в ямата.

И Джентиле, чувайки камбаната, се въоръжил и отишъл в двореца. Той влязъл в стаята на кралицата, надявайки се тя да му помогне и не смятал, че било за него самия. И Ричио веднага влязъл в стаята на кралицата и го хванал въпреки волята на кралицата и го изкарал навън. И пет-шест души се хвърлили върху него и той казал на Ричио: Какво направих, че искаш да ме убиеш? И след като бил въоръжен, Ричио вдигнал покривалото му, нанесъл му един удар с меч по корема и го убил.

Месир Андреа се намирал в къщи с един златар, с майстор Томазо, и чувайки камбаната, той казал на своите хора: Наблюдавайте през прозореца какво става! И те се навеждат и виждат хора, и те влизали и слизали. И месир Андреа, чувайки това, се вдигнал, станал и месир Марко Бембо и отишли в къщата на баила, за да научат работата. И както отивали, графът на Триполи ги срещнал въоръжени и казал на месир Андреа: Иди си в къщи! И месир Андреа не обърнал внимание, но отишъл при баила. И баилът му казал: Знайте, че ми съобщиха да не мърдам от къщата си! А месир Андреа, като чул, останал учуден и много карал баила да отиде в кастела, но баилът не пожелал. И месир Андреа яхнал коня и месир Марко — пеша, и обходили цялата крепостна стена, за да отидат в кастела, надявайки се да им отворят кастела. И те извикали на кастелана да им отвори. А той им казал: Господа, има заповед от регентите, че ако би дошла кралицата лично, да не ѝ отваряме. Месир Андреа, като чул, не знаел какво да прави и отишъл и влязъл в предното укрепление на кастела. И веднага пристигнал графът и Ричио и извикали на кастелана и го запитали дали е идвал някой в кастела. И той им казал — друг не е идвал освен месир Андреа. И месир Андреа, като чул това оттам, където стоял, казал им: Какво искате? И той му отговорил: Ела, вика те кралицата. И той излязъл

²²⁹ На 15 декември 1473 г.

оттам, където стоял, и дошъл при тях. И там се намирал Казоли, който бил гражданин на Фамагуста и бил висконт във Фамагуста, и един (друг) гражданин. И като видял, че месир Андреа е пеша, слязъл и той и му докарал коня си да го яхне. Ричио, като го видял, че му дава коня си, много го посрамил, а той докарал кончето си и месир Андреа го яхнал. Графът на Триполи казал на месир Андреа: Аз отивам, а ти ела заедно с месир Ричио. А той казал на графа: Аз идвам заедно с тебе. И Ричио, като чул, ударил месир Андреа с един меч по главата, нахвърлил се върху него и го убил. Хвърлили го в рова на кастела. А един маранец по име Мастихи убил месир Марко Бембо. И него го хвърлили в рова.

И когато ги убили, всякакъв бой се прекратил. И на сутринта хванали капитана на италианците, Джовани Висконти, и го сложили в затвора, за да се справят с предателствата им.

На 15 ноември 1473 година Луис Алберик изпратил едно писмо от Кериния, че месир Пол Контарини не желал да му предаде Кериния. Той казвал, че не желае да я даде на човек чужд, който няма в Кипър нито жена, нито деца, нито някаква собственост, но ако има нейна заповед, да изпрати Николо Морабит да му я предаде. И изпратили писмото във Фамагуста. И кралицата веднага написала писмо до капитана на Кериния, когато види писмото, да предаде Кериния на Николо Морабит. И тя писала на Николо Морабит да определи висконт на своето място, а той да отиде да приеме Кериния. И той поставил на своето място своя тъст, месир Балиан Фрасе, а той отишъл в Кериния. И когато капитанът отишъл, всички му казали добре дошъл! Когато влязъл, влязъл и месир Луис Алберик и месир Джовани де Костанцо и затворил Кериния и отишли в крепостта. И месир Пол Контарини казал на Морабит: Осигури ми живота и аз ще ти дам кастела. И му осигурил безопасност и той му отворил. И веднага всички заедно в Кериния му казали: Крепостта я предадохме в твои ръце, а не на някой друг! И като я взел, той я държал за себе си и им казал: Господа, знайте, че моята господарка кралицата ми писа да взема кастела в свои ръце и да не го давам на никой друг! А на месир Луис той казал: Имай търпение да пиша на кралицата каква е нейната заповед и какво да направя.

На 17 ноември²³⁰ той писал писмо на кралицата. И конетабълът месир Джеймс Заплана пристигнал в Кериния. Той отишъл много ядосан, защото Морабит не предал Кериния на Луис Алберик, на неговия племенник. И отивайки, той я намерил затворена и новината стигнала до Морабит, че конетабълът е отишъл и стои навън, и „ако има твоя заповед, да отвориш кастела да влезе“. Морабит, като чул, дълго време стоял, размишлявайки дали да му отвори. И той изпратил и му отворил и той влязъл и му отворил вътрешната крепост. Той влязъл вътре с много заплахи към Морабит, защото той не предал кастела на неговия племенник. И разговаряли много. Когато Конела²³¹ видял Заплана толкова разгневен, казал му: Господин конетабъл, много ти се чуда и на тебе ти се струва, че виждаш хора, които не си знаят цената, и се ядосваш много! Аз не бих постъпил освен според заповедта на нашата господарка кралицата и твое господство приема това, както желаеш. Защото кралицата ми писа да взема Кериния в свои ръце и да не я давам на никой друг. Конетабълът, като видял това, се сбогувал и пристигнал в столицата заедно със сир Луис Алберик. И той стоял до 18 ноември и тогава предал кастела в ръцете на месир Луис Алберик и дошъл в столицата.

²³⁰ На 17 ноември 1473.

²³¹ Конела, т. е. Никола де Морабит.

И на 19 ноември²³² Морабит и месир Жан де Рас отишли от Левкозия във Фамагуста.

И в същия ден от Фамагуста пристигнал месир Гийом де Раси и той казал, че почистили двореца на кралицата отвън и всеки човек дошъл и направил пред нея клетва и поставила маса и заплатили на всеки човек, колкото дължали. И наредили да отиде като пратеник във Венеция месир Филип Подокатаро и му дали селото на маестро Джентиле — Дора²³³, и Хитос²³⁴, и къщата му; направили го вицекапцлер²³⁵ и му дали 300 дуката. И той заминал с един венециански кораб и една група на крал Фердинанд и потеглил на 17 ноември 1473 година.

На 19 ноември дошла²³⁶ в столицата новината, че сгодили незаконната дъщеря на крал Жак²³⁷ с незаконния син на крал Фердинанд. И крал Фердинанд обещал всеки път, когато кралството изпадне в нужда, да изпраща 20 въоръжени галери и 300 души пешаци за охрана на страната и крал Фердинанд да поеме разноските.

На 23 ноември²³⁸ кралицата съобщила на Николо де Морабит да сложи някого на своето място и да отиде във Фамагуста. И той поставил сир Симон Францис. И когато пристигнал във Фамагуста, архиепископът излязъл да го посрещне и регентите и колкото [хора] се намирали във Фамагуста; и го приели и настанили в къщите на Ричио.

В същия ден пристигнали 10 галери във Фамагуста, от флотата, заедно с един проведитор²³⁹, месир Виторе Соранцо, когото републиката изпратила за охрана на страната. И те научили за смута, който станал във Фамагуста; и научавайки това, никой не искал да слезе на сушата, нито ги пуснали да влязат в пристанището и те стояли вън в Санта Катерина. И те веднага изкарали една галера и я изпратили във Венеция да отнесе новината, че всичко е минало, и те да им съобщят какво да правят. Научавайки това, регентите на кралството отишли до морето да се съвещават, за да отидат на корабите и да говорят с проведитора. И те решили да изпратят архиепископа да отиде на корабите, за да отвори с проведитора. Изпратили [хора] и донесли разрешение. И архиепископът тръгнал с една лодка и отишъл в галерата. И спорили много и разговаряли много и те искали да имат Фамагуста или Кериния. А той им казал: Господа, искате нещо, което не можете да имате, защото блаженопочившият крал направил завещание и оставил регенти на кралството и съгласно заповедта, която е дал, те не могат да постъпят другояче. Сега се връщам и ще разговарям с тях, ще им кажа какво искате и вие ще имате отговор. И архиепископът се сбогувал и дошъл много отчаян. Той се срещнал с регентите и им съобщил, каквото му казали. И корабите стояли вън в Санта Катерина²⁴⁰ и не позволили на никого да слезе на сушата.

²³² На 19 ноември 1473.

²³³ Дора — село на север от Авдиму.

²³⁴ Хитос — неидентифицирано селище.

²³⁵ Вицекапцлер, т. е. помощник на главния секретар на кралството.

²³⁶ На 19 ноември 1473 г.

²³⁷ Става дума за крал Жак II.

²³⁸ На 23 ноември 1473 г.

²³⁹ Проведитор (Proveditore, provisor) — висша длъжност във Венецианската република. Проведиторът Виторе Соранцо бил изпратен с широки пълномощия в Кипърското кралство. Срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, p. 382—385.

²⁴⁰ Санта Катерина — остров пред Фамагуста. Венецианските кораби не били допускани в пристанището, а стояли вън от пристанищната верига. Срв. у G. H i l l. A History, III, p. 680.

На 24 ноември 1473 година от Христа Антони де Лорса, който се наричал във Фамагуста, имал един служител-португалец по име Джанико Куджо. И гореспоменатият Антони накарал споменатия Джанико да отиде в кастела и да говори с кастелана; и кастелан бил Фернандо и да му обещае от страна на републиката две хиляди дуката и той да им предаде кастела на Фамагуста. Той разговарял с него и се съгласил, но го измамил. На сутринта кастеланът отишъл и съобщил това на регентите и те веднага изпратили, заповядали го и го сложили в затвора, за да научат по-ясно работата. И Антони де Лорса избягал и влязъл в галерата на венецианците.

На 25 ноември Николо Морабит отишъл при кралицата и я поздравил и тя го посрещнала любезно. Той ѝ казал: Господарке моя, твое величество ми събщи и аз пристигнах съгласно твоята заповед. Кралицата, чуввайки, заповядала на архиепископа да му отговори и той му казал: За твое то идване, добре дошъл, и иди в къщата си да си починеш, докато получиш заповед от нейно величество нашата господарка; и тя те смята за много уважаван, верен и добър неин служител. И той се сбoguвал и си отишъл.

На 1 декември 73 година от Христа кралицата съобщила на Морабит да се яви в нейния дворец. И той отишъл, влязъл в палата и я поздравил. Тя му заповядала да отиде капитан в Кериния, защото на друг не желае да я повери, защото кралят те имаше за любим и верен служител, и аз искам ти веднага да отидеш и да вземеш в твои ръце кастела от Луис Алберик.

Морабит, като чул кралицата, казал ѝ: Господарке моя, заповядваш ли ми да отида? А тя му казала: Такава е моята заповед. И той целунал ръката ѝ и направил оммаж заради своя син Джакомо, и тя му дала висконтската служба за през целия негов живот и да постави на свое място този, когото желае. И той се сбoguвал с нея и заминал. А кралицата наредила на Ричио да отиде заедно с Морабит в Кериния, за да вземе кастела от Луис Алберик и да го даде на Морабит според нейната заповед.

И тя им дала писма и те отишли в столицата, обиколили града, успокоили хората и им казали, че госпожа кралицата пристига бързо в столицата. И те излезли и отишли в Кериния. И той оставил като висконт (на своето място) тъста си Балиан Фрасес. И когато ги открил, месир Луис затворил Кериния и разговарял с тях и не му показали заповедта на кралицата. Но като я видял, той веднага им отворил вътрешната крепост и посрещнал Ричио, разговарял с него и спали заедно в кастела. А Морабит останал вън в крепостта. И на сутринта отворили вътрешната крепост и посрещнали Морабит и му предали кастела. А месир Луис отворил портата на барбикана и излязъл вън от Кериния, без да види Морабит, и пристигнал в столицата. А Ричио останал заедно с Морабит три дни и дошъл в столицата. През нощта пристигнал един слуга на месир Ричио от Фамагуста и той му донесъл едно писмо, че от галерите излезли трима души, въоръжени, за да го заловят. Ричио, като чул, взел 50 души, за да го охраняват през цялата нощ и на сутринта яхнал един хубав кон и заедно с останалите отишъл във Фамагуста. И не минали 4 дена и склавуните²⁴¹ убили един човек на графа на Триполи вън от Фамагуста. И причината била тази: Тъй като графът на Триполи, който бил капитан на Фамагуста, излязъл, и той отворил портата към морето, разговарял с проводитора и се върнал във Фамагуста. И когато се разсъмвало, Заплана узнал това и решил нещо много лошо, говорейки: Не трябваше да отива сам да говори без нашия съвет! И по тази причина Заплана се ядосал. А кралицата и нейният съвет,

²⁴¹ Склавуни — не е ясно дали авторът е имал пред вид някаква народност или пък вид войници, на служба при венецианците.

научавайки това, направили веднага една заповед до Заплана от страна на кралицата и на регентите той да не мърда от своята къща, под страх за живота си и цялото си имущество. И той така направил, според нейната заповед. Като минали два дни, той ѝ изпратил молба да го пусне да отиде в Левкозия. И му дали разрешение. Той пристигнал и довел 25 души, които взел и те били с конете си. Той дошъл до портата и хората от столицата не го пуснали да влезе и му казали да се върне да доведе кралицата.

И в тия безредици имало един жител на Менико²⁴², Лахана, който имал един незаконен син. И той му казал — дай ми хартия и мастило да пиша. Искам да си уредя сметките с пазара и искам да отида бързо, защото Ричио е скрит у нас и иска да напише писмо до Фамагуста. А момчето учело при Смерлиос и то отишло и му казало това. И Смерлиос намира Стефан Кудуна и му казал: Ричио е пристигнал в столицата и се е скрил в къщата на меникиеца Лахана. Вярвам, че не е дошъл за друго, освен да те обеси и не само тебе, но и мнозина други. И Кудуна, като чул, отишъл и събрал мнозина и отишъл при меникиеца и го търсил, но не го намерил. И след това контролирали пътя, за да дойде кралицата, иначе нямало да пуснат повече никой да дойде от Фамагуста, нито от друго място.

И веднага забили камбаната за тревога и всички се събрали в къщата на Кудуна и направили съвет и дали обет за приятелство помежду си — Стефан, Йоан Мавър, Ханас Хумос и мнозина други. И направили знамето на кралицата и отишли в кралския дворец. И когато те влезли, намерили адмирала²⁴³ и го арестували от името на кралицата — да не мърда от къщата си. И така станало. А те му казали: Искаме да дойде нашата господарка кралицата в столицата! А адмиралът им казал: Правете това, което искате! И той веднага писал писмо на кралицата да намери начин да дойде в Левкозия. Когато адмиралът изпратил писмото, пристигнал сир Жан де Рас да влезе в столицата и те не го пуснали, докато не направил клетва, че ще живее и ще умре заедно с тях и тогава го пуснали. След това пристигнал Бенедикт Картагена и не го пуснали да влезе, докато и той не направил клетва.

На 29 декември пристигнал в Левкозия графът на Триполи и Педро Давила, за да разговарят с хората на Левкозия. И народът, като чул, се събрали всички заедно, и конници и пешаци, дошли до Пазарната порта, затворили я и поставили за капитан сир Жан де Рас. И аристократите стояли вън от столицата. Графът на Триполи изпратил капитана на Сивури месир Филип Синклитико и разговарял с хората на столицата и с месир Жан де Рас, и с майсторите и им казал: Господа, знайте, че госпожа кралицата е изпратила графа на Триполи и Педро Давила и те пристигнаха да разговарят с вас, под знамето на нашата господарка кралицата, за да им кажете какво искате. И всички в един глас: Искаме нашата господарка и нашият господар да дойдат в столицата и да живеем и да умрем за нейното име! А той им казал: Искате да отида да им кажа да дойдат, за да разговарят с вас, за да видят вашето желание? И те му отговорили: Нека да дойдат! И гореспоменатият месир Филип, Бенедикт Картагена, месир Филип де Норес, Стефан Кудуна, Ханас Хумос, майстор Николо де Пис, Антони Калата и Пиеро Савоя, те били майстори, конетабли, да говорят с аристократите, които пристигнали от Фамагуста. И месир Филип отишъл и им казал, че те искат тяхната господарка и техният господар да дойдат в столицата. И казали: Ваше господство нека да отиде! И те дошли близо до Пазарната

²⁴² Менико — село близо до Акаки, югоизточно от гр. Морфу.

²⁴³ Става дума за адмирал Муцио де Костанцо. За събитията срв. у G. Hill. A History, III, p. 685—686.

порта, отишли срещу лицето на гореспоменатите майстори и срещу цялата столица; аристократите, виждайки народа, слезли от конете и поздравили. И те казали: Нашата господарка кралицата, чувайки за обичта, която имате, се зарадва много и тя ви уважава много и ни изпрати да видим какво искате.

И гореспоменатите майстори и целият народ им казали: Господа, що се отнася до вашето идване, добре дошли. Ние искаме да знаем дали сте добри и верни на нашата господарка кралицата! Искаме да ни се закълнете в светото евангелие, че ще живеете и ще умрете справедливо и верни заедно с нас под знамето на нашата господарка кралицата, без да ни измамите с думи. И като направите така, ще ви имаме за наши любими господари и ще ви отворим да влезете в Левкозия. Това е нашето желание!

И аристократите им казали: За това, което говорите, да ви направим клетва, ние сме готови. И изпратили и довели капелана сир Симон Дандиоци, [донесли] и евангелието и графът и Педро Давила се заклели. И веднага им отворили портата и те влезли. Незабавно довели месир Жан де Рас и всичките рицари и поставили за капитан Жан де Рас и през цялата нощ пазели добри стражи и дали заповед, какво да правят. И те яхнали конете и отишли във Фамагуста. И както яздели, пристигнал един служител на граф де Руха, Лука Карери и им казал: Господа, знайте, че когато излязохте от Фамагуста, месир Джеймс Заплана се намираше скрит вън от Фамагуста; и докато пристигнете, той веднага съобщи на архиепископа и на Ричио да излязат вън от Фамагуста да говорят с него и ако могат да изведат и граф де Руха заедно с тях. И те отишли веднага вън от Фамагуста. И малко време след това излязъл и граф де Руха и Жан де Навес, който се намирал до портата на Фамагуста за охрана на града, не го пуснал да излезе, но го върнал отново назад и веднага затворили портите. И архиепископът, Заплана и Ричио избягали. Други новини не знаей да ви кажа. И каквото се случи, изпратиха ме да ви го съобщя.

И те, като чули, бързо отишли във Фамагуста и оставили в столицата сир Жан де Рас и Педро Картагена, за да наблюдават столицата от името на кралицата. И те се върнали в св. София, всички заедно, конници и пешаци. И той им казал вечерта всички заедно да се съберат на полето на Трахона²⁴⁴. И вечерта те яхнали конете и отишли в полето на Трахона. И определили Антони де Бус с 25 конника и месир Жан де Рас с останалите и дали заповед да обикалят през нощта всяко капитанство²⁴⁵ — стражата си.

В събота, на 1 януари 74 година от Христа, дошла новина от Фамагуста, че архиепископът, месир Джеймс и Ричио се качили в една чужда галера²⁴⁶ на крал Фердинанд и отпътували. И когато научили това във Фамагуста, веднага изкарали две венециански галери и ги изпратили след тях, за да ги заловят. И когато научили това в столицата, издали заповед, където намерят техните служители, да ги залавят и да ги карат при месир Жан де Рас.

И в същия ден пристигнал от Фамагуста с писмо племенникът на архиепископа, с което кралицата съобщавала никой да не наанас обиди на служителите на архиепископа, на Жан Алберик и на Ричио, докато нейно величество не заповяда. Месир Жан де Рас запитал дали венецианските кораби не са отишли след тях; и му казали — заповядаха им и пак ги оставиха.

²⁴⁴ Трахона — село близо да Левкозия. В Левкозия имало и кула на крепостната стена, която се казвала Трахона. Тя се намирала в северната част на града. Срв. у L. Makhaïr as. *Recital*. . . Ed. Dawkins, II, p. 181.

²⁴⁵ Т. е. всеки район, нещо като районно управление в града.

²⁴⁶ Заговорниците се качили в галерата с капитан Матео Корсо, която принадлежала на крал Фердинанд. Срв. у G. Hill. *A History*, III, p. 687.

На сутринта пристигнал Алфонсо,²⁴⁷ незаконният син на Карсеран Суарец, който бил със Заплана и който разказал за станалото: Господа, не мога да разкажа, освен това, което видях. Видях архиепископа и той излезе вън от град Фамагуста, и Ричио, за да разговарят със Заплана. И когато те излязоха, веднага затвориха портите и те веднага отидоха към морето. И Заплана слезе от коня и останалите поставиха юздите към ноздрите и пуснаха конете. И Заплана ми казва: Ще дойдеш ли с мене? Аз му казах: Не! И той ми казва: Извади ми ризницата и шлема ми! И той ги взе и ги хвърли в лодката и малко негово сребро,²⁴⁸ което държах. И се сбогувах с него. И той ми казва: Иди в къщата ми и кажи на госпожата да не тъжи! И друго не зная да ви кажа.

В същия ден пристигнала новина, че Педро Давила отишъл във Фамагуста и намерил портите затворени. Известието дошло до кралицата, че Педро Давила пристигнал и графът на Триполи, и веднага графът де Руха яхнал коня и всички заедно, въоръжени, отворили и ги пуснали.

На 2 януари²⁴⁹ заловили секретаря на архиепископа, за да го разследват и да научат цялата работа. Той им показал много писма, които написали, и признал, че мнозина били с тях. И взели дрехите им и конете им, отнели им селата и ги обявили за предатели.

В същия ден пристигнало едно писмо от кралицата до месир Жан де Рас, за да изпрати веднага да запечата имененията на архиепископа, на Заплана и на Луис Алберик. И той така направил.

На 3 януари²⁵⁰ кондукторът на венецианците изпратил в Левкозия две писма — едното на Жан де Рас, а другото — на жителите на столицата, и им изпратил и 30 нови дуката, които блестят.

В същия ден месир Жан де Рас получил едно писмо от кралицата и тя му съобщавала: Заради вярната служба, която ми отслужи в кралството, скъпият наш граф де Руха, Морфо де Гриниер, назначаваме го за вицекарал и му даваме феода Маратаси, Александра²⁵¹, Летимбу²⁵² и Диорими²⁵³. И направихме и Педро Далила конетабъл на Кипър и му дадохме селата на Ричио—Йенагра и Стреммата²⁵⁴, и двете именения Палендрион²⁵⁵, и му дадохме къщите му във Фамагуста, и му дадохме и къщите на Заплана в Левкозия, които бяха някога на графа на Триполи и които са точно срещу кастела, и му дадохме и лозето Арменикон, което е в Св. Дометий.

И в същия ден пристигнало едно писмо от Фамагуста, че кралицата е простила на всеки човек това, което е извършил, и да не им се нанася никаква обида. И станало разгласяване, което разобличавало онези, които са избягали.

И в същия ден пристигнало едно писмо от госпожа кралицата и отишли в къщата на Заплана и каквито негови неща намерили хората от Фамагуста, ги взели, и в къщата на Луис Алберик, и си ги разделили.

И в същия ден Педро Картагена изпратил в къщата на Заплана и взел неговите соколи и на Алберик и направил оглед от страна на Педро Давила.

И в същия ден пристигнала новина в Левкозия, че дошла една галера във Фамагуста и съобщила, че армадата бързо пристига. И съобщила, че тя

²⁴⁷ По-подробно за това у G. Hill. A History, III, p. 687.

²⁴⁸ В същност те взели със себе си скъпоценности и пари общо около 60 хиляди дуката. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 687.

²⁴⁹ На 2 януари 1474 г.

²⁵⁰ На 3 януари 1474 г.

²⁵¹ Александра — неидентифицирано. За него срв. у M. Latrie. Histoire, III, p. 261.

²⁵² Летимбу (Λετίμβου) — в околията на Пафос, североизточно от Цада.

²⁵³ Диорими — неидентифицирано. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 700, п. 2.

²⁵⁴ Стреммата — селище в околия Орини, югозападно от Левкозия.

²⁵⁵ Палендрион — селище в планините на Лимасол.

попаднала на галерата на крал Фердинанд, на която били Заплана, архиепископът и Ричио и те казали, че тя отива към Неапол.

И в същия ден пристигнало едно писмо от конетабъла до висконта, щото къщите на Габриел Фарес и имуществото му, и имуществото на Бунастър и къщите му да ги вземе същият калугер. А жителите на столицата, чувайки това, били недоволни, говорейки — на нас не ни се вижда правилно да вземат имуществото на кипърци и да го дават на франките! И ги оставили запечатани, за да съобщят на кралицата.

На 19 януари²⁵⁶ кралицата направила капитан във Фамагуста Гонсалво Перец и уволнила графа на Триполи. И тя направила Филип де Норес рицар и му дала Агрину²⁵⁷, и направила Жан Аттар рицар и му подарила другата част от Апалестра²⁵⁸ и му прекратила даването на прихода, който плащал на адмирала. А шивача Мастрантони Карджиа²⁵⁹, другаря на Педро Давила, когато избягал от Кериния, кралят го почел, както почел и другите, и му подарил Епихо²⁶⁰ и го оженил за една вдовица аристократка, която била жена на сир Гийом Страмбали. Кралицата го направила рицар и му дала пазара за плодове в Левкозия и две имения, които Джакомо²⁶¹ имал в Китрия²⁶², които тя му отнела, защото бил предател.

И в същия ден кралицата дала на Стефан Кудуна да има в Порта²⁶³ хиляди (номизми) годишно и сто модия жито и сто мери вино.

На 21 януари²⁶⁴ уволнили кастелана²⁶⁵ на Фамагуста и поставили венецианеца Галимберто²⁶⁶.

И в същия ден направили Жуан Анаваро сенешал на Ерусалим и му дали селата на фра Комес.

На 22 януари²⁶⁷ изпратили сир Жуан д'Арагон и Бадин Салахи и те отишли в селата на Заплана и на Луис Алберик, за да ги приемат от името на кралицата и да направят оглед, ако има нещо. И те отишли в Колоси²⁶⁸ и в Кастелиа²⁶⁹ и намерили пълномощника фра Францис и други монаси и му показали заповедта на кралицата — да покажат, ако някакво имущество на Заплана се намира вътре в кастела Волохий²⁷⁰ и в селото, и ако не го покажат, ще бъдат сметнати за предатели. Пълномощникът, чувайки горната заповед, им казал, че нищо не се намира и че Заплана няма нищо свое в Колоси (Кастелин). Жуан д'Арагон, като чул това, казал на пълномощника и на другарите му, че е необходимо да се направи една литургия и да ни се закълнете, че тук не се намират дрехи или неща на Заплана. И чувайки клетвата, че са казали истината, да покаже всяко нещо, което Заплана е имал. И му отворил един сандък и намерили една пурпурна златоткана дреха и една златоткана небесносиня, и много велурени дрехи и много сребро, много ситна захар, които неща стрували 4 хиляди дуката.

²⁵⁶ На 19 януари 1474 г.

²⁵⁷ Агрину — неидентифицирано селище.

²⁵⁸ Апалестра — сега чифлик на около 4 км южно от Йенагра в Месаория.

²⁵⁹ Става дума за Гарсия Наварро. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 701.

²⁶⁰ Епихон (Ἐπίχων) — село югоизточно от гр. Китрия.

²⁶¹ Става дума за Джакомо (Джеймс) Малтезе. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 701.

²⁶² Китрия — епископски център, селище на около 30 км североизточно от Левкозия. Център на едноименна околия.

²⁶³ Порта — неидентифицирано селище.

²⁶⁴ На 21 януари 1474 г.

²⁶⁵ Кастелан на Фамагуста бил Феррандето ди Сан Лука.

²⁶⁶ Става дума за Никола Галимберто.

²⁶⁷ На 22 януари 1474 г.

²⁶⁸ Колоси — селище и важна крепост. Седалище на Великото командорство на орден на хоспиталиерите. Намира се между Епископи и Лимасол.

²⁶⁹ Кастелиа — неидентифицирано селище.

²⁷⁰ Волохий — неидентифицирано селище.

На 23 януари²⁷¹ кралицата написала едно писмо на сир Жан де Рас да назначи на своето място сир Гийом де Рас, а той да отиде във Фамагуста. И да даде една заповед до хората на архиепископа, на Заплана и на Ричио да отидат във Фамагуста без оръжие, под страх от обесване.

Написала и едно писмо на Куртеси, под страх от смъртно наказание, да отиде и той във Фамагуста, без оръжие. Той, от срам, потеглил в два часа, преди да се съмне, и взел и жена си със себе си, за да го съжали кралицата и да го прости. Писала и на сир Гийом да се яви и той във Фамагуста, без оръжие, и на Луис Алберик, и на Педро Давила, на Джакомо Малтези, и на братята Матей. И Джакомо Малтези, чувайки заповедта, казал: Отивам с риск за живота си, но ме заплашват да ме намерят и да ме убият! И сега ми заповядват да отида във Фамагуста, без оръжие, и ако ме срещнат по пътя, ще ме убият. Чувайки това, месир Жан де Рас му казал: Аз ще ти осигуря живота, да нямаш никакво зло засега, а ти иди съгласно заповедта на кралицата. И тримата веднага яхнали конете и отишли във Фамагуста. И ги срещнал Георги Бустрон в падината на Левкомиати. Той идвал от Фамагуста. Бустрон ги видял, както и онзи, който бил причина за гибелта на момчетата; които кралят посякъл. И заради нещастieto на другите той се отнесъл добре към него. И, бог, като справедлив, направил своя съд над всички, които били причина, и те загинали; и виждайки го без оръжие, Бустрон не се помръдвал никак.

На 24 януари²⁷² дошла една новина в Левкозия, че граф де Руха, регентът на кралството, дал един кон на един човек по име Тергиан. Този кон бил на Жан д'Августин и когато аристократите избягали, и той бил обявен за предател и го изпратили и него на заточение. Той бил продал споменатия кон на един жител на Фамагуста по име Барбероти за десет дуката. И тъй като графът го взел и го дал на Тергиан, този отишъл и го обвинил пред капитана Гонсалво Перец. Същият капитан отишъл в двореца на кралицата, намерил граф де Руха и започнал да говори на графа с голяма горделивост. Той му казал: Аз съм капитан на Фамагуста и имам власт да съдя всеки един! И твое господство си взел коня и си го дал там, където искаш! Графът, виждайки, че този му говорел много грубо, станал от креслото и застанал на крака, а Гонсалво посегнал към кинжала си. А сир Жан де Рас му ударил един ритник и той паднал. И графът бил много учуден. Жителите на Фамагуста, като чули, всички притичали в къщата на граф де Руха, за да избият франките. А графът, за да се размине работата, отишъл на галерата и говорил с проведитора как е протекла случката и се върнал. А Гонсалво се опитал да влезе в стаята на кралицата, за да ѝ говори, но не го пуснали. И след малко време проведиторът изпратил 25 склавони и те взели Гонсалво на галерата.

На 25 януари 74 година²⁷³ пристигнали две венециански галери, от флотата на Венеция, във Фамагуста и докарали Джанвилот²⁷⁴ в окови. Те го открили в галерата на крал Фердинанд, с която избягали аристократите. И той им казал, че мисълта на архиепископа, на Заплана и на Ричио да отидат при султана, но прегрешението им и вятърът ги изхвърлили в Родос и те слезли на сушата. И Джанвилот слязъл на сушата и те намерили начин и го заловили и го докарали във Фамагуста. И те казали, че венецианската флота се намира в Родос — 46 галери.

²⁷¹ На 23 януари 1474 г.

²⁷² На 24 януари 1474 г.

²⁷³ На 25 януари 1474 г.

²⁷⁴ Джанвилот — вероятно става дума за Тристан де Жиблет. Срв. у G. Hill. A History, III, p. 688.

И архиепископът написал писмо на кралицата, казвайки: Причината поради която избягах, не беше друга, освен да не се случи зло, и той уважава графинята. И в същия месец обесили Мастихи като предател, и Николо Специерин, защото признали, че убили месир Андреа Корнаро и месир Марко Бембо, и за мнозина други били намислили, и бог ги разкрил.

На 26 януари пристигнала заповед от кралицата до сир Гийом де Рас да изпрати Джовани Перивиоло във Фамагуста, добре охраняван.

И в същия ден пристигнали от Фамагуста хора от кастела, които били с Педро Давила, защото ги изгонили от Фамагуста, и те отишли при проводитора и при граф де Руха и им казали: Господа, не сме в безопасност, защото франките са във Фамагуста и не може да им се доверим, защото веднъж открихме, че са предатели. И ние казваме това на ваше господство, за да си отидат от Фамагуста, ако ли пък не, дай ни заповед ние да си отидем! И господарите, виждайки това, трябвало да ги изкарат от Фамагуста и те да отидат в Левкозия. И отивайки в Левкозия, не ги оставили да влязат в столицата, но ги изгонили и те отишли в Левкомиати. И стояли с голям страх и написали писмо и го изпратили във Фамагуста на кралицата и на регентите. И кралицата и регентите написали писмо и тях ги приели в Левкозия.

На 27 януари²⁷⁵ във Фамагуста направили месир Джорджо Контарини граф на Яфа и му дали прихода от Вавациния²⁷⁶ заедно с имотите ѝ, Дали²⁷⁷, Платанистаса²⁷⁸ и Калопсида²⁷⁹.

На 28 януари²⁸⁰ месир Пол Контарини отишъл за капитан в Кериния, а Николо Морабит напуснал.

И в същия ден кралицата изпратила едно писмо на адмирала Муцио де Костанцо да отиде във Фамагуста. И тя съобщила жителите на столицата да не му правят никакви неприятности и къщата му да бъде на голямо уважение, „защото го изисквам по мои собствени работи“.

И в същия ден проводиторият изпратил и заловил месир Камус във Фамагуста и го сложил в галерата заедно с останалите.

И в същия ден кралицата съобщила да изпратят Феррандето във Фамагуста. Той бил най-напред кастелан в кастела на Фамагуста, когато убили месир Андреа, за да узнаят истината — каква е била причината, че не е отворил на месир Андреа да влезе в кастела. И когато отишъл, кралицата заповядала да го разследват. И като го разпитвали, той казал така: Господа, вършите голяма неправда спрямо мене. Знайте, че през онази нощ, когато убиха месир Андреа, пристигна графът на Триполи, който беше капитан на Фамагуста, и ми заповяда три пъти под страх от смъртно наказание да не отварям кастела и да не пускам месир Андреа. Ако отворя, ще бъда предател. И аз, незнаейки работата, направих, както той ми заповяда. И го взели и го представили на проводитора и той го изпратил на галерата, докато го разпитат. И него го изпратили на заточение заедно с останалите.

На 31 януари²⁸¹ щяла на стане голяма разпра между Гарсиа Наварро и Ханас Хумос. Гарсиа бил в дружината на Педро Давила и бил шивач и

²⁷⁵ На 27 януари 1474 г.

²⁷⁶ Вавациния или Вавасина — село в планината Махера, на изток от върха Махера, по пътя от Пано Левкара за Пера.

²⁷⁷ Дали (Идалион) — селище в централната част на Кипър. На мястото на стария град Идалион сега се издига село, до което има развалини. Срв. у М. L a t r i e. Histoire, III, р. 368.

²⁷⁸ Платанистаса — близо до Перистерона. Срв. у G. H i l l. A History, III, р. 703.

²⁷⁹ Калопсида — селище на около 16 км западно от Фамагуста.

²⁸⁰ На 28 януари 1474 г.

²⁸¹ На 31 януари 1474 г.

след като дошъл в Кипър, кралят го почел, дал му и приходи. След смъртта на краля Педро Давила направил така, че кралицата го направила рицар и му дала и друга рента от 300 дуката, а него не го възнаградила и той не бил доволен. Той имал една работилница във от портата на сир Гийом Страмбали и понеже кралят го оженил за неговата вдовица, той взел и работилницата. И собственикът на работилницата нямал право да коли, а Гарсиа пожелал да го направи, без никакво право. И Ханас бил наемател и искал да бъде защитен от страна на кралицата този да не смее да прави нещо, което не било обичайно. И те се скарали и той извадил меч да удари Хумос и ако хората ги бяха оставили, щеше да стане голяма свада. И Ханас веднага отишъл при месир Жан де Рас, който бил на мястото на кралицата, и му казал работата. И той веднага яхнал коня и съобщил това на Николо Морабит и Морабит дошъл при Гийом де Рас. И те отишли при Пазарната порта, за да направят разследване. Виждайки, че работата щяла да стане дебела, намерили начин и ги помирили.

И в същия ден докарали игумена на „Кръста“ във Фамагуста по име фра Симон де Сент-Андре²⁸² и го сложили в кастела. И казали, че заловили едно писмо, което той изпратил на своя брат до папата и което пишело: . . . „Обични мой брате, известявам ти, че със силата на бога умря незаконният син, тиранинът, който държеше кралството с големи насилия, и остави кралството в големи скърби. И кралицата роди мъжка рожба. И крал Фердинанд се домогва до кралството, а, от друга страна, за него аспирира Шарлота. И то е в големи злини. И сега се намира в ръцете на венецианците. Отървахме се от лапите на кучето и попаднахме на свинята.“ И много други работи му писал. Открили и други писма в ръцете на архиепископа и той писал много и много и изпратили и ги донесли. И запечатали каквото имал „Кръстът“ и селото.

На 1 февруари²⁸³ извадили Гонсалво Перец от галерата.

На 2 февруари²⁸⁴ Стефан Хиот, който бил управител на Хризохоу, заловил Габриел Ферил и намерил у него 150 дуката (взели ги) и ги изпратили на кралицата, а също и гореспоменатия Габриел. И когато той отишъл, сложили го в галерата.

На 3 февруари²⁸⁵ пристигнал капитанът на флотата месир Пиетро Мочениго²⁸⁶ с 12 (19) галери и 4 галиаци и във всяка галера по десет коня.

И в същия ден туркопулите на Пафос докарали Перико де Вилафранка и Пиетро Термини и ги поставили оковани в галерата.

На 5 февруари 74 година²⁸⁷ докарали секретаря на архиепископа и го хвърлили в кастела на Фамагуста.

И в същия ден пристигнал Йоан Маврос²⁸⁸ с трима души в Левкозия без заповед на кралицата и казал на майсторите и на хората да отидат да поздравят капитана на флотата. И те отишли във Фамагуста, поздравили го и се завърнали.

На 6 февруари разгласили от страна на кралицата — никой да не носи оръжие, нито малък, нито голям.

²⁸² Става дума за Симон де Сент Андре, игумен на манастира „Св. Кръст“ (Ставроуни). Срв. у G. Hill. A History, III, p. 697.

²⁸³ На 1 февруари 1474 г.

²⁸⁴ На 2 февруари 1474 г.

²⁸⁵ На 3 февруари 1474 г.

²⁸⁶ Пиетро Мочениго — венециански адмирал. Срв. за него G. Hill. A History, III, p. 599—624, 652, 660, 662, 688, 692 sq.

²⁸⁷ На 5 февруари 1474 г.

²⁸⁸ Йоан Маврос, или Джовани Мавро—става дума за Жан Сарасен, или Негро. Срв. G. Hill. A History, III, p. 706, 710.

И в същия ден капитанът на флотата разгласил никой да не спи навън, а на галерите.

На 7 февруари²⁸⁹ пристигнал Марко Вениер²⁹⁰, братовчед на кралицата, който бил капитан в Крит, и когато научил за месир Андреа, пристигнал и докарал 70 души и 36 коня.

В същия ден заловили маестро Бартелеми—лекаря във Фамагуста и го хвърлили в кастела. Управителят на конюшните на граф де Руха взел мулето му и го изпратил в къщата на графа. Научавайки това от двореца, изпратили и го взели. И тогава го извадили от кастела и го сложили в галерата, разпитали го и го пунали.

На 8 февруари дошъл проведиторът и капитанът на флотата при господа кралицата, поздравили я и ѝ казали: Какво ще заповядаш да направим с предателите, които се намират в твоята страна и които ние имаме в нашите ръце — една част на галерите, а друга част — в кастела! Кралицата и регентите, като чули това, нейният братовчед Джорджо Контарини отговорил и им казал: Господа, нейно величество [ви] изслуша и когато дойде време тя ще съобщи на ваше господство. И те, чувайки това, поздравили и отишли на галерата с голяма дружина.

И в третия час от нощта кралицата изпратила и довели нейния секретар и съвета ѝ и написали това, което искали, и го дали на секретаря. Той го взел за капитана и за проведитора. И сутринта излязъл графът де Руха, месир Джорджо Контарини, Педро Давила, месир Жан де Рас и секретарят месир Томазо Фикард²⁹¹ и отишли в галерата и разговаряли с капитана и с проведитора. И върнали отговор на кралицата и след като се нахранили, отишли пак на галерата и говорили с капитана и с проведитора. И те повикали графа на галерата да изведат долуспоменатите и да ги сложат в кастела: месир Джовани Кортези²⁹², месир Енкамус, рицари, игумена на „Кръста“, Пиетро де Линиен, каноника Джовани Периола, майстор Бернардо (Джовани)—шивача на краля, Франджикето Лимбардо, Пиетро де Марино с окови, Перико де Вила, Франческо с окови и Феррандето. И вземайки ги в кастела, пристигнал капитанът, проведиторът, граф де Руха, Педро Давила и секретарят месир Томазо Фикард и ги разпитали. И разпитали първо каноника Периола, когото архиепископът обичал много, и той бил управител на селата на архиепископа и когото архиепископът бил изпратил като пратеник при крал Фердинанд. И те започнали да го разпитват от часа, когато кралят умрял, и му казали: Ти си разумен човек и уреди благоразумно своите работи и ни кажи всичко, каквото знаеш доброволно, иначе костите ти ще останат на стола за мъчения! А той им казал: Господа, нека секретарят да вземе хартия и аз, каквото зная, ще го кажа. Господа, съобщавам на ваше господство, че след като кралят умря, графът на Яфа Жан Перец веднага ми писа едно писмо и ми го изпрати в Левкозия, за да дойда във Фамагуста. И съгласно неговата заповед аз дойдох. Той ми написа писмо и аз отидох в Неапол. И много други неща признал и секретарят изписал един лист хартия. И сложили аристократите в кулата.

²⁸⁹ На 7 февруари 1474 г.

²⁹⁰ За Марк Вениер и неговата дейност в Кипър срв. G. Hill. A History, III, р. 604, 730.

²⁹¹ Томазо Фикард — секретар на крал Жак II — 1472 г., и на Катерина Корнаро — 1475 г. Срв. у M. Latrie. Nouvelles preuves, р. 604.

²⁹² Джовани Кортези — член на антивенецианската партия. За него и за Михаил Кортези срв. G. Hill. A History, III, р. 726.

На 5 февруари²⁹³ пристигнали от Левкозия, заедно с Йоан Маврос и със Стефан Кудуна, 150 души гърци и арменци и те отишли и поздравили капитана и му се препоръчали.

На 8 февруари²⁹⁴, като се съмнало, граф де Руха яхнал коня, графът на Яфа, конетабълът и Томазо Фикард и отишли при галерата и капитанът и проведиторът слезли и отишли в кастела, за да разпитат останалите.

И в същия ден пристигнали две галиаци и докарали сто военни коня.

На 9 февруари²⁹⁵ пристигнали Пиетро Термини и Перико де Вилафранка и те признали, че те са убили месир Андреа. И преди да го убият, той имал две рани. Пиетро Термини казал, че той го е убил и го е убил заради месир Ричио и месир Джеймс Заплана, защото им казали, че били предатели. И аз, като не знаех работата, виждайки капитанът на Фамагуста и месир Ричио, че говорят да се избият предателите, трябваше да направя това, което ми заповядаха. И това е така, както ви говоря. А Вилафранка им казал: Аз го намерих убит. Той носеше един пръстен и аз го дръпнах да го извадя от ръката му и не можах и отсякох пръста му. И много други неща им казал той. И ги изкарвали от кастела и ги хвърлили в затвора.

И в същия ден господарите изпратили и взели вътре в кастела синовете на Франческо де Пантес, Габриел и Хектор, и им казали: Какви писма ви е дал архиепископът и вие сте ги занесли в Кериния? А те отговорили: Господарю, друго не знаем, освен че ние бяхме заедно с майка ни и с графинята — нашата сестра, в нейната къща. И пристигна архиепископът и ме извика, мене — Хектор. Той ми даде писма с печати и ми каза — веднага да ги отнесеш в Кериния и ги дай в ръцете на капитана сир Луис Алберик, и това е за работите на кралицата. Съгласно неговата заповед аз ги взех и му ги предадох. И той ми даде отговор и аз го отнесох във Фамагуста на архиепископа. И друго не знам.

Признавайки, че това не е престъпление, освободили ги и те си отишли.

На 10 февруари²⁹⁶ в три часа от нощта обесили Перико де Вилафранка и Пиетро Термини.

На 12 февруари²⁹⁷ пристигнало писмо от кралицата до Морабит да отнеме веднага оръжията и конете на Карло Калерги и да му заповяда, на него и на брат му Джовани, веднага да отидат във Фамагуста, а имуществото им и конете им да им отнеме. И той им съобщил и те пристигнали при него. Той им показал писмото, а те (му) казали: Заповедта на нашата кралица е за нашите глави! За това, което съобщава нейно величество, заради конете, ние нямаме други, за да ги яздим. И ако ти заповядаш, да яхнем конете и да отидем, и там нека ги вземат. А Морабит им казва: Заклевате ли се във вярата си, че нямате други коне? И те се заклели, че нямат други. И той им казал: Вземете конете си. И той им дал писмото. Те излезли и отишли при своята сестра, жена на сир Филип Подокатаро, и като ги видели, настанал голям плач. Оттам отишли да се сбогуват и с майка си. А тя, като ги видяла, кой може да опише нейното нещастие? Тя изгубила мъжа си и селата си, и имуществото си, и на всичко отгоре да загуби и синовете си? И никога от пастрока си не видели никакво добро и заради него да получат зло! И те успокоили майка си и ѝ казали: Чакай, без да се тревожиш, и се надяваме в бога да не ни сполети зло, защото не сме извършили никакво зло. И правителството на Венеция е много разумно и се надяваме да получим справедливост. А тя,

²⁹³ На 5 февруари 1474 г.

²⁹⁴ На 8 февруари 1474 г.

²⁹⁵ На 9 февруари 1474 г.

²⁹⁶ На 10 февруари 1474 г.

²⁹⁷ На 12 февруари 1474 г.

бедната, плачела, и ги предоставила на Богородица и се молела за тях. И те отишли във Фамагуста. Отишли и други двама рицари заедно с тях. И кралицата съобщила на висконта да вземе оръжията и конете на Жан Гулем и да изпрати и него във Фамагуста. Той се намирал в Колоси и изпратили да го докарат.

И в същия ден пристигнала заповед от кралицата щото всеки човек с обществено положение, под страх от обесване, да не носи оръжие. И висконтът разгласил това. Жителите на столицата, като чули това, отишли при Жан де Рас, оплакали се и му казали: Ние смятаме, че няма заповед от госпожа кралицата, но това е негова заповед. И твое господство, който си неин заместник, искаме да му съобщиш да ни покаже нейната заповед! Сред тия думи се появил и висконтът и дошъл при месир Жан де Рас. Щом като видял висконта, сир Жан де Рас слязъл на площадката и съобщил причината на висконта. А висконтът им показал писмото на кралицата и сир Жан де Рас го прочел и им казал: Деца мои, това писмо е на господарката, на кралицата, и направете така, че да изпълните нейната заповед и [заповедта] на господин висконта. И всички казали: Нейната заповед е върху нашите глави! Ние ще напишем писмо и ще съобщим на нейно величество и ще видим по каква причина да не носим нашите оръжия! И те написали писмо и съобщили това на кралицата. И висконтът писал от страна на хората, щом като преминала работата.

На 18 февруари²⁹⁸ пристигнала галерата, която взела месир Филип Подокатаро в Кериния, и било заповядано от републиката да не слиза на сушата освен във Фамагуста, и писмата, които носел, да ги даде в ръцете на капитана на флотата. И той отишъл във Фамагуста, намерил капитана, предал писмата и казал, че оставил венецианската флота в Мотони²⁹⁹. Капитанът на флотата, като научил това, че са убили месир Андреа и останалите, без да ги чете, той ги подпечатал и ги предал на капитана на галерите да ги вземе във Венеция. И когато ги получили, седнали на съвет и издали заповед галерата веднага да се върне обратно в Кипър. И научихме, че заповядали Филип Подокатаро в срок от три часа да не се намери във Венеция и ако го намерят, тялото му да бъде на заповедите на републиката, и след три дни да не се намери в никой град на републиката, и казали: Направихме му заповед да премине много леко, ако и да го ограничихме, но не можем да направим друго! И месир Филип (постъпил съгласно) тяхната заповед. В републиката, научавайки за убийството на месир Андреа и на месир Марко, обзело ги голямо недоволство, защото протягали ръка към кръвта на републиката.

И в същия ден в Пендаѝа пристигнали три венециански галери и на сушата слезли хората, които Марко Вениер докарал от Крит, а галерите и хората отишли във Фамагуста.

В същия ден хванали графа на Триполи и сир Жан Тафур и го взели в кастела. Защото притиснали Феррандето, който бил кастелан на Фамагуста, и той им казал: Господа, през нощта, когато убиха месир Андреа, пристигна графът на Триполи и месир Ричио в кастела и ми извикаха. Аз им отговорих — какво ще заповядате, ваше господство? А те ми казаха: Виж какво ти заповядваме от страна на кралицата под страх за живота си и от наказание за предателство. Да не отваряш кастела и да не пускаш никого освен ако кралицата дойде лично, и да не отваряш на никого, че ще те махнат като предател. И аз им казах: Ако дойде някой от регентите да не му ли отварям? И те казаха: Ако дойдем всички ние лично, няма да отваряш, без да видиш

²⁹⁸ На 18 февруари 1474 г.

²⁹⁹ Мотони (Μοθωνή, Μεθώνη) — град в Пелопонес.

кралицата лично. И след като ми заповядаха това, те си отидоха. След като мина полунощ, чувам, че камбаната бие тревога, и веднага се въоръжих, не знаейки каква е работата. След малко време пристигна месир Андреа и ми извика да му отворя кастела, за да влезе вътре. И понеже този, който ми нареди, графът на Триполи, беше капитан на Фамагуста, и Ричио, и знаех, че те бяха регенти на кралството, трябваше да направя, както ми заповядаха. И отговарям на месир Андреа и му казах: Господарю, имам заповед да не отварям на никого освен ако нашата господарка кралицата дойде лично, и затова не отварям на твое господство. И той ме караше много, но аз съгласно заповедта, която имах, не му отворих, за да не съм предател на нашата господарка. Аз го пуснах вътре в предното укрепление на кастела, защото за там няхах заповед. След малко време пристигна графът на Триполи и месир Ричио. Те ми извикаха и ме запитаха дали е дошъл някой да влезе в кастела. Аз им казах: Друг никой не е идвал освен месир Андреа Горнаро и месир Марко Бембо и имайки заповед от ваше господство и съгласно с вашата заповед, не им отворих. А те ми казаха: В каква посока отидоха? И аз им казах, че се намират в предното укрепление. И графът започна да вика и месир Андреа му отговори. И той му каза: Кръстник, ела, вика те кралицата. И месир Андреа му отговори: Остави ме тук, докато съмне и се прекрати метежът. Но ония не го оставиха и му обещаха сигурност и го изкараха от предното укрепление. И когато той излезе, графът удари коня си и замина, а остави месир Андреа заедно с Ричио. Заради това [Феррандето] им казал: Господа, дали аз бедният извърших престъпление? И заради това, което съобщил Феррандето, закарали графа на Триполи и го изпратили във Венеция.

На 18 февруари³⁰⁰ пристигнало едно писмо от кралицата до висконта никой да не смее да нанесе щета в къщата на графа на Триполи.

На 20 февруари³⁰¹ кралицата съобщила на висконта да разгласи всеки човек да носи оръжието си и ако се провини, да го накаже.

В същия ден кралицата съобщила на висконта веднага да изпрати черния кон на Жан Калерги във Фамагуста. Той изпратил в къщата му и не го намерил и му казали, че е у месир Филип де Норес. Висконтът отишъл и показал заповедта на месир Филип, а той му отговорил: Истина е, че конят е у мене, но аз го купих от месир Жан Калерги и имам свидетели. И висконтът му казал: Аз ще пиша писмо на госпожа кралицата.

И в същия ден пристигнало писмо от госпожа кралицата до висконта да изпрати в къщата на месир Филип Подокатаро и да вземе неговата войнишка бака и съдове и да ги изпрати във Фамагуста.

И в същия ден пристигнал Антонело Давила, който бил капитан на Пافос, и изпратили [за капитан] венецианеца Джовани Бетинал.

В същия ден пристигнала новината, че сложили в кулата на Фамагуста Жан Калерги, Габриел Фермин, майстор Бернардо — шивача, и Хариун Калерги, а игумена на „Кръста“ — в друга кула.

И в същия ден уволнили Стефан Хиот от Хризохоу и поставили Андреа Провинциал.

На 24 февруари³⁰² пристигнал Никола Морабит от Фамагуста в Левкозия и всички му оказали голяма почит и внимание.

В същия ден във Фамагуста пристигнали четири венециански галиаци и докарали с тях двеста италианци с конете им, а имало и критяни, всички добре въоръжени.

³⁰⁰ На 18 февруари 1474 г.

³⁰¹ На 20 февруари 1474 г.

³⁰² На 24 февруари 1474 г.

На 26 февруари 74 година от Христа Педро Давила и месир Жан Аттар дошли до големи пререкания в палата на Фамагуста и той казал на месир Жан Аттар: Знай, че говориш много приказки за мене и говориш, че не съм верен на госпожа кралицата, и аз намирам това за много странно. И не исках да държа това в тайна, но пожелах да ти го кажа пред всички господари, които са заедно с нас. И заради това моля те, ако съм казал нещо, отговори ми тук пред тях! И месир Жан Аттар му отговорил: Месир Педро Давила, за това, което говориш, и аз говоря много лошо за тебе, известявам те и онова, което казах, пак го говоря и ще ти го докажа с меч в ръка! И това, което казах, не го казах тайно, заявих го открито пред всички аристократи, които се намират в двореца на нашата господарка. А ти би ли си признал, че си го казал с твоята уста, господарю месир Педро Давила! Когато предателите избягаха, не каза ли на нашата господарка със своята уста, че те имали в своята група 300 души? И нашата господарка търси и не откри освен 60. А останалите къде се намират? И ти говореше, че са каталани! Сега виждаме, че искаш всеки един да го сложиш по-напред! Както и да било! И говориш — всички са верни! Заради това казах, че ми се струва, че други франки не са освен които имаш ти. И казах това и ще го говоря по всяко време, когато пожелаеш!

И много други думи си казали и графът де Руха влязъл между тях, но те останали сърдити.

На 27 февруари³⁰³ кралицата направила месир Джорджно Контарини рицар и станало голямо празненство във Фамагуста.

На 28 февруари почина жената на Гонсалво Перец, която беше дъщеря на Луис де Норес. А гореспоменатият Гонсалво беше капитан на Фамагуста. И я погребяха в Св. Никола.

На 5 март заминали от Кипър четири галиаци и взели много критяни с тях и италианци с конете им, които ги докарали и се надявали, че ще имат нужда от тях, и ги върнали.

И когато аристократите избягали, момчетата от столицата направили големи грабежи в къщите им; и взели имуществото им и всеки един взел, каквото могъл. А останалото имущество предали в ръцете на месир Гийом де Рас, тъй като той бил на мястото на кралицата, докато нареди нейно величество. След малко дни кралицата написала писмо на месир Гийом де Рас, щото нещата, които има в своите ръце, да ги вземат всички заедно според документа, който има сир Жак Гурри, парче по парче, и да ги предаде в ръцете на сир Жак Гурри. Той да ги продаде и да ги даде на хората в Левкозия да си ги разделят, защото им ги е подарила. И според нейната заповед взели ги и ги дали в ръцете на Антони Калата, докато ги продадат. И Жак Пифани, който бил конетабъл от групата, отишъл с 15 души свои другари и казал на Калата — дай ми дрехите, които имаш в твоите ръце, и ние ще ги продадем и ще ги разделим съгласно заповедта на кралицата! И той им ги дал. Когато ги взели, те сами си ги разделили. Стефан Кудуна и останалите майстори, научавайки това, всички се ядосали и отишли и се оплакали на висконтa и му изложили работата. И щял да стане голям скандал. И висконтът му казал: Майстор Стефane, кого обвиняваш? А той му отговорил: Господарю, [обвинявам] Джовани Хала и Георги, сина на поп Маноли, защото те са, които правят разприте. И висконтът изпратил и ги докарали пред него. Той заповядал да ги хвърлят в затвора и им казал: Вие сте, които правите в столицата много разпри, и щяло да се случи голямо зло! Съгласно неговата заповед те отишли в затвора и прекарвали до сутринта. И ги простили и ги

³⁰³ На 27 февруари 1474 г.

пуснали, а те се задължили да върнат нещата, които са взели, обратно на висконта и да ги разделят всички заедно. И майстор Пиер Савоя, като видял, че не донесли нещата, отишъл във Фамагуста и казал това на кралицата. И той донесъл заповед до висконта, ако се намери някаква вещ на предателите, да я продаде и да ги раздели на всички другари (заедно).

На 5 март извели Джовани Калерги,³⁰⁴ за да го разследват. И докарвайки го пред господарите, той им казал: Какво желаете да научите от мене? А те му казали: Кажи ни как минаха работите на Заплана. И той им отговорил: Какво зная да ви кажа? И разпитвайки ги, намерили, че са невинни и ги освободили.

На 6 март³⁰⁵ махнали Галимберто, който бил кастелан на Фамагуста, и поставили венецианец.

В същия ден изпратили десет души италианци в Кериния и извели кипърци.

На 7 март³⁰⁶ Джовани Патцик пристигнал в Левкозия и донесъл писмо от кралицата — каквото се намери от нещата на Бунастре, къщите му и ако нещо има, да ги дадат на Патцик. Тя му дала писмо да разгласи в Левкозия, ако някой е взел нещата на Заплана от неговата къща, както и от другите предатели, да ги върнат в ръцете на висконта и той да я извести. И (му) съобщила, вземайки ги, да ги изпрати във Фамагуста.

На 10 март³⁰⁷ по време на разгласяването се случи Бадин Салаха и Гарсиа Наварро и те стигнали до големи пререкания. След като кралицата била изпратила Бадин Салаха да снабди с хранителни припаси Кериния и останалите места, тя му дала заповед, от когото вземе кон, да го плати. И той отишъл в селото на Гарсиа Наварро и взел хора и му превозили хляб, а той не им платил превоза. И заради това дошли до караница и той му казал: Кралицата те изпрати да доставиш хляб и да заплатиш на хората, а ти задържаеш труда им! А Салаха му казал: Не говориш добре, нито можеш да го докажеш, но говориш лъжи, за шията си! И влезли помежду им и те се помирили.

И в същия ден Джовани Патцик се скарал с конетабъла на Ерусалим Соасон де Норес, вътре в палата, заради къщите, които искал да вземе от Бунастре. И той искал да ги запази за Жак Михтафа (Мифтаха), казвайки, че къщите, които иска Жан Патцик, не са на Бунастре, а са на Жак Михтафа (Мифтаха). И Патцик, чувайки, че Соасон де Норес ги лazel, дошли до голям спор и той му казал: Месир Соасон, нашата господарка кралицата, ако иска да живее добре, трябва да очисти всички предатели от къщата си, иначе никога не ще живее спокойно!

На 12 март 74 година пристигнал един венециански кораб и донесъл много новини от Венеция. Пристигнал и проводитор и казал: Отзад идва капитанът и пристига и епископът на Лемесо и месир Жан Мистахиел. Той казал, че отнели от месир Филип Подокатаро неговото село Доро, и казал, че в Крит паднала мълния и изгорила къщата на месир Марко Вениер и други три постройки.

На 13 март³⁰⁸ той изкара кипърците, които живеели в двореца, и поставил италианци. Сменили кипърците, които охранявали портата и поставили критяни. Сменили и капитана на арсенала, сир Жан Французина, и поставили Николо Бенедети.³⁰⁹

³⁰⁴ На 5 март 1474 г.

³⁰⁵ На 6 март 1474 г.

³⁰⁶ На 7 март 1474 г.

³⁰⁷ На 10 март 1474 г.

³⁰⁸ На 13 март 1474 г.

³⁰⁹ За събитията срв. G. Hill. A History, III, p. 705.

На 15 март³¹⁰ кралицата съобщила на висконта колкото франки са написани в писмото в срок от три дни да се яват във Фамагуста.

В същия ден кралицата съобщила на висконта да предаде Пиер на Джакомо Малтези, когото Антони Таркас заловил без нейна заповед, на неговия брат Джакомо, защото кралицата им простила да останат в Кипър.

На 17 март³¹¹ пристигнало писмо от кралицата до висконта веднага да направи оглед с хартия и писалка в къщата на Жуан Теркес и на оръжията му, и на конете му и да ги предаде в ръцете на неговата жена, а конете и оръжията да изпрати във Фамагуста.

На 18 март³¹² сложили същия Жуан Теркес в кастела, защото кралицата го изпратила по нейни собствени дела, а той говорил много лошо за нея, и му отнела, ако има нещо от кралския приход.

На 19 март³¹³, съгласно заповедта, която издала за франките, те излезли да си отидат от Фамагуста и настанала голяма скръб в Левкозия, защото повечето били женени и с деца. След като им заповядали да си отидат, те отишли по-напред в палата и всички протестирали от страна на бога и на папата, и от страна на кралицата, да не ги отделят от жените им, нито от децата им, казвайки: Бог ни е съединил и не ни разделя, а вашата република искате да ни разделите? Оставете ни в къщите ни и ние не искаме нищо от нашата господарка и ще живеем с нашите ръце, и ако сме виновни, направете ни на четири парчета. И колкото да викали, сложили ги и те заминали.

На 24 март³¹⁴ кралицата отнела командорството на Кипър от сир Никола Заплана, който бил командор на Кипър, заради предателството, което извършил месир Джеймс Заплана. И го уволнили като предател и по тази причина му отнела командорството и го взела господарката, кралицата.³¹⁵ И кралицата изпратила писмо до великия магистър да определи командор.³¹⁶

В същия ден изкарали от кастела месир Камус и му заповядали да отиде в къщата си и да не мърда, докато не му заповяда госпожа кралицата.

На 1 април³¹⁷ извадили долуспоменатите от кастела — игумена на „Кръста“, Джовани Перивола, секретаря на архиепископа, Габриел Фернел, и майстор Бернардо, шивача на краля, и ги сложили в галерата.

В същия ден извадили Куртеси от затвора и го изпратили в палата във Фамагуста, и отишла неговата жена и го видяла.

И в същия ден кралицата простила на Жуан Теркес и му дали неговото имущество.

На 4 април³¹⁸ било открито среброто, което откраднали от Карме — четири църковни съда, една кристална табличка и един църковен съд. Тях ги откраднал Епифаний, синът на поп Стефан Фланга, който бил дякон, и го сложили на стълбата на Св. София.

На 21 април³¹⁹ кралицата изпратила писмо на висконта щото 25 франки, които съобщила, да отидат във Фамагуста под страх от смъртно наказание. Те отишли и тя веднага ги изпратила на заточение.

³¹⁰ На 15 март 1474 г.

³¹¹ На 17 март 1474 г.

³¹² На 18 март 1474 г.

³¹³ На 19 март 1474 г.

³¹⁴ На 24 март 1474 г.

³¹⁵ За това срв. G. Hill. A History, III, p. 644.

³¹⁶ За велик командор бил определен Марко Криспо, вуйчо на кралица Катерина Корнаро. Срв. G. Hill. A History, III, p. 698.

³¹⁷ На 1 април 1474 г.

³¹⁸ На 4 април 1474 г.

³¹⁹ На 21 април 1474 г.

В същия ден пристигнала една заповед от кралицата Хариун Калерги и Джовани Калерги в срок от 6 дни да се явят във Фамагуста и да бъдат подготвени да заминат вън от Кипър.

И в същия ден пристигнал Карло Гонеме и казал на господин висконта: Дойде Ханас Хумос и ми каза да съобщя на твое господство да не се осмеляваш да яздиш, защото говорят, че жителите на столицата ще те убият. Висконтът, като чул това, яхнал коня и отишъл на Главната улица, намерил Стефан Кудуна и у казва: Майстор Стефано, сега дойдох и ми събшиха, че хората от столицата искат да ме убият, и дойдох да узная коя е причината! Стефан, чувайки това, му казва: Сега чувам това от твое господство! И висконтът отива и намира Хумос и казва: Кир Ханас, искам да ми кажеш коя е причината, и ти ми събши, че хората от столицата искат да ме убият? Господарю, нима аз съм говорил такова нещо? Аз моля твое господство да ми кажеш кой е този, който е съобщил на твое господство, за да ти докажа! И висконтът вика Гонеме и му казва: Не дойде ли ти в къщата ми и не ми ли каза тези думи? А Карло отговорил и му казал: Господарю, както ми е казано, така ти го събших. И дошли до големи препирни. И хората знаели и разбрали, че работите са ги нагласили някои, които искат да причинят неприятности на висконта. И едната, и другата страна разбрали това и по-късно помолила висконта да им прости и му казали: Господарю, искаме прошка и ние те имаме за господар като такъв, който е личен представител на нашата господарка, и ние сме задължени да ти оказваме всяка почит, като че ли е нашата господарка. А той им казал: Деца мои, аз ви смятам за скъпи и верни на нашата господарка и ще ви обичам винаги, само искам да сте разумни, да постъпвате, както трябва, както правят благородните хора. И той придружил хората и бил любезен с тях.

На 28³²⁰ пристигнал от Фамагуста в Левкозия месир Пиетро Бембо и месир Луке Корнаро. Научавайки това, аристократите, които били в Левкозия и цялата столица, след като тези били роднини на кралицата, всеки един отишъл и ги придружил, за да им окажат всяка почит заради обичта на кралицата, и виждайки ги, били обхванати от голяма радост и задоволство.

На 30 април³²¹ издала заповед и дошли пред месир Пиетро всички конетабли, арбалетниери и арменци и той им казал: Издайте една заповед всичките ви другари да направят утре военен преглед вътре в двореца и всички въоръжени. И на сутринта, според обичая, отишли и завършили месеца и вечерта направили военния преглед.

И в същия ден дошъл до пререкание Филип де Норес с Джовани Мавро и той казал на Филип де Норес: Искам да ми кажеш коя била причината и кралицата влязла в кралството! Месир Филип му казал: Джовани, моля те, тия неща да не ги разбъркваш всеки час! И дошли до голяма разпра. Джовани се защитава и казва: Господа, известявам ви, че между нас се намират много повече предатели и те трябва да се очистят! Месир Гийом де Рас, чувайки това, му казва! Аз ли съм предател? А той му отговаря: Не, господарю! Месир Жан де Рас отговаря и му казва: Предател е! Месир Морфо де Гриниер, графът на Руха, предател? Отговаря му: Не! Джовани им казва: Ония, които са, ще бъдат открити. Рицарите, чувайки това, му говорят: Кажи ги да ги научим и ние! А той им казал: Ще ги научите, когато му дойде времето. И много други думи изрекъл.

И вътре в двореца се намирал един португалец по име Джанико, който бил рицар с добро телосложение, и той казал на Джовани: Не трябва да го

³²⁰ На 28 април 1474 г.

³²¹ На 30 април 1474 г.

вориш, че още много предатели се намират на служба на нашата господарка кралицата, защото аз лично ще ти докажа със сабя в ръка, че съм добър и верен на моята господарка, както си и ти! И влезли помежду им и те прекратили.

И в същия ден Пиетро Бембо пожелал да отиде да се поклони в „Големия кръст“. И когато яхнал коня, дошли и му съобщили, че Бенедикт Картагена яхнал коня да отиде във Фамагуста казвайки, че твое господство е наредил да го убият! Когато месир Пиетро Бембо чул това, се учудил, говорейки: Вчера ядохме заедно и той нищо не ми каза, само ми каза, отивам във Фамагуста. Сега как е станала тази работа? И той веднага съобщил на висконта, на адмирала и на месир Гийом де Рас и им обяснил работата. И те веднага изпратили след него да го върнат четирима души — Никола Аламан, Феррандо Давила, Никола Патцик и майстор Джовани Алгузир. Те му казали да се върне, че „месир Пиетро Бембо желае да разговаря с тебе“. А той им казал: Идете да му кажете, че не го правя заради него, а отивам там, където се намира моята господарка, с добри свидетелски показания. И ако месир Пиетро иска, кажи му да дойде там и аз ще го приема; и той ще (ми) говори и аз ще му говоря. Но аз не се връщам! И те се върнали и му съобщили това, което им казал той. Месир Андреа, като чул това, разтоварил дрехите и написал писмо на кралицата и го изпратил с Марин Бонавентура.

Като минали два часа, пристигнала друга новина до Пиетро Бембо, че всички франки били готови да направят голям смут. Месир Андреа, като чул, изкарал Джовани Мавро с писма да отиде при кралицата и му дал и други 6 души да го придружат. В същата нощ много хора отишли в двореца да съпровождат месир Пиетро Бембо.

На 6 май³²² дошла една новина от Сивури, че убили Джовани Мавро и групата му. Чувайки новината в столицата, всички се раздвижили, въоръжили се и отишли до портата на столицата, ако дойдат франките, да ги съсекат. След това отишли в двореца и започнали да викат: Господа, които сте на мястото на кралицата, искаме да получим правосъдие над франките, които избили нашата дружина по пътя, изпратена от вас с писмо до госпожа кралицата. И ние искаме да убием франките, които се намират в столицата! Месир Пиетро Бембо, като чул това, слязъл долу в двореца. И там бил висконтът и сир Гийом де Рас, месир Ган де Рас и мнозина други аристократи в тяхната дружина. И месир Пиетро Бембо им казва работата и говори на жителите на столицата: Деца мои, не искайте при моето идване да стане такова зло заради любовта на бога! Аз не съм дошъл в столицата освен да ви видя и да получа радост заедно с вас, чувайки за добрия прием и за добрата служба, която изпълнявате на нашата господарка. И заради писмата, които изпратих, се случила разпрата, за моя участ. Имайте малко търпение и ще направим всяка работа така, че да подхожда на честта на всички ви заедно. И други добри думи им казал той, но никаква полза нямало да ги слушат. Жан де Рас, чувайки това, им казва: Деца мои, кажете ми какво желаете? Опази служба, която изслужихте, искате да я загубите? И те му отговорят: Искаме да убием всички франки, които са в столицата, защото са предатели и избиха нашите, които отиваха при кралицата. Чувайки ги, месир Жан де Рас им говори: Деца мои, вземете под внимание, че нашата кралица е жива и ако научи това, че са извършили някакво предателство, ще ги накаже. И каквото и да им говорил, не помогнало да замълчат. И виждайки, че няма да млъкнат, казват им: Кажете какво искате? И те им отговорят: Искаме всичките франки и техните оръжия, и конете им, и имуществото им. Месир Пиетро Бембо и

³²² На 6 май 1474 г.

останалите господари, виждайки това, им говорят: Сега да съобщим на нашата господарка всяка работа, как е минала, и тя ще постъпи, както реши. И хората им казват: Искаме ние да отидем да ги вземем и да дойде и висконтът с нас и месир Жан де Рас. И [споменатите] аристократи щат нещат отишли с тях, смятайки да вземат нещата по списък и да ги отнесат в двореца. И те не направили това нито чрез висконта, нито чрез сир Жан де Рас, но се разпръснали по къщите на франките и взели и конете, и оръжията им, като месир Пиетро Бембо не знаел нищо. И веднага месир Пиетро Бембо и висконтът написали писмо на кралицата и на капитана на флотата как е минала работата.

На 9 май³²³ пристигнало едно писмо от кралицата, че е поставила спора на разглеждане, за да узнае коя е причината за разпратата и който е бил причината, да бъде наказан. И съобщила на конетаблите да отидат във Фамагуста и да разгледат доказателствата.

На 14 май³²⁴ пристигнали две галери от флотата и донесли писмо на капитана веднага да се вдигне и да отиде при флотата.

В същия ден пристигнал Балиан де Норес от Фамагуста и донесъл една заповед, заповед от кралицата, всички франки, които са пехотинци, да отидат във Фамагуста.

На 16 май³²⁵ открили франките, които нападнали Джовани по пътя и други 15 пехотинци и ги заточили.

На 17 май³²⁶ Джакомо Малтези се скарал с Педро Давила, защото когато месир Джеймс излязъл от Фамагуста, излязъл и Джакомо заедно с него. И те задигнали каквото имал Джакомо и го дали на Гарсия Наварро, но след като кралицата простила на Джакомо, тя писала да си вземе нещата от Гарсия Наварро. И си наговорили много неща и Давила казва на Джакомо: Ти, изменнико, трябваше да си мъртъв от много време! А Джакомо му казва: Ти си добър предател и ако желаеш, ще ти го докажа пред нашата господарка и пред аристократите с меч в ръката, и ако не ти докажа това да ми отсекаш главата. Да знаеш, че когато архиепископът направил клетва, и месир Джеймс, и графът на Триполи, и месир Ричио, и ти заедно с тях, сте се заклели в тялото Христово да бъдете една воля! Аз ще ти докажа, че когато убих месир Андреа и останалите, ти си определил онези, на всеки един по десет души, и конете им и оръжията им, от хората, които имаш, да обикалят след тях, и много други неща, които ще ти докажа във всеки час, когато пожелаеш.

За това, което говориш, че съм излязъл от Фамагуста с месир Джеймс и с групата му и заради това съм предател, ще ти докажа, че когато излязох, не излязох за друго освен за това, че се страхувах много да не ме убият. По повод на това, което се случи и по тази причина, за да бъде добре придружаван, излязох заедно с месир Джеймс от Фамагуста и когато пожелаеш, ще ти докажа това! И влезли помежду им, докато се изясни работата. И Педро Тавремес и той казал много груби думи на Педро Давила.

На 17 май³²⁷ капитанът на флотата заминал от Фамагуста и оставил десет галери и два въоръжени кораба за охрана на острова.

На 19 май³²⁸ станала свада, защото франките и жителите на Фамагуста се скарали много с италианците и взели оръжие и се наранили помежду си. И затворили в тъмница и франките и кипърците. И разгласили никой да не носи оръжие. След малко време проведиторът изпратил и освободил фран-

³²³ На 9 май 1474 г.

³²⁴ На 14 май 1474 г.

³²⁵ На 16 май 1474 г.

³²⁶ На 17 май 1474 г.

³²⁷ На 17 май 1474 г.

³²⁸ На 19 май 1474 г.

ките, а оставили кипърците в тъмницата. И научавайки това, капитанът Гонсалво, който бил капитан на франките, че оставя кипърците в затвора, срещнал Джовани Мавро. Джовани, чувайки това, взел пет-шест души и отишъл при проведитора да го моли да освободи кипърците, и капитанът го бил изпратил, и ако не желае да ги освободи, да каже това на кралицата. Заедно с Джовани отишли и много кипърци. Виждайки ги, графът на Руха и Педро Давила казали на проведитора: Джовани Мавро заедно с групата си е събрал войска и вярваме, че идва да те убие! Проведиторът, като чул това, заловил Джовани и го поставил окован в галерата.

И между това Фамагуста се разбунтувала и хората се въоръжили. И един склавонец тича въоръжен с меч и влиза вътре в стаята на кралицата. Виждайки го, аристократите се развикали и месир Джорджио Контарини, графът на Яфа, му казва: Какво търсиш тука? А той му отговаря: Търся щастието си. И графът отива да го хване и този посяга към кинжала, за да удари графа. И там се намирал Ханас Хумос и Жак Пифани и те заловили склавонца, хвърлили го на земята, взели му оръжието, и меча и кинжала, и го хвърлили в затвора, окован с желязо. И кралицата прекарала голям страх. Мълвата се разпространила и всички се въоръжили, хората на корабите и жителите на Фамагуста и щяла да стане голяма разпра. И много молили да освободят Джовани, но проведиторът не пожелал да го освободи и казал: Искам да го накажа, защото той разбунтува хората и станаха много размирици.

На 26 май 1474 година пристигнали кораби от Венеция и капитан, и много тайни писма, и докарали и 200 души за охрана на острова. И когато той слязъл на сушата, изпратил и заловил Педро Давила. И му показал едно писмо, което донесъл от Съвета на десетте, веднага да отиде във Венеция, както му заповядват, и майката на крал Жак и незаконните деца на краля, и графът на Руха и мнозина други рицари, и ги изгонили от Кипър.

И след като преминали всички тези размирици, кралицата пристигнала в столицата. Тя стояла във Фамагуста три години, след като пристигнала от Венеция, и в столицата — 13 години, така че от Кипър си заминала след 16 години.

И в 1475 година се случила една разпра и тя станала в Св. София. След като рицарите разговаряли помежду си, разговарял и Куеттос с Тристан де Жиблет и те се скарали, и Куеттос ударил на Тристан една плесница. И като минало време, рицарите влезли помежду им и те се помирили. И Тристан се заклел на Куеттос в тялото Христово, че мира, който е направил, го е направил честно и справедливо завинаги. И след малко време Куеттос отишъл във Венеция и след малко отишъл и Тристан. И Тристан винаги имал мъка в сърцето си заради срама, който той му нанесъл.

Куеттос отишъл в бръснарница и се бръснел и Тристан отишъл и го намерил. И както се бръснел, той взел меча и отрязал главата на Куеттос, веднага се качил на лодката и отишъл при крал Фердинанд. И републиката веднага разгласила той да бъде изгнан от всички земи на републиката и който го залови да получи хиляда дуката, а на него да му отсекаат главата. А той намислил тази работа, която искал да извърши, и преди да замине от Кипър, прехвърлил имотите си и дал на жена си каквото имал. И го обявили за предател, защото се заклел над тялото Христово, и Куеттос повярвал.

И той, виждайки, че няма да бъде повече в Кипър, започнал преговори да омъжи кралицата със сина³²⁹ на крал Фердинанд. Облечен като калугер от Св. Франциск³³⁰, той пристигнал с един кораб на крал Фердинанд, отишъл

³²⁹ Споменатият Алонзо или Алфонсо.

³³⁰ Т. е. от ордена на францисканците.

в Сирия; намерил Ричио, който бил кипърски рицар и бил в изгнание, докарал го и пристигнали в Кипър; и той бил в изгнание. Корабът останал сред морето, а Тристан тайно слязъл на сушата и пристигнал и отишъл в двореца на кралицата. Той имал връзка с кралицата, защото неговата сестра Вера била придворна дама на кралицата. И той стоял една седмица в двореца и уредил онова, което искал, с кралицата и тогава отишъл да се качи на кораба. А корабът, с който пристигнал, стоял около Колнокремон.³³¹ И венецианските кораби го открили, отишли към него, видели, че бил чужд кораб, и веднага го заловили. Те открили на него Ричио и ги притиснали и казали, че Тристан е пристигнал в столицата и го чакали да отиде на кораба. И той им казал знака, който ще направи Тристан, когато отиде да се качи на кораба. И те, завземайки кораба, оковали Ричио и поставили свои хора на кораба. Знакът на Тристан бил да стреля към морето, за да отиде лодката да го вземе на кораба. И когато той влязъл в лодката, взели го на кораба. Когато разбрал, че не бил сред другарите си, веднага хвърлил в морето писмата, които посел. Те го оковали и него. И Тристан държал един диамантен пръстен, и той го счупил, погълнал камъка и умрял. А те взели Ричио и не се чуло какво е станало.³³²

И републиката изпратила майка и на кралицата и тя пристигнала в Кипър, за да я накара да отиде във Венеция, 1486 година от Христа. И по многого начини, по които могла да направи това, тя ѝ казала, че сеньорията на Венеция я моли да отиде и да прекара известно време и пак да се върне. И тя ѝ обещала да отиде. А майка ѝ, отивайки си, ѝ казала: Отивам и изпращам твоя брат да дойде да те придружи до Венеция. И нейният брат, месир Джорджио, пристигнал в Кипър през 1487 година. И на 1 февруари³³³ кралицата отишла да се поклони в Пснтия. Тя отишла на кон и я придружили всички рицари на коне, а четирима рицари пеша до нейния кон, и проведиторът заедно с нея.

И на 15 февруари 1487 година тя потеглила от Левкозия, за да отиде във Фамагуста и да замине отвъд. И тя отишла на кон, и всички рицари, които я придружавали, били на коне, а шест рицари до юздата на коня ѝ. И тя носела черна копринена дреха. След като излязла от Левкозия, сълзите от очите ѝ не престанали. И при нейното тръгване настанал голям плач.^{*}

И на 1 март 1488 година от Христа тя влязла в галерата и отишла във Венеция.³³⁴

V. СВЕДЕНИЯ ЗА КИПЪРСКАТА ИСТОРИЯ ОТ 1489 ДО 1501 г.

На 9 юни 1489 година от Христа пристигнали от Карпаси шест пиратски турски кораба и една бригантна. И слезли на сушата в Хелони³³⁵ и заловили мъже, жени и деца и опустошили и селата и убили 37 души без гореспоменатите, които заловили. И са намерили шест галери на острова и веднага ги

* „Всички с коне, и рицарите пред нея, а пешаците зад нея. И връщайки се от Пснтия, поискали да я вземат във Фамагуста, за да замине отвъд. И тя носела една черна копринена дреха. И когато я извели, били всички войници, триста души, и пак след нея всички рицари пеша и всички конници. И отивайки във Фамагуста, направили турнири. И на 1 март 1488 година от Христа тя се качила в галерата и отишла във Венеция.“

³³¹ Колиокремон — неотъждествена местност или селище.

³³² От други източници се знае, че Ричио ди Марино бил осъден на смърт във Венеция и след около три години тайно обесен. Срв. G. Hill. A History, III, p. 741.

³³³ На 1 февруари 1487 г.

³³⁴ Катерина Корнаро е абдикирала през 1489 г. С това Кипърското кралство окончателно преминава под властта на Венецианската република. За събитията срв. по-подробно G. Hill. A History, III, p. 748 sq.

³³⁵ Хелони — селище в североизточната част на Кипър, южно от Ризокарпаси.

вѣоръжили заради горните пиратски кораби. И направили капитан и месир Джакомо Морабит и месир Пиер Гурри. И те излезли, търсейки пиратските кораби, и обикаляли около острова осем месеца, но не могли да открият никого, и разоръжили галерите.

На 14 юни 1501 година от Христа починал графът на Руха Морфо де Гриниер и му направили голямо погребение и изкарали десет оседлани коня и четиридесет — с черни покривала и бил погребан върху своя баща Жак де Гриниер в Св. София; той умрял на 64 години.

VI. СПИСЪК НА ВЛАДЕТЕЛИТЕ НА КИПЪР ОТ ДИНАСТИЯТА ЛУЗИНЯН

Ги де Лузинян (1192—1194)
Амори или Амалрих (1194—1205)
Хуго I (1205—1218)
Хенри I (1218—1253)
Хуго II (1253—1267)
Хуго III (1267—1284)
Жан I (1284—1285)
Хенри II (1285—1324)
Хуго IV (1324—1359)
Пиер I (1359—1369)
Пиер II (1369—1382)
Жак I (1382—1398)
Янус (1398—1432)
Жан II (1432—1458)
Шарлота (1458—1460)
Жак II (1460—1473)
Жак III (1473—1474)
Катерина Корнаро (1473—1489)

LA CHRONIQUE DE CHYPRE PAR GEORGE BUSTRONE

Pelâr Tiutchev

(R é s u m é)

La chronique de George Bustrone (Διήγησις κρόνικας Κύπρου ἀρχεύοντα ἀπο τὴν ἐχρονίαν αὐτοῦ Χριστοῦ) est une des sources les plus importantes sur l'histoire médiévale de Chypre à la deuxième moitié du XVe s. Elle représente une suite de la chronique de Léontios Machéra et enclore le temps de 1456 à 1501.

George Bustrone est un franc grécisé de Chypre, issu de la vieille famille française Bustrone. Il a été un ami et compagnon fidèle du roi de Chypre Jaeque le II (1460—1473).

La chronique contient des données sur la fin du règne de Jean le II Lusignan, sur l'accession et le règne très court de Charlotte Lusignan (1458—1460), sur le règne de Jaeque le II et de Katherine Kornaro (1473—1489). On y trouve aussi quelques renseignements sur l'histoire de Chypre jusqu'à 1501. Dans sa chronique George Bulstrone décrit les luttes dynastiques et les luttes parmi

les groupes différenciés de l'aristocratie, qui se sont déchaînées, inspirées à un certain degré par les tentatives des forces étrangères (Le Royaume napolitain la République de Venise, le Sultanat de Caire). Après un jeu politique compliqué les Vénitiens ont obligé Katherine Kornaro d'abdiquer (1489) et ainsi ont pris l'Île de Chypre.

Contemporain et participant aux événements différenciés du même temps, George Bustrone a été très bien informé. Sa chronique est saturée d'un matériel très riche des faits. Elle est une source de base sur l'histoire du Royaume de Chypre au temps des derniers Lusignans. Elle reflète la lutte parmi les aristocrates, lutte inspirée par le pouvoir et les biens matériels, la démoralisation qu'on sent parmi la classe féodale qui domine dans le Royaume à la deuxième moitié du XVe s.

N'étant une personne aussi remarquable et originale que son prédécesseur, George Bustrone a laissé une oeuvre, écrite avec une impartialité plus grande que celle de Léontios Machéra. Il écrit sans prétention de style sur un ton calme. Les descriptions des relations des gens sont naturelles et vivantes. Malgré quelques défauts de style et de langage par lesquels son exposé ressemble à la chronique de Léontios Machéra, il raconte d'une manière plus compréhensible, plus unie.

George Bustrone a écrit sa chronique dans un dialecte populaire de Chypre qui diffère par sa simplicité. Dans sa chronique on trouve beaucoup de mots provenant du français et d'italien, qui de toute évidence se sont infiltrés largement dans la langue grecque de Chypre du même temps, et peut-être l'origine française de l'auteur a donné aussi un certain répercussion.

Cette traduction a été faite d'après l'édition de K. Σάθας. Μεσαιωνική βιβλιοθήκη, τόμ. II, ἐν Βενετίᾳ 1873, σ. 411—543. Pour une plus grande netteté le traducteur a divisé le texte, en mettant des titres à chaque partie. Le traducteur a tâché d'atteindre une version littérale et scientifique, en traitant le texte dans une forme de langage légère et pourtant le contenu n'a rien perdu pour le lecteur.

Les notes d'explication contiennent les renseignements les plus nécessaires et courts sur des événements, des personnes et des noms sans prétention d'explicité.

À la fin de la traduction on a ajouté une liste chronologique des souverains de la dynastie Lusignan (1192—1489).

Par la publication présente (quoique seulement dans une traduction bulgare et sans le texte grec) la population bulgare scientifique et culturelle va faire connaissance d'une des sources les plus importantes de l'histoire médiévale de Chypre du XVe s.